

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond

Signatuur kui kommunikatiivne märk

Eesti Raadio signatuuride näitel

Bakalaureusetöö (8 AP)

Holger Berg

Juhendaja: Maarja Lõhmus (Ph.D)

Tartu

2007

SISUKORD

1. Sissejuhatus	4
2. Meetod, uurimismaterjal	7
3. Sotsiaalne kontekst	12
4. Eesti Raadio signatuuride semiootiline analüüs	14
4.1. Päevakaja signatuur 1958. aastal	14
4.2. „Reporteritunni” signatuur 1957. aastal	23
4.3. „Päevakaja” signatuur 1960. aastatel	31
4.4. „Päevakaja” signatuur 1998. aastal	37
4.5. „Reporteritunni” signatuur 2007. aastal	42
4.6. Raadio 2 uudiste signatuur 2005. aastal	48
5. Ekspertintervjuude analüüs	54
5.1. „Päevakaja” signatuur 1958. aastal	54
5.2. „Reporteritunni” signatuur 1957. aastal	57
5.3. „Päevakaja” signatuur 1960. aastatel	60
5.4. „Päevakaja” signatuur 1998. aastal	62
5.5. „Reporteritunni” signatuur 2007. aastal	65
5.6. Raadio 2 uudiste signatuur 2005. aastal	68
5.7. Nõukogude ja tänapäeva signatuuride erinevused	71
6. Diskussioon	74
6.1. Semiootilise analüüsi ja ekspertintervjuude võrdlus	74
6.2. Järeldused	84
6.3.1. Nõukogude signatuuride politiseeritus	84
6.3.2. Ajakäsitluse muutus	88
6.3.3. Suurte narratiivide taandumine	90
6.3.4. Massimeedia rolli muutus	92

6.3.5. Masinlikkuse pealetung	94
6.4. Kokkuvõte	97
<i>Summary</i>	99
Joonised ja noodistused	100
Kasutatud kirjandus ja allikad	101
Lisa. Ekspertintervjuud	103

1. SISSEJUHATUS

Käesoleva töö uurimisobjektiks on elektroonilise meedia juurde vahetult kuuluv žanr – signatuur. Ilma signatuurita ei alga mitte ükski raadio- või telesaade. Signatuur on ajaliselt esimene kontakt saate ja tema kuulaja vahel. Sellele vaatamata on signatuur ilmselt üks kõige vähemärgatavam žanr elektroonilises meedias, nii tavakuulaja kui ka meediauurija jaoks.

Üheks põhjuseks on kindlasti signatuuri lühidus – signatuurid moodustavad saatest või üldprogrammist ajaliselt mõõtes vaevumärgatava osa. Signatuur jääb kvantitatiivselt ülejäänud informatsiooni varju. Nõnda võib tekkida küsimus, kui representatiivne on murdosa tervikust, et sellele tähelepanu pöörata.

Teiseks, ja ilmselt olulisemaks põhjuseks on asjaolu, et signatuur on eelkõige heliline (muusikaline) tekst. Muusika suutlikkus tähendusi luua on olnud pikka aega üheks keskseks debatiks muusikateaduses. On neid, kes väidavad, et erinevalt keelest ei ole muusikal “iseseisvat” tähendust ning see ei viita mitte millelegi väljaspool iseennast. Lingvistikast inspireeritud lähenemised muusikasemiootikale käsitlevad muusikat kui tonaalsete ja temporaalsete suhete abstraktset süsteemi – Hjelmslevi terminoloogiat kasutades on see küll semiootiline, kuid ilma “sisulise tasandita” (Leeuwen 1998). Need lähenemised võtavad implitsiitselt omaks 20. sajandil domineerinud nägemuse muusikast kui “absoluutsest” ja “autonoomsest” fenomenist. Suur osa 20. sajandi Lääne kunstmuusikast üritab meelega mitte midagi tähistada ning konstrueerida abstraktset, tonaalset matemaatikat.

Meedia- ja ühiskonnateadust on need seisukohad mõjutanud sedavõrd, et kommunikatsiooniteoretik Denis McQuail osutab oma raamatus “Massikommunikatsiooniteooria”: muusikale kui massimeediumile on teoorias ja uurimustes suhteliselt vähe tähelepanu pööratud võibolla seetõttu, et salvestatud muusika tähendus pole ühiskonna jaoks kunagi olnud selge (McQuail 2000: 24). Samas on selge, et kui meediatekstide analüüsimisel keskendutakse verbaalsele ja visuaalsele ning ignoreeritakse auditiivset, siis oleme jätnud tähelepanuta olulise osa massimeedias toimuvast kommunikatsioonist.

Käesoleva töö üks impulsse on pärit kahe semiootiku Philip Taggi ja Theo van Leeuweni töödest. Mõlemad teadlased on juhtinud tähelepanu sellele, et massikommunikatsiooni paremaks mõistmiseks tuleb meil analüüsida massimeedia vahendusel kõlavaid helisid, kuivõrd muusikal on nende väitel omadus viidata muusikavälisele reaalsusele. Teisisõnu – heli/muusika on vahendid, millega massimeedias luuakse tähendusi.

Süvamuusika puhul võib muusikaväliste tähenduste leidmine olla problemaatiline, kuivõrd nagu varem mainitud, selline muusika püüab tihtipeale teadlikult mitte midagi tähistada, eirata konventsioone (fikseeritud tähendusi) vms. Seevastu massimeedias leviva muusika (filmide helikujundus, reklaamimuusika, signatuurid, saadete helikujundus tervikuna jne.) esmane funktsioon ei ole pakkuda esteetilist naudingut. Tõsi, filmimuusika võib sellele pretendeerida, kuid suuremalt jaoks on filmi helikujundus filmi kui dramaturgilise terviku teenistuses – ta aitab jutustada lugu, üritab vaatajat mõjutada psühholoogiliselt, tehes seda teatud konventsioonide abil. Ka reklaamimuusika on funktsionaalne, mille eesmärk on inimest mõjutada midagi ostma.

Funktsionaalne žanr on ka raadisaate signatuur. Näiteks Farmann&Kramhøfti eesti keeleski ilmunud raamatus “Raadioajakirjandus” defineeritakse signatuure kui lühikesi muusikalõike, mis identifitseerivad programmi või saate kuulaja jaoks. Autorid lisavad: “Sageli laseb raadiojaam kujundada helilise logo, mis tekitaks kuulajas just selliseid assotsiatsioone, nagu raadiojaam soovib” (Farmann&Kramhøft 1997: 58).

“Programmi identifitseerimine” ja “kuulajas assotsiatsioonide tekitamine” on signatuuri funktsioonid, mis juba definitsiooni järgi osutavad, et signatuur sisaldab tähendust kandvaid semiootilisi elemente. Kerkib üles suur probleemide ring: Mismoodi signatuuriga saadet või programmi identifitseeritakse? Mida kõneleb see meediakanali/saate olemuse kohta? Kuidas meediakanal/saade oma identiteedi kaudu suhestub kuulajaga ja ühiskonnaga? Milliseid assotsiatsioone tahetakse kuulajas tekitada? Kas kuulajat tahetakse kuidagi mõjutada? Kes tahab kuulajat mõjutada? Mis on kuulaja mõjutamise eesmärk?

Kuna ringhääling on otseselt sõltuv kultuurist ja ühiskonnast, selle institutsioonidest ja majanduslik-tehnilisest arengust (Lõhmus, Vihalemm 2004), siis tekib ka küsimus, millises sõltuvuses kultuurist ja ühiskonnast ning selle arengust on ringhäälingu pisimad üksused ehk antud juhul signatuurid. Kui selline sõltuvus leiaks kinnitust, siis tähendaks see seda, et

signatuure võib käsitleda tekstidena, mille põhjal võib teha järeldusi ajastu ühiskondlik-poliitilise olukorra kohta. Metafoorselt kõneldes, signatuuri on võimalik vaadelda veetilgana, millest peegeldub vastu kogu ookean.

Kokkuvõttes tugineb käesoleva töö probleemiasetus semiootik Juri Lotmani tõdemusele, et igasuguse semiootilise süsteemi puhul on põhiküsimuseks tema suhe välise, süsteemi piiride taguse maailmaga ning teiseks staatika ja dünaamika vahekord (Lotman 2001: 9). Ehk kandes sama arutelu üle signatuuridele: milline on signatuuri ja signatuurivälise reaalsuse suhe, kuivõrd on signatuuri loodud maailm adekvaatne signatuurivälise maailmaga? Ning teiseks, kuidas saab üks süsteem (signatuur) areneda, säilitades samas oma identiteedi (signatuurilisuse)?

Käesolev töös kasutasin signatuuride analüüsimisel kahte erinevat lähenemist ehk kahte erinevat meetodit. Esimene kujutab endast Eesti Raadio kuue erineva saate signatuuri semiootilist analüüsi. Nendeks signatuuriks „Päevakaja” signatuur 1958. aastal, „Reporteritunni” signatuur 1957. aastal, „Päevakaja” signatuur 1960. aastatel, „Päevakaja” signatuur 1998. aastal, „Reporteritunni” signatuur 2007. aastal, Raadio 2 uudiste signatuur 2005. aastal. Uurin, millistest semiootilistest elementidest need erinevast ajastust pärit signatuurid koosnevad ning millisele muusikavälisele reaalsusele viitavad. Ühtlasi uurin, mis on signatuurides viimase 50 aastaga muutunud ja kuivõrd see peegeldab muutusi meedia ja ühiskonnas laiemalt.

Teise meetodina kasutasin semi-struktureeritud intervjuud. Palusin eelnimetatud Eesti Raadio signatuure kommenteerida kaheksal muusika, signatuuride tegemise või raadiotööga seotud inimesel. Tahtsin teada saada, kuidas nemad signatuure ja nende tähendust mõtestavad ning milline on ühisosa nende leitu ja minu analüüsi vahel. Diskussiooni osas püüan saadud tulemusi omavahel võrrelda ning toon välja peamised tendentsid, mida signatuurid oma ajastu kohta peegeldavad ja kuidas signatuuride muutumine on seotud ühiskonna arenguga.

2. MEETOD JA UURIMISMATERJAL

Järgnevalt annan ülevaate töös kasutatud meetodist, uurimismaterjalist, hüpoteesist ja uurimisküsimustest. Töö esimese pooles kasutan meetodina raadiosignatuuride semiootilist analüüsi. Kuna muusika semiootilisel analüüsimisel pole olemas ühtainust monoliitset lähenemist või analüütilist meetodit (Maimets 2001: 1224), siis on töö interdistsiplinaarne. Nõnda on signatuuride analüüsimisel kasutatud nii sotsiaal- kui ka muusikateadusest pärit terminoloogiat. Helide tõlgendamisel on tuginetud lingvist Theo van Leeuweni 1999. aastal ilmunud raamatule “Speech, Music, Sound”. Leeuweni lähenemine muusikasemiootikale on inspireeritud lingvistikast, kuid põhineb sotsiaalsemiootika teoorial.

Leeuweni lähenemine keskendub muusika kommunikatiivsele kasutusele ja näitab, et muusikaga on võimalik edastada “iseseisvat” muusikavälisest tähendusest. Ta väidab, et helid võivad olla tähenduslikud nõnda nagu verbaalne ja visuaalne tekst. Tõsi, ta kasutab küll terminit tähenduspotentsiaalid, sest helide puhul ei saa me rääkida fikseeritud tähendusest. (Leeuwen 2003: 8-10).

Leeuwen arutleb, et mis tahes helisid on meil võimalik omadussõnu kasutades kirjeldada. Näiteks mingi hääli või heli võib olla mahe, nukker või mõjuda meile valjult, tasaselt, või näiteks mingi rütm võib olla tantsuline või hoopiski mõjuda uinutavalt. Mõned helid viitavad otseselt mingile muusikavälisele reaalsusele, näiteks tegelikkust matkivad või reprodutseerivad helid või heliefektid: sõjapausid, vihmapiiskade langemine jne. Ning kui meil on võimalik helisid nõnda kirjeldada või seostada neid muusikavälise reaalsusega, siis moodustuvad sedakaudu tähenduspotentsiaalid. Need helid kas siis konventsioonide või psühholoogilise mõju tõttu kuulajale “ütleavad” midagi. Neis on peidus, nagu Leeuwen ise nimetab, semiootilised ressursid.

Üks võimalus, kuidas neid semiootilisi ressursse saab Leeuweni hinnangul tuvastada, on analüüsida neid binaarsete opositsioonide kaudu, kuivõrd Lääne kultuuris konstrueeritakse maailma läbi vastandite, näiteks ilus/kole, jumal/kurat, üleval/all jne. Selliseid opositsioone peaks otsima ka muusikast, täpsemalt muusikalistest väljendusvahenditest, milleks on tempo, rütm, meloodia, harmoonia, faktuur ja tämber. Näiteks meloodia võibolla tõusev või langev,

meloodiafraasid avatud või suletud, tempo võib olla kiire-aeglane, rütm regulaarne-ebaregulaarne jne.

Leeuwen kasutab oma raamatus kohati teistsugust terminoloogiat, näiteks ei räägi ta faktuurist, vaid laiemalt helide omavahelisest interaktsioonist ehk sellest, kuidas helid omavahel suhestuvad, mis on esiplaanil, tagaplaanil jne. Samuti pöörab ta vähe tähelepanu harmooniale, väites, et harmoonias peituvad tähenduspotentsiaalid on ebaselgemad, samuti on harmooniat binaarselt keeruline analüüsida. Mina vaatlesin raadiosignatuuride analüüsis siiski ka harmooniat ning seetõttu ei rakendanud tema analüüsi üks-ühele, vaid lisasin minu arvates olulisi aspekte.

Meetodi valiku tingisid püstitatud hüpoteesid ja uurimisküsimused. Püstitasin hüpoteesi, et signatuur on žanr, mil on omadus peegeldada oma ajastut ja ühiskonda.

Hüpoteesi tõestamiseks püütakse vastata järgmistele uurimisküsimustele. Milliseid semiootilisi elemente signatuurid sisaldavad? Millele nad viitavad ehk millised on signatuuri elementide tähenduspotentsiaalid? Millised struktuurilised sarnasused ilmnevad signatuuri elementide ja ühiskondlike olude ja muutuste vahel? Uurimismaterjaliks on kahest erinevast ajastust pärit kuue raadiosaate signatuurid:

- 1) Eesti Raadio saate „Päevakaja” signatuur 1958. aastal
- 2) „Reporteritund”, Eesti Raadio reportaažisaate signatuur 1957. aastal
- 2) „Päevakaja” signatuur 1960. aastatel
- 3) „Päevakaja” signatuur 1998. aastal
- 5) „Reporteritund”, Vikerraadio vestlussaate signatuur 2007. aastal
- 6) Raadio 2 uudiste signatuur 2005. aastal

Semiootilise analüüsi raames vaatlen peamisi muusikalisi väljendusvahendeid nagu rütm, tempo, meloodia, faktuur, harmoonia, kõlavärv. Samad kategooriad sobivad muusikasemiootiliseks analüüsiks, sest helidel on omadus viidata ka muusikavälisele reaalsusele.

Töös kasutatud meetod, mis põhines suures osas Hollandi lingvist Theo van Leeuweni 1999. aastal ilmunud raamatul „Speech, Sound, Music”, pole ei muusikateadlaste ega

sotsiaalteadlaste seas jõudnud veel kanda kinnitada. Kindlasti on siin oluliseks põhjuseks see, et muusikateadus ja sotsiaalteadus on traditsiooniliselt olnud teineteisest kaugel asetsevad distsipliinid. Muusikateaduses on peamiseks uurimisaineks süvamuusika, ning sellest asjaolust sõltub ka seal kasutatav metoodika, mis leiab sotsiaalteadustes harva kasutamist (Tagg 1987: 280). Sotsioloogid küll osutasid juba 1930. aastate alguses muusika tähtsusele sotsiaalsete normide konstrueerija ja kultiveerijana, kuid sotsioloogiale on rohkem huvi pakkunud ennekõike muusika seotus ühiskondlike sündmustega ning mitte niivõrd muusika ühiskondlik tähtsus ja muusika analüüs. Muusikasemiootika hakkas omaette uurimissuunaks kujunema juba 1960. aastatel, kuid selle fookuseks on esmajoones jäänud klassikaline muusika.

Töö teise poole moodustavad intervjuud muusika, signatuuride või raadiotööga tegelevate inimestega. Tahtsin uurida, kuidas mõtestavad muusikaga seotud inimesed (muusikateadlased, heliloojad, muusikatoimetajad) signatuure ja milline on ühisosa nende leitu ja minu analüüsi vahel. Uurimismeetodina kasutasin semi-struktureeritud intervjuud. Palusin intervjuueeritavatel kuulata Eesti Raadio kuut eelmainitud signatuuri. Tahtsin kontrollida kahte hüpoteesi. Esimene on pärit töö esimesest poolest - signatuur on žanr, mil on omadus peegeldada oma ajastut ja ühiskonda. Teiseks tahtsin kontrollida hüpoteesi, et kas signatuuride semiootilise analüüsi tulemused langevad suuremas osas kokku intervjuude raames saadud tulemustega.

Hüpoteeside tõestamiseks püütakse vastata järgmistele uurimisküsimustele: Mida intervjuueeritavad signatuurides märkavad/on märganud? Kuidas, milliseid sõnu kasutades neid iseloomustavad? Milliseid assotsiatsioone signatuurid neis tekitavad?

Uuringu meetodiks valisin semi-struktureeritud intervjuu. Kasutasin ette valmistatud küsimusi, kuid ei pidanud neist rangelt kinni, sest paljudele küsimustele ei osanud või ei pidanud intervjuueeritavad võimalikuks vastata ning informatsiooni kättesaamiseks tuli loobuda rangest küsimus-vastus stiilist ning lülituda ümber vabamale vestlusele. Seda enam, et vastajate seas oli nii muusikateoreetikuid, praktikuid kui ka toimetajaid, kelle suhe/kogemus raadiosignatuuridega on erinev. Vabam vestlus kujutas endast mitmel puhul teatavat ohtu, sest võib kaasa tuua intervjuueerija liiga suure sekkumise (suunavad küsimused, omapoolsed tõlgendused vms). Püüdsin seda siiski vältida ja intervjuueeritavat võimalikult vähe mõjutada. Teemadering oli kõigi vastajate puhul sama. Mängisin intervjuueeritavatele ette

kuus signatuuri aastatest 1957-2007 ning palusin vastata järgmistele küsimustele: Mida antud signatuuris esmalt märkate? Mis on kõige kõnekam? Kas ja kui, siis milliseid muusikaväliseid viiteid tajute? Mis emotsioone antud signatuur võib tekitada? Kuidas kuulajale mõjuda? Kuivõrd signatuur haakub/võis haakuda saate formaadiga ja ajakirjanduse rolliga? Millist muusikaestetiikat signatuur väljendab? Milline on kuulatud signatuuride ühisosa? Millised on olulisimad erinevused? Kuivõrd peegeldavad antud signatuurid teie hinnangul sotsio-kultuurilisi muutusi Eestis viimase poole sajandi jooksul?

Nagu enne intervjuude tegemist prognoosisin, tunnistasid paljud, et ei ole varem kunagi signatuuri peale põhjalikult mõelnud, rääkimata põhjalikumast analüüsist. Paljudele küsimustele ei osanud intervjuueeritavad vastuseid anda, väites, et pole teemale mõelnud, ei saa küsimusest aru, või et vastuse andmine eeldaks põhjalikumat analüüsi. Paljudel juhtudel nõudis intervjuu küsimuste ümbersõnastamist või selgitamist, mis muutis intervjuu pigem vestluseks. Samas võimaldas selline lähenemine rohkem teada saada, milline suhe intervjuueeritaval signatuuridega on ja mida nad signatuuridest mõtleavad, kuidas neid tajuvad.

Kaheksast intervjuust seitse toimusid näost-näku 2007. aasta aprillikuus. Vaid Eesti Muusikaakadeemia muusikasemiootik Kaire Maimets vastas küsimustele elektronposti teel. Intervjuueeritavad ei saanud küsimusi eelnevalt tutvumiseks, kuivõrd eesmärk oli kuulda nende esmaseid (seega ehk nende jaoks vahetumaid ja olulisimaid) mõtteid. Intervjuu aeg oli kõigi vastajate puhul erinev, ulatudes poolest tunnist (Olev Erlich) kuni kahe tunnini (Kerri Kotta). Mõnel juhul intervjuueeritavad tunnistasid, et ei oska signatuuridest kauem rääkida. Küsitlesin järgmisi inimesi:

Kerri Kotta, muusikateadlane ja helilooja, Ph.D (muusikateadus), Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, muusikaliste üldainete lektoraadi juhataja, Eesti Muusikateaduse Seltsi juhatuse liige, Eesti Heliloojate Liidu liige

Jaan Ross, Ph.D (psühholoogia), muusika professor Tartu Ülikooli filosoofiateaduskonna kunstide osakonnas, professor Eesti Muusikaakadeemia muusikateaduse osakonnas, European Society of Cognitive Sciences of Music liige, Eesti Muusikateaduse Seltsi liige, ajakirja "Musicae Scientiae" *consulting editor*.

Kaire Maimets, MA (muusikateadus), Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia teadur, Eesti Muusikateaduse Seltsi juhatuse liige.

Tõnis Leemets, Klassikaraadio helikujundaja, kujundab Klassikaraadio saatereklaamid ja vahesignatuurid. Teeb saadet “Fantaasia” ja mõnikord ka saadet “NYYYD-muusika”. Ansambli Weekend Guitar Trio liige.

Aarne Vahuri, Eesti Raadio staažikas muusikatoimetaja, lõpetas 1968. aastal Tallinna Konservatooriumi klaveri erialal, 1965. aastal asus tööle Eesti Raadio muusikatoimetajana, teinud Vikerraadiotele signatuure, 1970. aastatel jazz ja eesti regilaulu põiminud ansambli Collage rajaja.

Silja Vahuri, Eesti Raadio muusikadramaturg, asus Vikerraadiosse tööle 1967. aastal, tegi peamiselt sõnasaadete helikujundusi, eelkõige Keskkööprogramm ja kuuldemängud.

Jaan Elgula, Vikerraadio muusikatoimetaja ja signatuuride helikujundaja, juhib saadet „Kolmest kuueni”, varem töötanud Kuku Raadios ja Raadio 2 saatejuhina, ansambli „Justament” liige.

Olev Erlich, Vikerraadio muusikajuht, osaleb saadete signatuuride valimisel.

Uurimismaterjaliks valisin kuus signatuuri aastatest 1957-2007, täpsemalt kolm signatuuri perioodist 1950. aastate lõpp – 1960. aastate algus ning ülejäänud kolm 1990. aastate lõpp kuni 2007. Edaspidi väärriks kindlasti uurimist ka 1970-1980. aastad, kuid antud töös oleks uurimismaterjali maht kasvanud liiga suureks. Valisin mõlemast perioodist kolm näidet, et signatuuride olemus paremini välja joonistuks ning oleks võimalik teha laiemaid järeldusi vastava ajastu signatuuride kohta. Kõigile intervjueeritavatele mängisin ette kuus signatuuri.

1. „Päevakaja” signatuur 1958. aastal
2. „Reporteritunni” signatuur 1957. aastal
3. „Päevakaja” signatuur 1960. aastatel
4. „Päevakaja” signatuur 1998. aastal
5. „Reporteritunni” signatuur 2007. aastal
6. Raadio 2 uudiste signatuur 2005. aastal

3. SOTSIAALNE KONTEKST

Analüüsid mis tahes representatsioone meedias, on oluline arvesse võtta selle ajastu või ühiskonna massimeedia funktsioone ja üldist kultuuritausta. Pärast Teist maailmasõda algas ringhäälingu funktsionaalse põhja muutmine privaatsest ja kontrollimatust kodukeskkonnast sotsiaalseks ja kontrollitavaks töökeskkonnaks – valjuhääldajate ja krappvastuvõtjate seadmine töökohtadesse ja tänavatele ja väljakutele, sellega muutus ringhäälingu kui poliitilise ajupesu tegemine kohustuslikuks ja möödapääsmatuks. Ringhääling oli suures osas EKP KK infokanal, poliitiline töörist okupatsioonivõimu teostamisel, karistamisel ja represseerimisel, poliitiliste kampaaniate toetaja (Lõhmus, Vihalemm 2004: 95)

Ametlik ajakirjandus oli ühelt poolt väga oluline osa totalitaarsest ideoloogia ja propaganda süsteemist, manipuleerimise masinavärgist. Teiselt poolt oli meedia rahvusvabariikides (eriti Baltimaades) oluline osa kultuurisfäärist, kultuurilise identiteedi ja opositsiooni kandja. (Vihalemm, Lauristin 2004: 4)

1955-1957 kestis (Vihalemm, Lauristin 2004) järgi Suure sula ja lootuste periood. Seda perioodi iseloomustavad isikukultuse kriitika, rehabiliteerimiste ja Siberist tagasipöördumiste algus, Külma sõja nõrgenemine. Lõhmus ja Vihalemm osutavad, et ka raadios toimus 50. aastate teisel poolel murrang. 1957. aastal alustas “Reporteritund”, mille kuuldepiltide emotsionaalne-intellektuaalne vorm võimaldas ka ühiskonnakriitikat. (Lõhmus, Vihalemm 2004: 96) „Päevakajast” aga kujunes raadio esindussaadete ja ajakirjanduslike visiitkaart selle algusest tänapäevani (*ibid*).

Eesti Raadio arenes 1960. aastatel vastuoluliselt – siin eksisteerisid sõbralikult kõrvuti erinevad suunad ja lähenemisviisid: kõrg-esteetiline suund, rahvuskultuuriline suund, liberaalne moderniseeriv suund, sotsialiseeriv suund, agraarne-keskkonnakeskne, tarbijalik ning propagandistlik-ideoloogiline suund (Lõhmus, Vihalemm 2004: 101).

Perioodi 1958-1964 iseloomustab kultuuriline elavnemine, kontaktide taastumine Läänemaailmaga. Stalinismi lõpp tõi kaasa kultuurilise elavnemise Eesti ja kogu Ida-Euroopas, taastekkisid vaimsed sidemed Lääne haritlaskonnaga ja tekkis sünkroonsus filosoofiliste ideedega (eksistentsialismi ja modernismi mõju, küberneetika ja

inforevolutsiooni ideed, konvergentsiteooriad) ning kunsti- ja teatriuueendustega (abstraktsionism, Artaud' ja Grotowski teater). Ühtlasi hakkasid ilmuma Stalini terroriaega käsitlevad memuaarid ja kirjandusteosed. Saadi ka esimesed kogemused avalikust opositsioonist ametlikule poliitilisele kursile – sõnavõetud salatsmise ja bürokraatia vastu 1966. aastal toimunud ELKNÜ XIII kongressil, esmakordsed kriitilised sõnavõetud kirjanike kongressil 1996 jms.

21. sajandi alguseks on Eesti ühiskond teinud läbi olulise transformatsiooni. Pärast Nõukogude Liidu lagunemist ja iseseisvumise saavutamist orienteerus Eesti ümber integratsioonile Lääne ühiskonnaga ning poliitiliste struktuuridega ning lülitus Lääne kultuuritööstuse mõjuvälja. Laskumata arutlustesse, mil määral võib Eestist rääkida kui postmodernsest ühiskonnast, võib väita, et postmoderniseerumine ei jäta Eestit mõjutamata.

Meedia arengu seisukohalt on oluline, et ajavahemikul 1987-1991 vabanes meedia tsensuurist ja kompartei mõju alt. 1990. aastate algul pärast Eesti taasiseseisvumist jõuab Eestisse täielik sõnavabadus, press privatiseeritakse ning tekib eraringhääling. 1990. aastate teisel poolel jätkub meedia kommertsialiseerumine ja kanalite mitmekesistumine, samuti suureneb meelelahutuslikkuse kasv meediaproduktioonis (Lauristin, Vihalemm 2004).

Kui veel 1990. aastal toimus Eesti riiklik ringhäälingusüsteem ühe telekanali ja kolme raadiokanaliga, siis 1990. aastad tõid juurde kanaleid ja saatemahtu. 2003. aastaks oli Eestis 18 ringhäälinguorganisatsiooni, raadioprogrammide arv küündis 31-ni. Saadete kogumaht suurenes 17 korda (Lõhmus, Vihalemm 2004: 111).

Lõhmus, Vihalemm osutavad, et raadio funktsioonid on võrreldes nõukogude ajaga oluliselt muutunud. Veel nõukogude ajal olid Soome kanalid peamiselt muusika kuulamiseks, Eesti Raadio ning üleliiduline kanal pigem uudiste edastamiseks, samuti nagu Ameerika Hääling ja BBC. 1990. aastatel olukord muutus. Juurde tuli väga palju kanaleid, mille peamine eesmärk oli meelelahutus. Uudistele ja informatsioonile, samuti mingi kindla suunitlusega saadetele pandi vähem rõhku. Raadio muutus veelgi rohkem taustakanaliks, millel ühest küljest on tähtis roll inimeste igapäevaelus, kuid teisest küljest kaotab raadio olulise osa oma informatiivsest funktsioonist (Lõhmus, Vihalemm 2004: 118). Need tendentsid on jätkunud tänapäevani.

4. SIGNATUURIDE SEMIOOTILINE ANALÜÜS

Järgnevas peatükis analüüsin kuue Eesti Raadio signatuuri peamisi muusikalisi väljendusvahendeid nagu rütm, tempo, meloodia, faktuur, harmoonia, kõlavärv. Samad kategooriad sobivad muusikasemiootiliseks analüüsiks, sest helidel on omadus viidata ka muusikavälisele reaalsusele. Esitan ühtlasi ka omapoolse tõlgenduse, millisele muusikavälisele reaalsusele signatuuri semiootilised elemendid minu hinnangul viitavad.

4.1. „Päevakaja” signatuur 1958. aastal

Esimene „Päevakaja” läks eetrisse 6. oktoobril 1958. aastal õhtul kell 20. „Päevakajast” kujunes Eesti Raadio esindussaade ja ajakirjanduslik visiitkaart selle algusest tänapäevani (Lõhmus 2004: 96). Meenutab Feliks Kaasik, kes määrati oktoobris 1958 „Päevakaja” vastutavaks toimetajaks: „Tollal orienteeruti TASS-ile, orienteeruti ETA-le. ”Täna” ei olnud uudistes kriteerium. Uudis võis olla ka kümme päeva vana.” (Loit 1993: 19) Mis põhimõttel järjestati Päevakajas uudiseid? „Selle kohta oli raudne reegel. Sellel oli peaaegu Peetri-aegne auastmete tabel, millises järjekorras pidid ametimehed eetrisse minema. Kõige esimesel kohal oli muidugi Moskva Keskkomitee, selle poliitbüroo otsused, siis tulid vabariigi KK otsused, valitsus ja kõik muu. Ringhääling oli suures osas EKP KK infokanal, poliitiline töörist okupatsioonivõimu teostamisel, karistamisel ja represseerimisel, poliitiliste kampaniate toetaja (Lõhmus, Vihalemm 2004: 95)

Järgnevalt analüüsin „Päevakaja” 1958. aasta signatuuri peamiste muusikaliste väljendusvahendite lõikes. Selle paremaks jälgimiseks pidasin vajalikuks esitada signatuuri meloodia ja harmoonia noodistatud kujul.

Joonis 1. 1958. aasta „Päevakaja” meloodia ja harmoonia.

"Päevakaja" signatuur 1958

$\text{♩} = 122$

Chords: F, F/A, B₃, F/A, F7-5, C7

5 F, F/A, F, G, C

9 F, A/E, E7-5, D, g, A, d, d/C-diees

13 F/C, C9

17 F, G7

21 G-bemoll 7, F9

Tempo, rütm, meetrum

Päevakaja signatuuri tempo on 122 lööki minutis, rütm on meetriliselt korrastatud, taktimõõt on kaks neljandikku. Signatuuri pikkus on 40 sekundit. Regulaarset rütmi ja ranget meetrumit võib antud signatuuri puhul pidada üheks kõige iseloomulikumaks muusikaliseks väljendusvahendiks. Just regulaarsest meetrumist ja rütmist tuleneb signatuuri marsilik iseloom. Paul Bouissac on väitnud, et range meetrum võib olla muusikaline tegur, mis võib moodustuda mõne muusikastiili üldise tunnusjoone – näiteks regulaarne rütm marsil või diskomuusikal (Bouissac 1998: 431). Oluliseks rütmielemendiks on signatuuris ka trioolid, mida tihti marsimuusikas kasutatakse.

Ka Leeuwen väidab, et range regulaarne rütm ja meetrum on nähtused, millel võib olla ühiskondlik mõõde. Nii nagu mõned muusikalised vormid nõuavad ranget regulaarset meetrumit, nõuavad mõned sotsiaalsed institutsioonid (näiteks sõjavägi) ranget allumist mehaanilisele kellajale. Siit tuleneb ka signatuuri üks tähenduspotentsiaalidest. Marsimuusika viitab paraadlikkusele ja sõjaväele koos kõigi sellest tulenevate konnotatsioonidega.

Antud signatuuri puhul võib tähenduslikuks pidada ka taktimõõtu – kaks neljandikku. Selleks peame vaatlema, millised taktimõõdud on iseloomulikud erinevatele muusikaliste vormidele. Alates keskaja lõpust, mil Lääne muusikas hakati aega mõõtma, on domineerinud kaht tüüpi lihtmeetrumid $2/4$ ja $3/4$. Leeuwen väidab, et kaheosaline ($2/4$) meetrum on rohkem iseloomulik kollektiivsust väljendavatele tantsudele-vormidele ning kolmeosaline ($3/4$) rohkem paaritantsudele. Näiteks barokiajal muutusid $2/4$ taktimõõduga tantsud jalutamise, promenaadi sarnaseks, kuid kollektiivsus säilis. Sealt edasi tulid juba avalikud paraadid ja sõjaväemarsid, mille kaudu väljendati peamiselt kollektiivseid riiklikke ideaale (Leeuwen 1999: 48).

Seevastu 3-osalist taktimõõtu saab seostada paaritantsudega. Vals oli juba tants, kus paar viibis teistega koos küll ballisaalis, kuid kommunikeerus siiski peamiselt omavahel. Valsis nähti tantsu, mis asendas õukonnatantsude jäikuse ja kunstlikkuse ja lõi ruumi individuaalse eneseväljenduse jaoks (Marothy 1974: 233) (Leeuwen 1999: 49)

Seega võib eristada kollektiivseid tantse oma ettesuunatud liikumistega, mis sümboliseerivad progressi, ekspansiooni ja natsionalistlikke väärtusi ning teisest küljest paaritantse, mis väljendasid pigem individuaalsust, privaatsust. Seda vastandust võib näha ka kui heroilise ja sentimentaalse opositsiooni. Näiteks McClary (1991) on siin näinud ka maskuliinse ja femiinse vastandust (2/4 kui maskuliinne ja 3/4 kui feminiinne taktimõõt). On selge, et taktimõõt üksinda ei määra kindlasti mitte muusika maskuliinsust, feminiinsust või individuaalsust või privaatsust, sellised tõlgendused sõltuvad eelkõige kontekstist. Antud juhul aga võib 1958. aasta „Päevakaja” signatuuri pidada pigem kollektiivsust, sõjaväelikkust, heroilisust ja maskuliinsust põlistavaks.

Meloodia

Et meloodia iseloomu paremini analüüsida, on otstarbekas jagada signatuur nelja takti pikkusteks üksusteks, sest täpselt nii pikad on teineteisest selgesti eristuvad fraasid. Pärast neljanda fraasi lõppu korduvad kõik fraasid uuesti pisut erinevas seades ning loo lõpetab nõ viies ehk lisafraas, mis kestab siiski ligi kaheksa takti. Signatuuri skeemi võiks tinglikult väljendada järgmiselt: $(4+4+4+4) + (4+4+4+4) + 4+4$.

Antud signatuuri meloodias on kõige tähenduslikumad iga fraasi esimesed noodid. Esimene fraasis (kui arvestada eellööki) hüppab meloodia kvarti, teises fraasis seksti, kolmandas fraasis oktavisse ning neljandas fraasis püsib oktavis. Nõnda toimub signatuuri meloodia iga fraasi alguses aina suurem hüpe ülespoole. See on tähenduslik, kuivõrd annab meloodiale tõusva iseloomu. Samuti on tähenduslikud aina suurenevad intervallihüpped.

Leeuweni väitel annab pidevalt tõusev liikumine meloodiale tungleva ja edasipüüdleva iseloomu. Selline meloodiajoonis konnoteerib avatust, edasiliikumist ja heroilisust. Näiteks paljud hümnid kasutavad heroilisuse väljendamiseks ülesliikuvat meloodiat (Leeuwen 1999: 103). Derrick Cooke'i (1959) järgi on tõusvad meloodiad rohkem “aktiivsemad”, “dünaamilisemad” kui langevad meloodiad. Toonikast eemalduvad liikumised, eriti ülespidine liikumine, sobivad väljendama väljapoole suunatud tundeid (Sloboda 2000: 68).

Samuti väljendab heli ulatus ühtlasi helisündmuse emotsionaalset ulatust. Mida suurem on heli ulatus, seda rohkem on seal ruumi tunnete ja suhtumiste väljenduse jaoks. Mida väiksem on heli ulatus, seda piiratamad on tunded – põhjuseks kas energia puudus või taotletud enese vaoshoidmine. Aina suurenevad intervallid signatuuri meloodia fraaside alguses viitavad teatud arengule aina suurema ekspressiivsuse ja energilisuse suunas.

Meloodial on antud signatuuris oluline roll muusikalise narratiivi loomisel. Meloodiajoonis väljendab pidevat edasiliikumist ainult ühes suunas, st üles, toonikast eemaldumise suunas, kuni signatuuri lõpus jõutakse toonikasse ehk “koju” tagasi.

Harmonia

Signatuuri harmonia liigub järgmiselt. Uus rida märgib uue fraasi algust.

F – F/A – B – F/A – F₇₋₅ – C7

F – F/A – F – G – C

F – a/E – E7 -5 – D – g – A – d – d/cis

F/C – C9 ://

F – G7 – Ges7 – F9

Tegemist on klassikalise harmonia mõttes üsna tüüpiliste järgnevustega. Signatuur püsib ühes helistikus, peamine liikumine toimub toonika, dominandi ja subdominandi vahel. Signatuur on mažoorne. Mažoori mõistetakse Lääne muusikas alates hilisest keskajast loomuliku tonaalsusena. Kui käsitus mažoorist kui „rõõmsast” ja minoorist kui „kurvast” laadist on mõnevõrra klišeelik, mida muusikateadlastel meeldib erinevate näidetega pidevalt ümber lükata, on see dihhotoomia Lääne kultuuri teadvuses üsna tugevalt juurdunud. Siinkohal lähtun sellest, et sellest „rõõmsast” emotsioonist tuleneb ka antud tonaalsuse semiootiline jõud. Minoorseid kolmkõlasid esineb ainult kolmandas fraasis ning need lahenevad kiiresti mažoorseteks akordideks ega pääse kurvameelsetena mõjule. Nad kannavad peamiselt harmonia edasiviimise funktsiooni. Mažoori kasutamine signatuuris võib olla tähenduslik, kuivõrd Nõukogude Liidus nõuti heliloojatelt mažoorse ehk „rõõmsa” muusika kirjutamist. Valik oli selgelt ideoloogilise iseloomuga.

On märkimisväärne, et kõik signatuuri fraasid algavad toonikaharmoniaga. Harmoonia küll liigub, kuid üha uuesti ja uuesti kinnitab oma keset. Siin võib tõmmata teatud paralleele narratiiviga, kus sõltumata eksirännakutest (harmoonia lahkumine toonikast) põlistatakse toonikat kui narratiivi selgroogu, ideoloogilist keset. Ka marsimuusika eesmärgiks on luua mulje meelekindlusest, vankumatusest, vääramatusest ning toonikahelistiku pidev rõhutamine võimaldab seda muljet võimendada.

Asjaolu, et signatuur lõppeb noonakordiga, mis viitab džässmuusikale ja sedakaudu ka näiteks USA filmidele, võib seda tõlgendada kui valitseva nõukogude ideoloogiaga opositsioonis olevat märki. Kas noonakord sõjaväelise marsi lõpus on helge tulevikutoopia sümbol või hoopis märk sellest, et ametlikku ideoloogiat ei võetud kunagi päris tõsiselt? Tasub ka tähele panna, et sordiiniga trompetid võivad viidata ka džässmuusikale ning see omakorda Ameerika Ühendriikidele – viide džässmuusikale võib mõjuda stalinistlikku marsilikkust tühistavana.

Faktuur

1958. aasta „Päevakaja” signatuuri võib pidada homofooniliseks, kus faktuuris on üks hääl (meloodia) domineeriv ning teised hääled on meloodiat toetavad ehk saatehääled, millel ei ole eraldivõetuna omaette väärtust. Nõnda moodustub homofoonilises muusikas helide vahel selge hierarhia. Helid on omavahel liidri ja grupi rollis (Leeuwen 1999: 83).

Homofooniline struktuur viitab võimusuhetele, kus eksisteerib liider ja temaga suhestuv rahvas. Leeuwen on signatuuri puhul homofooniat mõistnud, kui diktori ja uudistekuulaja suhet – diktor kui autoriteet ja kuulajad kui passiivsed järgijad. Hiljem, 20. sajandi lõpu ja 21. sajandi alguse signatuure analüüsid näeme, et homofoonia on kadunud, mis võib ühtlasi peegeldada ajakirjanduse ja kuulajate vahelise distantssi, võimusuhete muutumist, ajakirjanduse kui institutsiooni autoriteedi vähenemist.

Kõlavärv

Kuna tegemist on marsimuusikaga, siis on loomulik, et marsimuusikat esitas orkester, kus mängivad viiulid, puhkpillid, löökpillid. Samas oli orkestripillide kasutamine ka 1958. aastal ikkagi valik. Sellesse valikusse ei mahtunud antud juhul näiteks rahvalikud instrumendid (nt. akordion) või mis tahes muud helitekitamise vahendid. Mis võis olla selle valiku põhjuseks? Nagu juba mainitud, on üks põhjusi stilistiline, kuivõrd marsimuusika eeldab orkestrikoosseisu. Teisalt võib väita, et orkester konnoteeris 1958. aastal ja konnoteerib praegugi teatud väärikust ja autoriteetsust, kuivõrd orkestrimuusikat seostatakse kõrgkultuuriga. Tihti peetakse orkestrimuusikat tõsiseks muusikaks isegi siis, kui mängitakse parajasti näiteks Straussi valsse.

Tämbriksel tasandil on tuntav areng pehmemast kõlavärvist jõulisema suunas. Meloodiat veavad esialgu viiulid, nõ lüürilise kõlaga instrumendid. Madalas registris ja seega pehme kõlaga puhkpillid on saatehääle rollis. Neljanda fraasi lõpus, esimese kulminatsiooni ajal sekundeerivad neile kõrges registris ja dramaatiliselt kõlavad puhkpillid. Jonathan Bignall on oma raamatus “Media Semiotics” osutanud, et puhkpillidel on omadus konnoteerida tähtsust, väärikust ja draamat (Bignall 2002: 113). Signatuuri kordusosas on kandev roll ka puhkpillidel, mis esimeses ja teises fraasis veavad meloodiat kõrges registris, teine ja kolmas fraas veavad meloodiat taas viiulid, kuid viies ehk lisafraas lõpeb heroiliselt orkestri kooskõlaga.

Signatuuris kõlavad sordiiniga trompetid võivad siiski viidata ka džässmuusikale ning see omakorda Ameerika Ühendriikidele – viide džässmuusikale võib mõjuda ranget marsilikkust tühistavana. Nii nagu noonakord kui džässile osutav element võib olla viide ametlikule ideoloogiale vastanduvast ideoloogiast, võivad sarnaselt mõjuda sordiini all mängivad trompetid.

Tähenduslik heliomadus võib olla selle tugevus. Dünaamika on antud signatuuri puhul oluline narratiivi loomise vahend, kuivõrd signatuuri jooksul heli pidevalt valjeneb ning kulmineerub viimases fraasis. Kuna sama harmooniajärgnevus sama meloodiaga tuleb esitusele kaks korda, siis võib öelda, et loos on kaks kulminatsiooni. Signatuur teine kulminatsioon võimendab esimest, võidukust väljendatakse korduvalt.

Arvestades sotsiaalset konteksti 1958. aastal, võib orkestri, kõlavärvi ja dünaamika seesugune kasutamine viidata püüdele omistada ajakirjandusele, raadioprogrammile rohkem autoriteetsust ja luua narratiivi, mis aitaksid väljendada heroilisust ja väarikust.

Arvestades, et 1958. aastal oli Eesti Raadio ja massimeedias tervikuna EKP kontrolli all ning pidi ametlikult funktsioneerima nõukogude propagandakanalina, võime väita, et „Päevakaja” signatuur sisaldab elemente, mis peegeldavad tolleaegset ühiskonnakorraldust ja meedia reguleeritust. Samas leidub temas aga viiteid ka nõukogude ideoloogiaga opositsioonis olevatele nähtustele.

Joonis 2. 1958. aasta „Päevakaja” signatuuri elemendid ja tõlgendus.

Elemendid	Tõlgendus
Marsirütmid (range meetrum, trioolid)	Paraad Sõjavägi Nõukogude Liit
Signatuur pikkus (40 sekundit)	Teine ajakäsitlus meedias ja ühiskonnas võrreldes tänapäevaga
2/4 taktimõõt	Kollektiivsus Sõjaväelikkus Heroilisus Maskuliinsus
Tõusev meloodiajoon Intervallihüpped	Avatus Edasiliikumine Heroilisus Ekspressiivsus Energilisus
Mažoorne laad	Rõõmus Optimistlik Nõukogude Liidus „kohustuslik” laad
Harmonia kinnitab korduvalt tonaalset keset	Toonika kui narratiivi alguspunkt, ideoloogiline kese

Harmoonias džässilikud akordid (noonakord) signatuuri lõpus	1. võimalus: helge tulevikuutoopia 2. võimalus: viide vastandumisele ametliku ideoloogiaga
Homofooniline struktuur	Sümboolne suhe: liider ja temale järgnev rahvas, raadiodiktor kui autoriteet ja kuulajad kui passiivsed järgijad
Naturaalsed orkestripillid	Väärikus Autoriteetsus Orkester kui kõrgkultuur
(Sordiiniga) trompetid	1. võimalus: konnoteerivad tähtsust, väärikut, draamat 2. võimalus: viide džässmuusikale ja vastandumisele ametliku ideoloogiaga
Helitugevuse valjenemine	Viide kasvavale, tugevnevale, võidukale jõule

4.2. „Reporteritund” 1957. aastal

“Reporteritund” oli Eesti Raadios esimest korda eetris 12. jaanuaril 1957. aastal. Tegu oli kord nädalas eetris oleva kolmveerand tunnise saatega, mille eluiga ei olnud pikk, ainult 13 saadet, kuid sellest kasvas välja hilisem “Päevakaja”. Saate jooksul selgitati nädala populaarseim muusikapala, sõnalises osas oli üks pikem, kandvam lugu, näiteks sõja ajal kodumaalt lahkunud poolaka otsimine Eestimaal – ja leidmine! (Lään 1996: 137). Üritati leida põnevaid sündmuspaikasid (mikrofon esmakordselt sünnitusmajas, saunas jne). Saade oli menukas ja tõi esmakordselt raadiole nii palju kirju, et neile ei jõutud vastata (Triikkel 1977: 94). Reporteritunni signatuuri autoriks on Leo Tauts ning selles kaustatakse helilooja Konstantin Türrpu “Lahkumise laulu” motiivi.

“Reporteritund” oli esimene raadiosaade Nõukogude Eesti ringhäälingus, kus lisaks kohustuslikule pealiinile, parteipoliitilise ajupesule hakkas kujunema opositsiooniline kõrvalliin, mis selgemalt kujunes Eesti Raadios välja alles 1960. aastatel. Tegu oli esimese saatega, kus tuli esile ajakirjanik kui persoon, tema mõttemaailm ja seoses sellega ka inimlik mõõde. Nõnda oli ametlik ajakirjandus ühelt poolt väga oluline osa totalitaarsest ideoloogia ja propaganda süsteemist, manipuleerimise masinavärgist. Teiselt poolt oli media rahvusvabariikides (eriti Baltimaades) oluline osa kultuurisfäärist, kultuurilise identiteedi ja opositsiooni kandja (Vihalemm, Lauristin 2004: 4).

Järgnevalt analüüsin „Reporteritunni” 1957. aasta signatuuri peamiste muusikaliste väljendusvahendite lõikes. Selle paremaks jälgimiseks pidasin vajalikuks esitada signatuuri meloodia ja harmoonia noodistatud kujul.

Joonis 3. 1957. aasta „Reporteritunni” meloodia ja harmoonia.

"Reporteritund" 1957 signatuur

Kellamäng H Fis7

3 Es Klaretid

4 G Akordion

5 E Viulid

6 As Keelpillid

7 fis Puhkpillid

8 D7 Puhkpillid H Orkester

Tempo, rütm, meetrum

Signatuuri tempo on 95 lööki minutis (aeglustus signatuuri lõpus), rütm on regulaarne. Signatuur kestab 40 sekundit. Metronoomil on kõige aeglasem tempo 40 lööki minutis ja kõige kiirem 208 lööki minutis. 90 lööki minutis peetakse keskmiseks tempoks. See skaala haakub otseselt südame löökidega, mis ulatuvad 50 löögist minutis kuni veidi üle 200 löögini minutis. 90 lööki minutis lööb süda keskmisel mehel, kes kõnnib keskmisel kiirusel. Seega võib konnoteerida signatuuri tempo tasandil rahulikkust, mõõdukat liikumist.

Signatuuri tempo on küll regulaarne, kuid mitte kogu ulatuses. Kõige regulaarsem on kella tiksumist imiteeriv heli signatuuri alguses. Seejärel muundub kella tiksumine meloodiaks, mis loob mulje tempo aeglustamisest. Signatuuri lõpu osas aeglustatakse tempot veelgi ning “venitatakse” noote. Ka 19. sajandi *Lied’ides* ja romantilise klaverimuusika puhul (praegu ka romantilises popmuusikas, filmis ja reklaamimuusikas) on edasilükkamine, noodi pikendamine (ritenuto) üks levinumaid afekti tekitamise vahendeid. Püüd põgeneda aja kammitsaist, kas või ainult momendiks ning ainult vaba aja ja erasfääri kontekstis, samamoodi nagu pidusöögid ei hakka nii punktuaalselt kui ärikohtumised (Leeuwen 1999: 58). Väärib mainimist, et signatuuris pole kasutatud löökpille – see vähendab metronoomilise pulsi rangust.

Rahulikus tempos kulgemine ja metronoomist rangelt mitte kinni pidamine võib viidata aja mõistmisele antud kultuuris. Ühelt poolt võib väita, et Nõukogude ühiskonnas ei olnud allumine kellaaja diktaadile nii range kui Lääne kapitalistlikes ühiskondades, ühtlasi oli elutempo aeglasem. Ka 1950. aastate Nõukogude Eestis ajakirjanduses ei olnud kiirus ja operatiivsus primaarsed ajakirjanduslikkuse kriteeriumid.

Samas pakuvad signatuuri tempo ja rütm ka teise tähendusvõimaluse, mis võib haakuda “Reporteritunni” rolliga 1957. aasta ringhäälingus. Rahulik tempo ja mitte range metronoomist kinni pidamine (aeglustus signatuuri lõpus) võib olla märk inimlikust mõõtmest signatuuris. “Reporteritund” oli esimene saade Nõukogude Eesti ringhäälingus, kus esile hakkas tõusma ajakirjanik kui persoon oma maailmavaatega.

Hiljem 2007. aasta “Reporteritunni” signatuuri analüüsid näeme, et signatuuri tempo ja rütm haakuvad rohkem praeguse aja väärtustega, nagu kiire elutempo ja punktuaalsus kellaajast kinnipidamisel. Samuti haakub 2007. aasta signatuuri tempo ja rütm praegusaja ajakirjanduslike kriteeriumidega, nagu kiirus ja operatiivsus. Märk aja taju muutusest võib olla ka 1957. aasta signatuuri pikkus – 40 sekundit, samas kui 2007. aasta signatuur on 14 sekundit pikk. Diktor hakkab varem kõnelema ning ajaline kokkusurutus on seega veelgi rohkem tajutav.

Meloodia

“Reporteritunni” signatuuri meloodia võime jagada mõttelisteks fraasideks, kuivõrd nii tuleb meloodia iseloom kõige paremini esile. Signatuuri esimene ja viimane fraas on kahetaktilised, ülejäänud fraasid aga ühetaktilised. Kõigis fraasides mängivad erinevad instrumendid või instrumentide grupid.

Nagu noodistusest nähtub, järgib meloodia kogu signatuuri ulatuses sama skeemi: see on kõigis fraasides tõusva iseloomuga (langev liikumine on vaid 3. taktis, mis fraasi üldist iseloomu ei muuda). Derrick Cooke’i (1959) järgi on tõusvad meloodiad rohkem “aktiivsemad”, “dünaamilisemad” ja “lahkemad” kui langevad meloodiad. Toonikast eemalduvad liikumised, eriti ülespidine liikumine, sobivad väljendama väljapoole suunatud tundeid (Sloboda 2000: 68).

Pidevalt tõusev liikumine annab meloodiale tungleva ja edasipüüdleva iseloomu. Seda enam, et meloodiafraasid on avatud iseloomuga, st nad ei jõua iga fraasi lõpus toonikasse, vaid jätkavad edasipüüdlemist kogu signatuuri vältel. Toonikasse jõutakse signatuuri lõpus. Meloodiajoon on kõigil instrumentidel peamiselt tõusev, mis konnoteerib avatust, edasiliikumist ja heroilisust. Näiteks paljud hümnid kasutavad heroilisuse väljendamiseks ülesliikuvat meloodiat (Leeuwen 1999: 103). Meloodial on antud signatuuris oluline roll narratiivi loomisel. Meloodiajoonis väljendab pidevat edasiliikumist ainult ühes suunas, st üles, toonikast eemaldumise suunas, kuni signatuuri lõpus jõutakse „eksirännakutelt” tagasi toonikahelistikku ehk “koju”

Signatuuri meloodia võimaldab selgelt kahte vastandlikku tõlgendust. Ühelt poolt on signatuuri meloodia dünaamiline, väljendusrikas, kõrgustesse tunglev ja püüdle, konnoteerib optimismi ja heroilisust ning moodustab oma liikumisega tajutava narratiivi. Võib öelda, et siin peitub teatav modernistlik unelm, mis võib olla seotud ka selliste modernistlike projektide nagu marksism ja sotsialism, „mille tõdede levitamine oli Nõukogude meedia ametlikeks eesmärkideks” (McQuail 2000: 138). On tähelepanuväärne, et nõukogude ajakirjanduses kasutati silmatorkavalt palju kogu maailma seletavaid, nn suuri narratiive ning üldisi kategooriaid (Lõhmus 1999: 13). Signatuuri motiiv pärineb Tüürpu koorilaulust ning koorilaulu on võimalik mõista kui teatud kollektiivsuse, rahva ühtse jõu väljendajat. Sotsialistlikus traditsioonis konnoteerisid rahvahulgad tavaliste tööinimeste jõudu ja solidaarsust, kui nad on koondunud kollektiivsete eesmärkide nimel.

Signatuuri meloodia ja selle põhimotiivi teine tõlgendusvõimalus on hoopis vastupidine. Seda meloodiat võib tõlgendada ka märgina varjatud vastupanust. Nagu eespool mainitud, oli meedia rahvusvabariikides (eriti Baltimaades) oluline osa kultuurisfäärist, kultuurilise identiteedi ja opositsiooni kandja (Vihalemm, Lauristin 2004: 4).

Signatuuri põhimotiiv pärineb Konstantin Tüürpu “Lahkumislaulust”. Tüürpu on aga helilooja, kelle looming on tugevate rahvusromantiliste ja isamaaliste mõjutustega. Juba viide sellisele autorile saates, mis pidi ametlikult olema valitseva ideoloogia aparraadi osa, kuid lubas endale ka ühiskonnakriitikat, võib olla märk opositsioonilisest strateegiast – so püüid hoida alal kultuurilist identiteeti. Arvestades seda, et suure sula periood oli muu hulgas rehabiliteerimiste ja Siberist tagasipöördumiste algus, loob signatuur oma narratiivse meloodiaga, kus meloodia lahkub (“Lahkumislaul”) toonikast ja jõuab pärast eksirännakuid toonikasse ehk “koju” tagasi, seose küüditamise ja koju naasmisega.

Harmonia

Signatuuri harmonia liigub järgmiselt: H – Fis₇ – Dis – G – E – Gis – fis – D₇ – H. Kõigepealt märkame, et loos kasutatakse peamiselt mažoorikolmkõlasid. Erandiks on kaks septakordi (Fis₇ ja D₇) ning üks minoorikolmkõla (fis). Mažoori mõistetakse Lääne muusikas alates hilisest keskajast loomuliku tonaalsusena. Mažoorist kõneldakse kui “rõõmsast” ja minoorist kui “kurvast”. Sellest emotsioonist tuleneb ka antud tonaalsuse semiootiline jõud.

Ühtlasi on enamik signatuuris kõlavaid akorde konsoneerivad ehk kolmkõlad, mida peetakse püsivateks ja rahulikeks. Dissoneerivaid akorde (Fis 7 ja D7) kasutatakse, et luua muusikasse teatud pinget ja viia liikumist edasi kuni kulminatsioonini. Oluline on märkida, et signatuuris ei kasutata tavapäraseid harmoonilisi järgnevusi – loo esimese ja viimase akordi vahele jääb „rännak” läbi mitme helistiku, mis omakorda tugevdab muljet edasitunglemisest ning ühtlasi narratiivsusest.

Kokkuvõttes – kui signatuuri meloodia konnoteeris teatavat heroilist modernistlikku edasipüüdlemist, siis harmoonia tugevdab ja rõhutab neid seoseid, kuivõrd harmoonias kasutatakse mažoorseid (rõõmsakõlalisi) ja tertsilisi konsoneerivaid (heakõlalisi) akorde ning ebatavalisi harmoonilisi järgnevusi. Ühtlasi, nii nagu meloodia, on ka harmoonia olulisi narratiivi loomise vahendeid, väljendades oma liikumisega pidevat arengut. Toonikakolmkõlast eemalduakse juba teisel akordil, kulminatsioon toimub eelviimasel dissonantil akordil ning seejärel jõutakse tagasi põhihelistikku.

Kui aga lähtuda sellest, et “Lahkumislaulu” motiivi kasutatav signatuur kannab endas meloodia tasandil totalitaarsele ideoloogiale vastanduvat strateegiat, siis toetab seda ka harmoonia, sest aitab võimendada “kodust” lahkumise ja sinna naasmise narratiivi.

Faktuur

1957. aasta „Reporteritunni” signatuuri faktuur on homofooniline. Homofoonilises faktuuris on üks hääl (meloodia) domineeriv ning teised hääled on meloodiat toetavad ehk saatehääled, millel ei ole eraldivõetuna omaette väärtust. Nõnda moodustub homofoonilises muusikas helide vahel selge hierarhia. Helid on omavahel liidri ja grupi rollis (Leeuwen 1999: 83).

Homofooniline muusika hakkas arenema 1600. aasta paiku Itaalia heliloojate töödes. Tööstusrevolutsiooni ajaks oli homofoonia muutunud domineerivaks ning suuremas osas popmuusikas on see praeguseeni enim kasutusel olev faktuur (Leeuwen 1999: 82).

Homofooniline struktuur viitab võimuhetele, kus eksisteerib liider ja temaga suhestuv rahvas. Leeuwen on signatuuri puhul homofooniat mõistnud, kui diktori ja uudistekuulaja suhet – diktor kui autoriteet ja kuulajad kui passiivsed järgijad.

Hiljem 2007. aasta signatuuri analüüsidest näeme, et homofoonia on kadunud, mis võib ühtlasi peegeldada ajakirjanduse ja kuulajate vahelise distantsi, võimuhete muutumist, ajakirjanduse kui institutsiooni autoriteedi vähenemist.

Kõlavärv

Signatuuris kõlavaid helisid toovad kuuldavale naturaalsed heliallikad: kell, gong, kellamäng, klaver, klarnet, akordion, keelpillid, vaskpuhkpillid, harf. Nende instrumentide kasutamine nagu ka signatuuri helid võimaldavad vähemalt kahte tähendusvõimalust.

Esimene on seotud “Reporteritunni” pealiiniga, milleks oli nõukogude ajakirjanduse ametlik roll olla parteiline ajupesu vahend. Signatuuris kasutatud instrumentide kooskõla viitab süvamuusikale, orkestrile, mis konnoteerib teatud väärikust ja autoriteetsust. Jonathan Bignall on oma raamatus “Media Semiotics” osutanud, et puhkpillid konnoteerivad tähtsust, väärikust ja draamat (Bignall 2002: 113).

Nõukogude ajakirjanduse üks ametlikke kriteeriume oli lähedus (liht)rahvale. Signatuuris on kasutatud instrumente, mida peetakse soojaks ja lüüriliseks (tšello, viola, klarnet) ja mis teevad inimehale vastavat heli. See võib olla püüde sümboliseerida rahvalähedust. Signatuuris kasutatakse näiteks akordionit, mis lisab maalähedast atmosfääri. Eesmärk võis olla ka mitmekesisus, kasutati näiteks kellamängu, mis samuti pole traditsiooniline sooloinstrument.

Teisalt on võimalik, et tämber haakub just “Reporteritunni” opositsioonilise ning varjatud ühiskonnakriitilise hoiakuga. Soojad ja lüürilised tämbrid võivad viidata inimlikkuse igatsusele. Näiteks harfi on käsitletud kui muinasjutulisust konnoteerivat instrument. Siin on kaks tähendusvõimalust. Muinasjutulisus võib viidata kommunistlikule utoopiale. Teine võimalus, et muinasjutulisus on seotud hoopis igatsusega vabama ühiskonna järele.

Oluline heliomadus on ka selle tugevus. Dünaamika on antud signatuuri puhul oluline narratiivi loomise vahend, kuivõrd signatuuri jooksul heli pidevalt valjeneb ning kulmineerub 30 sekundil.

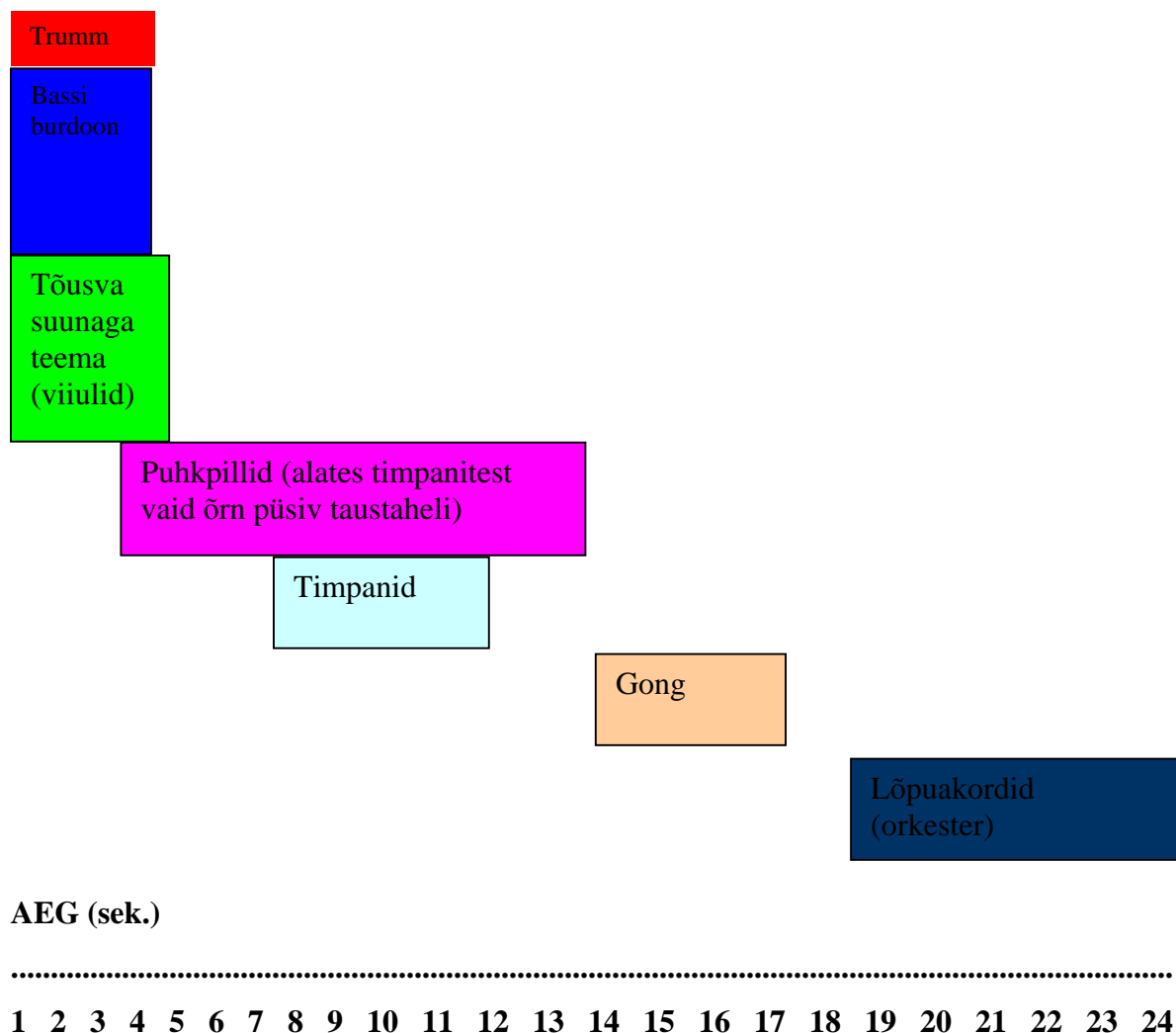
Joonis 4. 1957. aasta „Reporteritunni” signatuur elemendid ja tõlgendus.

Elemendid	Tõlgendus
Keskmine tempo Aeglustamine	1. Erinev aja käsitlus võrreldes tänapäevaga 2. Võimalus: inimlik mõõde vastukaaluks politiseeritusele
Türnpu „Lahkumislaulu” tsiteerimine	1. Sotsrealism kui restaureeritud rahvusromantism, seega viide ametlikule, riiklikult heaks kiidetud stiilile 2. Viide rahvuslikkusele, vastandina Nõukogude Liidu ideoloogiale
Kõik fraasid tõusva iseloomuga ja avatud lõpuga	Tunglev Edasipüüdlev Modernistlik (kommunism kui modernistlik utoopia)
Mažoorne laad	Rõõmus Optimistlik Nõukogude Liidus „kohustuslik” laad
Heakõlalised akordid	Positiivne, optimistlik, õnnelik meeleolu
Ebatavalised harmooniajärgnevused, „rännak” läbi mitme helistiku	Edasitunglevus, Paatoslikkus Modernistlik utoopia
Homofooniline faktuur	Sümboolne suhe: liider ja temale järgnev rahvas, raadiodiktor kui autoriteet ja kuulajad kui passiivsed järgijad
Tämbrid, instrumendid (kella tiksumine, akordion, harf)	1. võimalus: mitmekesisus, rahvalikkus, lähedus lihtsale inimesele (nõukogude ajakirjanduse ametlikult sõnastatud eesmärk) Harf kui muinasjutulisust konnoteeriv instrument = kommunistlik utoopia. 2. võimalus: vastandumine totalitaarsele pealiinile, igatsust inimlikkuse järele. Harf kui muinasjutulisust konnoteeriv instrument = igatsus vabama ühiskonna järele

4.3. „Päevakaja” signatuur 1960. aastatel

„Päevakaja” esimene signatuur vahetati välja 1960. aastatel, täpset aastat ei õnnestunud tuvastada. Kasutusele võeti signatuur, mida tänapäeval mäletatakse kõige kuulsama „Päevakaja” signatuurina. 1960. aastate keskpaigas anti „Päevakaja” eetrisse tunnipikkusena kella 20-st kuni 21-ni. Siis ilmusid saatesse eri-rubriigid: kirjavastused, liikluskeeris, arsti nõuanne ehk “5 minutit tervisele”, nõuanded ja õnnesoovid. Toimused ka “Tervisejooksu tunnid”, oli “Suvine patrull”. Hiljem pöörduti tagasi kõige optimaalsema saatepikkuse juurde. (Loit 1993: 12). Järgnevalt analüüsin „Päevakaja” 1960. aastate signatuuri peamiste muusikaliste väljendusvahendite lõikes.

Joonis 5. 1960. aastate „Päevakaja” signatuuri struktuur.

Tempo, rütm, meetrum

„Päevakaja” 1960. aastatel kasutusele võetud signatuur algab kindlas meetrumis (kuni 7. sekundini algus ca 70 lööki minutis), kuid kui timpanid muusikalise kujundi üle võtavad, siis on nende tempo juba aeglasem. Timpanid astuvad sisse süngoobiga ning gongi löögiga jõutakse pidurdava fermaadini. Tekib tunne, nagu kaks lõpuakordi asetseks juba väljaspool aega (tempot, rütmi ja meetrumi). See loob ebaregulaarsuse, aja pidurdamise, ajast väljumise üldmulje. Signatuur kestab 25 sekundit.

Millised võivad olla sellist tüüpi muusika ajalise liigenduse võimalikud kaastähendused? Muusikauurijad on pakkunud sellega seonduvalt mitmeid seletusi. Leeuwen märgib, et Lääne kultuuris kasutatakse ilma kindla rütmi, tempo ja meetrumita muusikat tihti selleks, et viidata loodusele (Leeuwen 1999: 52). Sellega haakuvat seisukohta jagab ka muusikasemiootik Philip Tagg, kes on märkinud, et näiteks filmimuusika konventsioonis kujutatakse nõnda looduse igavikulisust, ajatust ja mittemuutuvust (Leeuwen 1999: 52).

Leeuwen arutleb, et nii nagu keskaja mittemöödetud muusika tähistas jumalikku aega, nii võib ebaregulaarse tempo, rütmi ja meetrumiga muusika tähistada midagi jumalikku, looduslikku, universumit, üleloomulikku – suur osa on muidugi kontekstil. (Leeuwen 1999: 54).

Mida võis see tähendada 1960. aastate ajakirjanduse ja ühiskonna kontekstis? Ühelt poolt näeme, et signatuur on rütmiliselt absoluutne vastand 1958. aasta „Päevakaja” signatuurile. Igasugune marsilikkus on kadunud ja sellega seonduvalt ka võimalikud militaarsed konnotatsioonid. Kui lähtume Philip Taggi tõlgendusest, siis võib väita, et signatuur viitab millelegi jumalikule, igavikulisele, ajatule.

Tõlgendusvõimalusi on siin mitu: arvestades seda, et kuna 1960. aastad kujutasid endast sula aega, peegeldub see muusikas sedakaudu, et range pulss, marsirütmid, sõjaväelisus on signatuurist kadunud – signatuur on ses mõttes tsiviilsema iseloomuga. Samas võib viidet jumalikule, igavikulisele tõlgendada endiselt domineeriva ideoloogia osana. Viited jumalikule, igavikulisusele (ühtlasi inimülesele) võisid tugevdada „Päevakaja” kui Eesti Raadio keske uudistesaate autoriteeti.

Arvestades seda, et signatuur kestab 25 sekundit ning pärast gongi lööki on enne lõpuakorde pikk paus (ca 5 sekundit), siis võib seda võtta märgina erinevast ajakäsitlusest 1960. aastate Nõukogude Eesti meedias. Kiirus ja lühidus ei olnud kriteeriumid, erinevalt praegusaja uudismeediast.

Meloodia

Signatuuri meloodia kõige iseloomulik osa on tema esimene fraas. Meloodia kulgeb tõusvas joones, mis konnoteerib avatust, edasiliikumist ja heroilisust. Ka viimases fraasis toimub hüpe ülespoole. Derrick Cooke'i (1959) järgi on tõusvad meloodiad rohkem "aktiivsemad", "dünaamilisemad" ja "lahkemad" kui langevad meloodiad. Toonikast eemalduvad liikumised, eriti ülespidine liikumine, sobivad väljendama väljapoole suunatud tundeid (Sloboda 2000: 68). Paljud hümnid kasutavad heroilisuse väljendamiseks ülesliikuvat meloodiat (Leeuwen 1999: 103).

Harmonia

Signatuuris on harmoonilist liikumist minimaalselt. Kuna signatuuri helistikuks on C-duur, siis esimeses fraasis kõlab dominant ehk G, mis teises fraasis laheneb toonikasse (C). Viimases fraasis kõlab subdominant (F), mis laheneb toonikasse (C). Viimased akordid on ühtlasi septakordid, mis annavad signatuuri lõpule pisut džässiliku kõla. Signatuuris on selgelt märgata, et Euroopa klassikaline harmonia, mis on selgelt tuntav 1958. aasta „Päevakaja” signatuuris ja 1957. aasta „Reporteritunnis”, hakkab oma tähtsust kaotama. Tõsi see pole küll veel kadunud, arvestades, et liikumine dominandist toonikasse on tüüpiline klassikalise harmonia nähtus. Märkimisväärne on aga see, et signatuuri ei mõisteta enam kui iseseisvat muusikateost, mis peaks moodustama harmoonilise terviku. Antud signatuuri võiks heal juhul käsitleda kui mingisugust fragmenti mõnest muusikateosest.

Signatuur on laadilt mažoorne. Mažoori mõistetakse Lääne muusikas alates hilisest keskajast loomuliku tonaalsusena. Mažoorist kõneldakse kui "rõõmsast" ja minoorist kui "kurvast".

Sellest emotsioonist tuleneb ka antud tonaalsuse semiootiline jõud. Signatuuri „rõõmus” kõla võib häälestada raadiokuulaja positiivsele lainele, teisisõnu luuakse vastav foon uudiste vastuvõtuks.

Faktuur

1960. aasta „Päevakaja” signatuuri faktuuri võib ainult tinglikult pidada homofooniliseks, sest juhthääle ja saatehääle eristumine ei ole siin nii selge. Homofooniline struktuur viitab sümboolselt võimusuhetele, kus eksisteerib liider ja temaga suhestuv rahvas. Antud juhul on seda sümboolset suhet vähem tunda, mis võib olla märk 1960. aastate vabamast õhkkonnast Nõukogude Eestis.

Kui faktuur on helikoe vertikaalne ülesehitus, väärib siin erandkorras vaatlemist ka signatuuri horisontaalne ülesehitus, mida tavaliselt vaadeldakse vormianalüüsi raames. Signatuur kasutab muusikalise võttena antifooni, so mudel, kus vaheldumisi „saavad sõna” eeslaulja ja koor või erinevad pillirühmad ja on teineteisega nõ dialogis. Leeuwen väidab, et ka see mudel põlistab liidri ja grupi dualismi. Teisisõnu, nii pea kui muusikas representeeritakse liidripositsiooni, on vaja, et suurem grupp seda toetaks. Kirikulauludes on selleks toetuseks näiteks „Aamen” või „Halleluuja”, mida toob kuuldavale kogu koor (Leeuwen 1999: 72).

Ka antud signatuuris võib täheldada teatud sümboolset liidri ja grupi dualismi. Näiteks esimeses fraasis on selgelt domineeriv juhthääl (ühehäälnelise meloodia) , teises fraasis vastab sellele puhkpillirühm kolme akordiga (grupp), kolmandas fraasis kõlavad timpanid ja gong (liider), neljandas ehk viimases fraasis kogu orkestri kaks lõpp akordi (grupp).

Arvestades, et „Päevakaja” oli Eesti Raadio keskne uudistesaaade, võis selline dualism sümboliseerida meedia kui ideoloogilise ajupesu kanali hääletoru (liider) ning raadiokuulaja kui manipuleeritava massi (grupp) dualismi.

Kõlavärv

Signatuuris kõlavaid helisid toovad kuuldavale naturaalsed heliallikad: viulid, puhkpillid, timpan, gong. Kõige teravama tämbriga kõlavad antud signatuuris puhkpillid. Jonathan Bignall on oma raamatus “Media Semiotics” osutanud, et puhkpillid konnoteerivad tähtsust, väärikust ja draamat (Bignall 2002: 113). Timpanilöögid tähistavad tihti isegi mingisugust ähvardust, ehkki antud juhul ei mõju otseselt ähvardavana. Signatuuris kasutatud instrumentide kooskõla viitab tõsisele muusikale, orkestrile, mis konnoteerib väärikust ja autoriteetsust.

Kui jagame signatuuri neljaks fraasiks, siis esimeses fraasis veavad meloodiat viulid ja saatehääleks kõlavad madalas registris puhkpillid. Teises fraasis jääb viul saatehääleks ja meloodiat veavad puhkpillid. Kolmandas fraasi moodustavad timpanilöögid, saatehäälteks eelmisest fraasist kõlama jääv akord. Fraasi lõpetab gongilöök. Viimases fraasi kaks akordi toovad kuuldavale nii viulid, puhkpillid kui ka timpanid. Näeme, et signatuur areneb kõlavärvilt aina intensiivsemaks, kulminatsiooni suunas. Ka dünaamika on antud signatuuri puhul oluline narratiivi loomise vahend. Kulminatsiooniks võib pidada valju gongilööki. Valjemalt kõlavad ka signatuuri kaks viimast akordi. Võib tajuda ka sordiiniga trompeteid, mis viitavad džässmuusikale ning sellest tulenevalt kapitalistliku Lääne kultuurile.

Viited erinevatele ideoloogiatele on mõistetavad, kui arvestame, et Eesti Raadio arenes 1960. aastatel vastuoluliselt – siin eksisteerisid sõbralikult kõrvuti erinevad suunad ja lähenemisviisid: kõrgesteetiline suund, rahvuskultuuriline suund, liberaalne moderniseeriv suund, sotsialiseeriv suund, agraarne-keskkonnakeskne, tarbijalik ning propagandistlik-ideoloogiline suund (Lõhmus 2004: 101). Võimalik, et muusika peegeldab neid erinevaid suundi ja lähenemisviise.

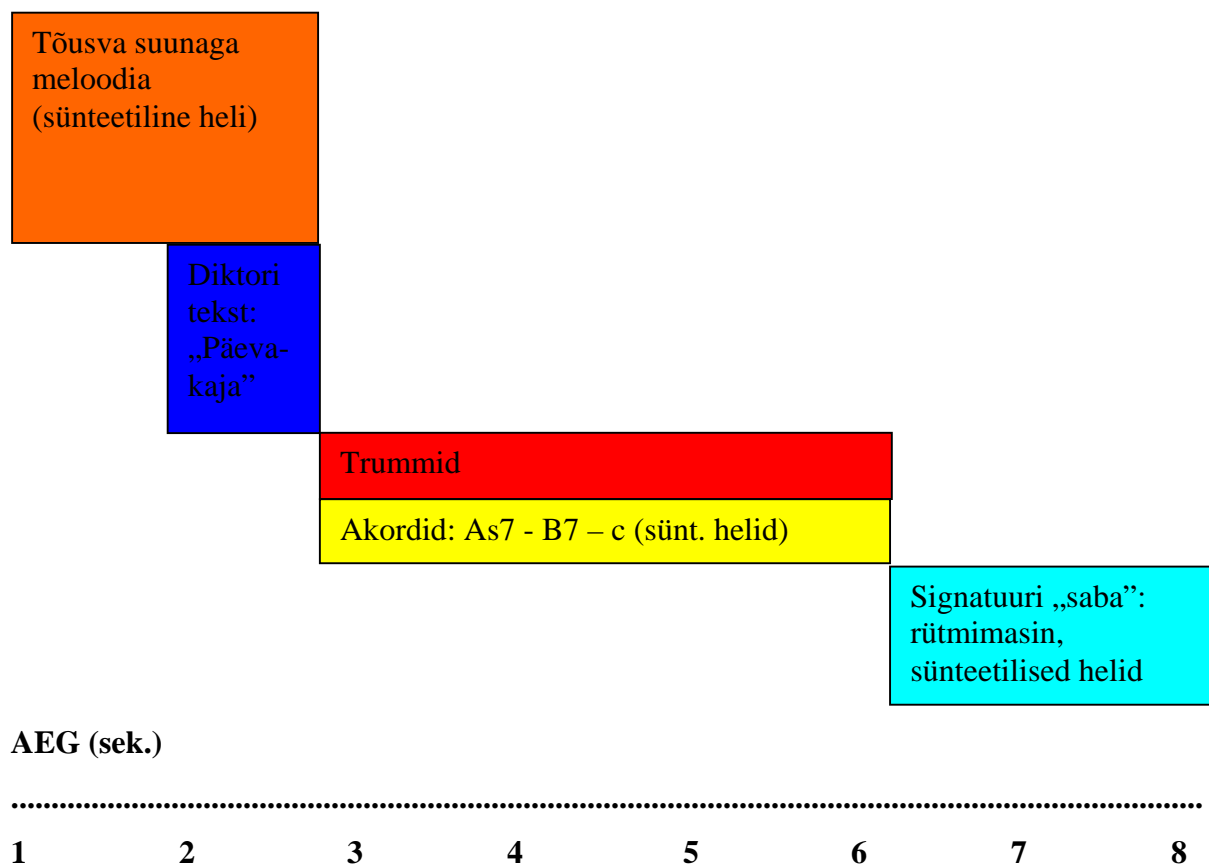
Joonis 6. 1960. aastate „Päevakaja” elemendid ja tõlgendus.

Elemendid	Tõlgendus
Tempo, rütm meetrum on ebaregulaarsed Pikad pausid	Viide jumalikule, igavikulisele, ajatule Kaks tähendusvõimalust: 1. tugevdas „Päevakaja” kui Eesti Raadio keskse uudistesaaate autoriteeti 2. võimalus: püüdele ideoloogia kammitaist pääseda, 1996. aastate sula
Tõusva suunaga teema	Avatus, edasiliikumine, heroilisus kui nõukogude ideoloogia väärtused
Signatuur ei järgi klassikalise harmoonia kaanoneid	Märk modernistlikumast helikeelest
Laadilt mažoorne	Nõukogude Liidus „kohustuslik” laad
Antifoon	Liidri ja grupi dualismi põlistav horizontaalne heliline ülesehitus - ideoloogilise ajupesu kanali hääletoru (liider) ning raadiokuulaja kui manipuleeritav massi (grupp)
Orkestrimuusika	Orkester kui kõrgkultuur Väärikus Autoriteetsus
(Sordiiniga) trompetid	Viide džässmuusikale, vastandumine ametlikule ideoloogiale
Helitugevuse valjenemine	Viide kasvavale, tugevnevale ja võidukale jõule

4.4. „Päevakaja” signatuur 1998. aastal

2007. aastal on „Vikerraadio” eetris olev „Päevakaja” ligi 15 minuti pikkune uudistesaaade, mis on eetris kaks korda päevas kell 18 ja kell 20. Saade võtab kokku päeva olulisemad teemad, keskendudes poliitikale, majandusele ja kultuurile. Lood on keskmiselt 2-3 minutit pikad, uudisloos asemel võib olla ka intervjuu, kus lastakse mõnel poliitikul, eksperdil vms kõneleda. Kuna uudistetoimetusel on korrespondentide võrk üle Eesti, siis on mahub igasse saatesse tavaliselt ka mõni regionaalsem lugu. Eesti Raadio internetileheküljel kuulutab, et Eesti Raadio „uudised ei levita kuulujutte ega kõmu. [---] Need on tasakaalustatud, ei oma poliitilisi eelistusi, ei sõltu erakondadest ega majandusgruppidest.” 2007. aastal „Päevakaja” signatuur on veidi kohendatud variant 1998. aasta signatuurist. Siinkohal vaatleme 1998. aasta versiooni, mil signatuur kasutusele võeti.

Joonis 7. 1998. aasta „Päevakaja” signatuuri struktuur.

Tempo, rütm, meetrum

Signatuuri võib jagada kolmeks erinevaks muusikaliseks osaks. Esimene fraas, teine fraas ja signatuuri „saba”. Esimene ja teine fraas moodustavad signatuuri põhiosa, mis kestab 7 sekundit. Signatuuri sabal puudub fikseeritud pikkus ja see sõltub sellest, kui kaua diktor loeb selle peale uudiseid või uudiste teemade tutvustusi.

Signatuuri esimese osa moodustab tõusev meloodia, mille tempot on keeruline määratleda – tinglikult võib selleks nimetada 100 lööki minutis, kuigi antud fraasis tempo olulist rolli ei mängi. Signatuuri teise ja kolmanda osa tempo 150 lööki minutis, mida võib pidada kiirete tempode hulka kuuluvaks tempoks.

Nii signatuuri pikkus (7 sekundit) kui ka kiirus on tähenduslikud kui võrdleme neid Nõukogude Eesti signatuuridega, mis olid oluliselt pikemad ja aeglasemad. Kui vaatame, milline on massimeedia areng Eestis 1950. aastatest tänapäevani, siis selgelt on toimunud muutus kiirema tempo, lühiduse suunas, seda nii kogu ajakirjandusliku protsessi (tsükkel mingi sündmuse toimumisest kuni uudise edastamiseni, uudise operatiivsus) kui ka žanriliste kriteeriumide lõikes (lühidus). Kiires tempos kulgev signatuur uudistesaaate ees võib aidata tekitada muljet operatiivsest uudisteprogrammist.

Üks olulisemaid muutusi 1950-1960. aastate uudiste signatuuridega võrreldes on signatuuri „saba” kastuselevõtt. Kui 1950-1960. aastate signatuurid olid vormilised tervikud, siis antud signatuuril puudub fikseeritud lõpp. Signatuuri saba peale võib uudiste diktor lugeda kogu saate või saate põhiteemade tutvustuse. Antud signatuuri puhul loetakse „saba” peale saate põhiteemade tutvustusi.

Signatuuri „saba” ei kujuta endast kompositsioonilist tervikut, tegu on ühe ja sama taktiga (sama rütm ja meloodia), mida korratakse tsükliliselt vastavalt vajadusele, „saba” on range rütmi ja meetrumiga. Antud signatuur kasutab „sabana” rütmimasinaga komponeeritud rütmi, mis on regulaarne ja põhineb kordustel. Muusikasemiootik Philip Taggi väitel esindab regulaarne rütm allumist kellaajale, digitaalselt täpsele rütmile, ja sellest tulenevalt ka süsteemile, kus selline ajamõistmine domineerib (Taggi 1984: 32). Nõnda võib signatuur

rütmi tasandil peegeldada seda, et ajakirjandustööstus (ja ehk Eesti ühiskond tervikuna) on võtnud omaks „lääneliku” elukorralduse, kus kell dikteerib inimese elu.

Leeuwen vastandab tsüklilisust lineaarsele narratiivile, kus on selge algus, keskpaik ja lõpp. Ta osutab, et tsüklilisus iseloomustab eelkõige kommertsraadiojaamasid, kelle jaoks ei ole tähtis programmi autoriteetsus. Prantsuse ühiskonnateadlane Attali (1985) on väitnud, et just eelkõige kommertsraadiojaamades on märgata, et representatsioon on asendunud repetitsiooniga. Raadio ei ole enam avalik meedium, vaid taust mingisugusele muule tegevusele, nõnda et uudised ei kujuta endast unikaalset reportaaži unikaalsetest sündmustest, vaid igatunnist infotulva (Leeuwen 1999: 113). Need tendentsid pole jättnud mõjutamata ka avalik-õiguslikku meediumit.

Meloodia

Signatuuri meloodia kõige iseloomulik osa on tema esimene fraas. Meloodia kulgeb tõusvas joones. Teises fraasis liigub meloodia ainult ülespoole ning lõpetab signatuuri põhiosa. Tõusev meloodiajoonis konnoteerib avatust, edasiliikumist ja heroilisust. Paljud hümnid kasutavad heroilisuse väljendamiseks ülesliikuvat meloodiat (Leeuwen 1999: 103). Derrick Cooke'i (1959) järgi on tõusvad meloodiad rohkem “aktiivsemad”, “dünaamilisemad” ja “lahkemad” kui langevad meloodiad. Toonikast eemalduvad liikumised, eriti ülespidine liikumine, sobivad väljendama väljapoole suunatud tundeid (Sloboda 2000: 68). Võibolla on tõusev meloodia suund kujunenud üheks signatuuri žanritunnuseks? On võimalik, et tõusva teemaga üritatakse kuulajat positiivselt häälestada. Signatuuri „sabas” liigub meloodia tsükliliselt üles ja alla ning ei oma juhthäälena enam tähtsust. Küll aga on tähendusrikas signatuuri saba tsüklilisus, millest oli juttu eelnevalt.

Harmonia

Signatuuris toimub järgmine harmooniline areng: As7– B7 – c. Juhin tähelepanu, et puudub klassikalisele harmooniale omane harmooniline liikumine. Klassikalise harmoonia tähtsuse vähenemine on üldine tendents 20. sajandimuusikas. Antud signatuur ei alga näiteks

toonikast. Samas on märkimisväärne, et dissoneerivad septakordid lahenevad c-molli. Kuigi signatuuri esimesed kaks akordi on mažoorised, lõppeb signatuur minoorse akordiga.

Minoorne on ka signatuuri „saba”. Minoori on Lääne tonaalfunktsionaalses harmoonias tavapäraselt mõistetud kui kurbust konnoteerivat laadi vastandina mažoorile, mis konnoteerib pigem rõõmsameelsust. Tegu on olulise erinevusega võrreldes 1950-1960. aastate signatuuridega, mis olid ettekirjutatult mažoorises laadis. Ei saa öelda, et minoor mõjuks siin kurvalt, sest kõlavärvilt ja rütmiliselt töötatakse sellele „kurbusele” vastu. Samas mõjub signatuuri „saba” oma minoorne laadi ja närvilise, tsüklilise meloodiaga pingelise ja dramaatilisena. See dramaatilisus võib tekitada raadiokuulajas vastava ootuse uudiste suhtes.

Faktuur

Signatuuris võib eristada mitut faktuuritüüpi. Signatuuri esimest fraasi võib mööndustega pidada monofooniliseks, kus meloodiat kannab vaid üks hääl ilma saatehäälteta. Signatuuri keskmist osa võib kohati mööndustega pidada homofooniliseks, kus on võimalik eristada juhthäält ja saatehääli. Signatuuri „sabas” puudub meloodia ja saatehäälte dualism, mistõttu on seda faktuuriliselt keeruline määratleda.

„Päevakaja” 1998-2002 signatuuri keskmises osas võib tajuda teatud määral homofoonilist struktuuri, nii nagu ka signatuuri „sabas”, kuid üldiselt võib väita, et homofooniale iseloomulik juhthäälte ja saatehäälte dualism hästi välja ei tule. Eristada võib ainult juhthäält ja rütmimasinat. Homofoonia kadumist on seostatud „suurte narratiivide” hääbumisega Lääne ühiskonnas (puudub autoriteetne „jutustaja” ja temaga suhestuv rahvas).

Kõlavärv

Signatuuris kasutatakse sünteetilisi instrumente, mõneti võib tajuda püüet imiteerida naturaalseid pille. Esimeses fraasis kõlav meloodia tämber meenutab mahedamat viiulite ja kellade tämbrit. Signatuuri keskmises osas meenutavad akordihelid puhkpillide tämbrit. Samuti kasutatakse keskmises osas trumme. Signatuuri sabas võib eristada rütmimasinat ja

meloodiaosas elektriklaverit meenutavat tämbrit. Samas konnoteerib kogu signatuuri kõlavärv siiski teatud masinlikkust, mehhaniseeritust.

Nõnda peegeldab signatuuri kõlavärv mingil määral neid muutusi, mis on viimase 50 aasta jooksul toimunud massimeedia ja ühiskonna arengus. Ka ajakirjandusprotsess on suurel määral digitaliseeritud ning muutub koos tehnika arenguga.

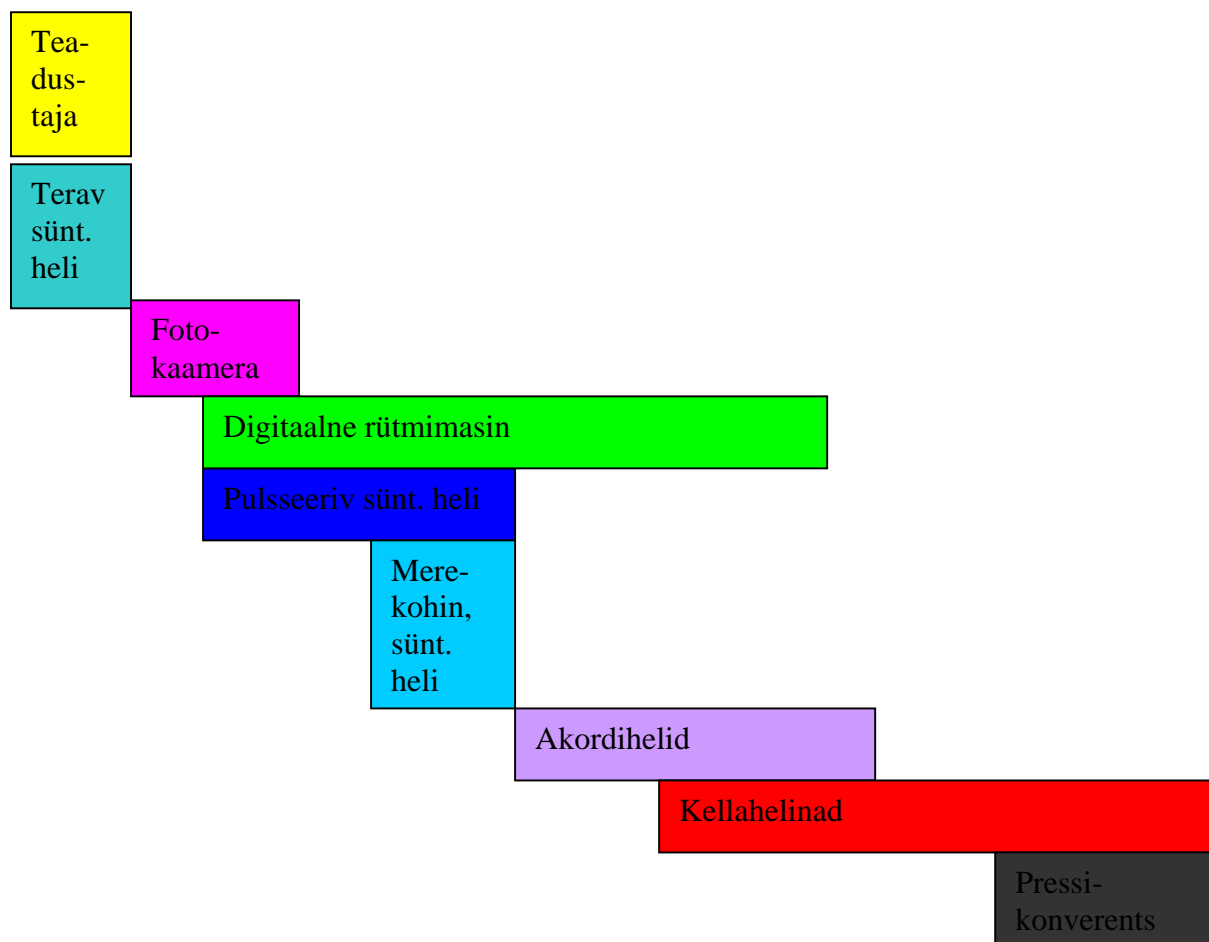
Joonis 8. 1998. aastate „Päevakaja” signatuuri elemendid ja tõlgendus.

Elemendid	Tõlgendus
Kiire tempo (150 lööki minutis) Signatuuri pikkus (7 sekundit)	Muutus meedias (operatiivsus, lühem uudistetsükkel, lühemad uudised) kui ka ühiskonnas (kiirem elutempo)
Range digitaalselt mõõdetud regulaarne rütm	Meediatööstus (Eesti ühiskond tervikuna?) on võtnud omaks „lääneliku” elukorralduse, kus kell dikteerib elu.
Tõusva suunaga teema	Avatus Edasiliikumine Heroilisus
Puudub klassikaline harmooniline liikumine	Üldine tendents 20. sajandi muusikas
Signatuuri „saba” kastuselevõtt	Representatsioon on asendunud repetitsiooniga Autoriteedi rolli vähenemine ajakirjandus ja kogu ühiskonnas Raadio kui taust
Signatuuri lõpp ja „saba” on minoorsed	Minoor kui „kurbust” (negatiivsust) konnoteeriv laad Püüe olla rohkem „tõsine” (usaldusväärne), vastandina varem domineerinud minoorile?
Homofoonia taandumine	„Suurte narratiivide” taandumine Lääne ühiskonnas
Süntheetilised helid	Masinlikkus Peegeldab ajakirjanduslikku tööprotsessi ja üldisi tendentse ühiskonna arengus

4.5. „Reporteritund” 2007. aastal

Saade „Reporteritund” on Eesti Raadio Vikerraadio programmis eetris igal argipäeval kell 14.05 ja kestab tund aega. Erinevalt 1957. aasta “Reporteritunnist” on tegu vestlussaatega, mida juhib üks ringhäälinguga seotud ajakirjanik. Autorite ring on võrdlemisi lai ulatudes koosseisulistest reporteritest (Lauri Hussar, Kaja Kärner) kuni juhuslike saatejuhtideni (Ilmar Raag). Teemad on reeglina ühiskondlik-poliitilised. 2007. aasta parlamendivalimiste ajal toimusid “Reporteritunnis” valimisdebatid. Studios on peale saatejuhi keskmiselt kolm teemaga seotud külalist. Järgnevalt analüüsin 2007. aasta „Reporteritunni” signatuuri peamiste muusikaliste väljendusvahendite lõikes.

Joonis 9. 2007. aasta „Reporteritunni” signatuuri struktuur.

AEG (sek.)

.....

Tempo, rütm, meetrum

2007. aasta „Reporteritunni” signatuuri puhul on erinevate helikihtidena üksteise peale seatud mitu ja teineteisest sõltumatut heliriba, nende hulgas ka rütmimuster. Signatuur peegeldab otseselt kaasaaja tehnilisi võimalusi – omavahel on kokku segatud rida sünteetilisi helisid. Signatuur kestab 12 sekundit. Signatuuri tempo määratlemisel saame lähtuda eelkõige rütmimasina tempost mis on 120 lööki minutis. Tegu on kiirese tempotsooni kuuluva tempoga. Kiireteks peetakse temposid 110-200 lööki minutis. See muutus võib olla seotud muutustega nii meedias kui ühiskonnas laiemalt.

Esiteks väärtustab Lääne ühiskonna kapitalistlik elukorraldus kiirust. Kuivõrd postmodernset ühiskonda iseloomustab ka vaheldusrikkus ja hetkelisus, tähendab see, et mis tahes protsessid peaksid toimuma kiiresti, et vaheldusrikkus ja hetkelisus saaksid avalduda. Kiire tempo kasutamine signatuuris võib peegeldada neid tendentse massimeedias. Samuti võib kiire tempos kulgev signatuur uudistesaaate ees aidata tekitada muljet operatiivsest uudisteprogrammist.

Signatuur kasutab rütmielemendina digitaalselt komponeeritud tantsumuusika rütmi, mis on regulaarne ja põhineb kordustel. Muusikasemiootik Philip Taggi väitel esindab diskomuusika regulaarne rütm allumist kellaajale, digitaalselt täpsele rütmile, ja sellest tulenevalt ka süsteemile, kus selline ajamõistmine domineerib (Tagg 1984:32). Nõnda võib signatuur rütmi tasandil väljendada seda, et Eesti ühiskond on võtnud omaks Lääne kapitalistlikele riikidele omase elukorralduse, kus kell dikteerib inimese elu.

Digitaalne täpsus on võimalik digitaalse tehnika olemasolul ning selles mõttes on olukord 1950. aastatega erinev, kuivõrd toona digitaalset tehnoloogiat ei eksisteerinud. 2007. aasta signatuuris konnoteerib masinatega loodud signatuur ise teatud masinlikkust, mida sünteeshelid esindavad.

Ühtlasi loovad kaasaja tantsumuusika elemendid seose vaba aja ja meelelahutusega. See omakorda võib haakuda Eesti ringhäälingu ja üldisemalt meedias valitsevate tendentsidega, kus piir ajakirjanduse ja meelelahutuse vahel muutub järjest ähmasemaks.

Meloodia

2007. aasta signatuuris ei saa me rääkida meloodiast tavatähenduses. Meloodia on välja vahetanud heliefektid signatuuri alguses, kuid signatuuri teises pooles hajuvad needki ning kõlama jäävad ainult pikad akordid.

Kui 1957. aasta „Reporteritunni” signatuuris joonistus suuresti meloodia abil välja narratiivne struktuur, siis 2007. aasta signatuuris meloodia puudub. Teatud narratiivsuse annavad meloodia asemel kasutatud fotoaparaadi plöksud signatuuri alguses ning rahvasuminat imiteeriv helielement signatuuri lõpus.

Meloodia puudumist võib käsitleda olulise märgina. Muusikasemiootik Philip Taggi arvates märgib esiplaanil oleva meloodiliste figuuride taandumine ei märgi ainult kompositsiooniliste strateegiate muutumist Lääne muusika alates Monteverdist (meloodia ja saate dualism), selle kadu tähendab ka “suure ego” (suur narratiiv ooperis, jazzis, rockis) kadumist (Tagg 1999: 39)

Meloodia taandumine võib olla seega seotud postmoderniseerumisega Lääne ühiskonnas, mis on toonud kaasa usu kaotamise suurtesse narratiividesse ja autoriteetsesse, kehtestavasse „jutustajasse”, nii nagu seda on defineerinud Prantsuse filosoof Lyotard. Võibolla peegeldab ego kadumine muusikas, antud juhul signatuuris ka ajakirjanduspildi mitmekesisustumist, kõvade ja pehmete uudiste segunemist, ühe suure tõe puudumist, arvamuste paljusust.

Harmonia

Signatuuri harmoonias toimub liikumine toonikakolmkõlast samalt helilt üles ehitatud septakordi ning seejärel tagasi toonikakolmkõlasse. Võrreldes 1957. aasta signatuuriga on harmooniline liikumine oluliselt taandunud. Teatud narratiiv siiski tekib – liigutakse konsoneerivast ehk pingevabast akordist dissoneerivasse ehk pingelisse akordi ning seejärel asendatakse dissoneeriv harmoonia taas konsoneerivaga. Tekib teatud liikumine „määramatusest” puhtasse toonikasse.

Nii nagu meloodia osatähtsus on 20. sajandi teisel poolel hakanud Euroopa muusikas taanduma, on sama tendentsi märgata ka narratiivse harmoonia (s.o. harmoonia, kus igal kooskõlal, akordil on oma funktsioon liikumises lõppeesmärgi poole) puhul. Osaliselt on see ilmselt seotud üldise tendentsiga suurte narratiivide taandumisest.

Samas on signatuuri harmoonilises liikumises („määramatusest” „heakõlalisest”, helgesse akordi) tunda, et meedia tajub enda trolli maailma selgitajana: „Reporteritund” kui saade, mis pakub vastamata küsimustele vastuseid, muudab selgusetu selgeks. See on märk sellest, et avalik-õiguslik infokanal tajub oma rolli mitte pakkuda vaid meelelahutust, vaid säilitada selle kõrval ka autoriteetne, usaldusväärne informeerija roll.

Faktuur

Meloodia taandumine tähendab automaatselt ka faktuuri muutumist. Puudub meloodia ja saatehääle dualism, mis on omane homofoonilisele muusikale. Selliste tunnustega helistruktuur iseloomustab suurt osa kaasaja tantsu ja klubimuusikast. Kaasaja tantsumuusikale on omane helipilt, kus saatehääled on toodud esiplaanile ning meloodia on figuratiivses rollis või puudub sootuks (Leeuwen 1999: 112).

Millele see võiks viidata raadiosignatuuri puhul? Leeuwen on võrrelnud kahte raadiosignatuuri 1985. aastast. Esimene riigitelevisiooni ABC uudistesaaate signatuur ja teine Sydney eraraadio 2UE uudistesaaate signatuur. Esimeses oli selge meloodiline areng, selgelt eristatavad iseseisvad meloodilised fragmendid. Signatuuris oli selgelt tuntav lineaarne progressioon. Leeuwen hinnangul kasutas radiojaam signatuuri selleks, et muusikaliselt representeerida liidrit (uudistelugejat), kes pöördub kuulajate poole. Eraraadios aga olid

meloodia asemel pidevalt korduvad elektroonilised klikid, elektroonilised piiksatused. Lineaarse arengu oli välja vahetanud tsüklilisus. Leeuwen väidab, et kommertsraadiojaamad ei olnud toona juba avalik meedium, vaid taust mingile tegevusele. Uudised ei olnud enam unikaalsed reportaažid unikaalsetest sündmustest, vaid tsükliline igatunnine infotulv (Leeuwen 1999: 113)

Siingi ilmneb seos laiemate ühiskondlike protsessidega ehki suurte narratiivide ja autoriteetsete „jutustajate” taandumisega. 2007. aastal „Reporteritunni” signatuuri puhul on märgata sarnaseid tendentse. Faktuur toetab postmoderniseerumisele viitavat tõlgendust. Kuigi Eesti Raadio on avalik-õiguslikku teenust pakkuv organisatsioon ning „Vikerraadios” on analüütiliste ja informatiivsete saadete osakaal suurem kui eraringhäälingus, ei eksisteeri avalik-õiguslik ringhääling vaakumis. Tahes-tahmata mõjutavad üldised ringhäälingu arengutendentsid ka avalik-õiguslikku meediumit. Areng suurema meelelahutuslikkuse suunas on tajutav ka 2007. aasta „Reporteritunni” signatuuris.

Kõlavärv

2007. aasta „Reporteritunni” signatuuri helid on sünteetilised, st heli tekitamiseks ei kasutata mitte naturaalseid pille, vaid digitaalseid muusikainstrumente. Naturaalpillide asendumine sünteetilistega on olulisimaid muudatusi 20. sajandi teise poole muusikas. See on kaasa toonud nii kompositsioonitehnikate kui ka muusika kõlapildi olulise teisenemise võrreldes enne Teist maailmasõda loodud muusikaga.

Fotokaamera plõksud viitav fotografeerimisele ja sellega seonduvale reporteritööle. Raadios küll pilti ei tehta, kuid kiiret pildistamist seostatakse konventsionaalselt ajakirjandusliku tegevusega. See on heli, mis nii televisioonis kui ka raadios kõlab pressikonverentside ja eksklusiivsete ürituste taustaks. Samasse kategooriasse kuulub signatuuri lõpus kaks sekundit kõlav rahvasumin, mis võib samuti viidata pressikonverentsile või muule avalikule sündmusele.

Kuna sünteetilisi helisid (pinin, fotoklõpsud, mühin, sumin) toovad kuuldavale tõenäoliselt masinad, viitavad need helid masinlikkusele, tehiskusele. Antud juhul saab paralleele tõmmata ajakirjandusprotsessiga, mis on üha rohkem sõltuv masinatest, arvutitest,

telefonidest, diktofonidest ja muudest kaasaaja tehnilistest vahenditest. Heliefektid on kuulajale selgemini mõistetavad, eriti kui need imiteerivad reaalseid helisid, nagu fotokaamera plöksud, rahvamassi tekitatud sumin vms. Selliste efektide kasutamine võimaldab paremini kuulajas tekitada vajalikke assotsiatsioone (kaameraplöksud viitamas pressikonverentsile, mõnele eksklusiivsele sündmusele) ning signatuuri ülejäänud raadioprogrammi muusikalisest osast selgelt eristada.

Võrreldes teiste analüüsitud muusikaliste väljendusvahenditega, on 2007. aasta signatuuris kõige rohkem esiplaanil olev ja mitmekesisem muusikaline vahend just tämber. Ka narratiivi kujundab siin kõige rohkem tämbriline areng, sest just kõlavärvi tasandil on muutumine kõige tuntavam. Pärast fotoaparaadi plöксе on esiplaanil erinevad sünteetilised helid, mis tekivad ja kaovad või teisenevad kogu signatuuri tuuri ulatuses. Siin võib olla seos ühiskonna postmoderniseerumisega, kuivõrd ka postmodernism väärtustab vaheldusrikkust, mängulisust, pidevat muutumist.

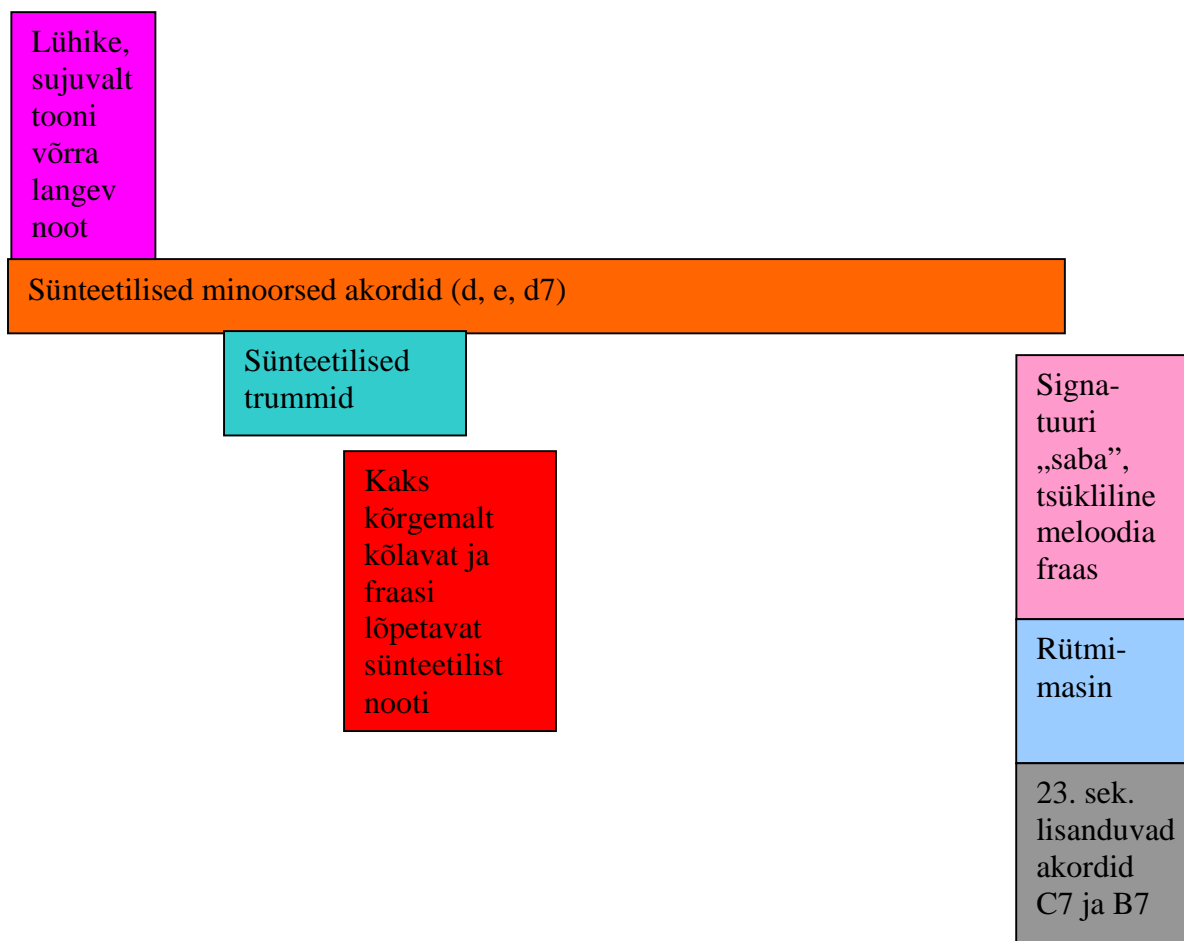
Joonis 10. 2007. aasta „Reporteritunni ” signatuur elemendid ja tõlgendus.

Elemendid	Tõlgendus
Digitaalselt range pulss, metronoomiline rütm	Märk ajakirjandusliku tööprotsessi kiirenemist ja aja käsitluse muutumisest viimase 50 aasta jooksul. Allumine rangelt mõõdetud ajale, kellaaja diktaadile
Signatuuri kestus	Aja mõiste muutus võrreldes nõukogude ajaga
Tantsumuusika rütmifiguurid	Meelelahutuse rolli suurenemine massimeedias
Meloodia puudub Heliefektid	Võib olla seotud suure narratiivi taandumisega Lääne ühiskonnas (meloodia kui peamine narratiivi loomise vahend)
Narratiivne harmoonia puudub	Seos suure narratiivi taandumisega nii muusikas kui ka ühiskonnas
Mikronarratiiv: dominantakord => heakõlaline mažoor ehk liikumine „määramatusest” „heakõlalisest”	Avalik-õiguslik meedia kui usaldusväärne ja autoriteetne maailma selgitaja, mitte ainult meelelahutaja
Homofooniline faktuur kadunud	Kadunud on liidri (massimeedia, diktor) ja grupi

4.6. Raadio 2 uudiste signatuur 2005. aastal

Raadio 2 on noorele kuulajale suunatud raadiokanal, mis alustas 1. mail 1993. aastal. Raadio 2 programmis on suur osakaal uudistel: täis- ja pooltunniuudised, kommentaarid ja intervjuud päevateemadel. Kuigi Raadio 2 uudiseid toodab Eesti Raadio uudistetoimetus, on Raadio 2 uudistel eraldi toimetaja. Uudised on lühemad, meelelahutuslikumad, vähem käsitletakse poliitilisi teemasid. Järgnevalt analüüsin Raadio 2 uudiste signatuuri 2005. aastal peamiste muusikaliste väljendusvahendite lõikes.

Joonis 11. Raadio 2 uudiste signatuur 2005. aastal.

AEG (sek.)

.....
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Rütm, tempo, meetrum

Tempo: põhiosa 135 lööki minutis, signatuuri saba 140 lööki minutis. Rütm ja meetrum: ebaregulaarne (signatuuri algus), regulaarne (signatuuri „saba”). Signatuuri põhiosa pikkus 8 sekundit. Signatuuri tempot võib pidada kiirete tempode hulka kuuluvaks. Võrreldes 1950-1960. aastate signatuuride on märgata muutust kiiremate tempode suunas. See võib peegeldada tendentse massimeedias, mis samuti väärtustab kiirust kui üht uudislikkuse kriteeriumi. Kiires tempos kulgev signatuur uudistesaaate ees võib tekitada muljet operatiivsest uudisteprogrammist.

Signatuur kasutab rütmielemendina digitaalselt komponeeritud tantsumuusika rütmi, mis on regulaarne ja põhineb kordustel. Muusikasemiootik Philip Taggi väitel esindab diskomuusika regulaarne rütm ja meetrum allumist kellaajale, digitaalselt täpsele rütmile, ja sellest tulenevalt ka süsteemile, kus selline ajamõistmine domineerib (Tagg 1984:32). Nõnda võib signatuur rütmi tasandil väljendada seda, et Eesti ühiskond on võtnud omaks elukorralduse, kus kell dikteerib inimese elu.

Digitaalne täpsus on võimalik digitaalse tehnika olemasolul ning selles mõttes on olukord 1950. aastatega erinev, kuivõrd toona digitaalset tehnoloogiat ei eksisteerinud. Raadio 2 signatuuris konnoteerib masinatega loodud signatuur ise teatud masinlikkust. Ühtlasi loovad kaasaja tantsumuusika elemendid seose vaba aja ja meelelahutusega. See omakorda võib haakuda tendentsiga, et piir ajakirjanduse ja meelelahutuse vahel muutub järjest ähmasemaks.

Meloodia

Meloodia ei oma selles signatuuris sellist funktsiooni nagu omab meloodia klassikalises harmoonias. Teatud meloodia siiski välja joonistub. Kui jätta välja signatuuri esimene sujuvalt langev noot, siis on signatuuri meloodia tõusva iseloomuga. Esimeses fraasis tõuseb noot suure sekundi võrra. Teises fraasis väikese tertsi võrra. Samas on meloodiline liikumine minimaalne ja meloodiana vaevalt tajutav. Signatuuri sabas asuvat tsükliliselt korduvat fraasi pole põhjust pidada meloodiaks, kuivõrd on funktsiooniliselt rohkem ornamendi rollis.

Meloodia puudumist võib käsitleda olulise märgina. Muusikasemiootik Philip Taggi arvates märgib esiplaanil oleva meloodiliste figuuride taandumine ei märgi ainult kompositsiooniliste strateegiate muutumist Lääne muusika alates Monteverdist (meloodia ja saate dualism), selle kadu tähendab ka “suure ego” (suur narratiiv ooperis, jazzis, rockis) kadumist (Tagg 1999: 39)

Meloodia taandumine võib olla seega olla seotud postmoderniseerumisega Lääne ühiskonnas, mis on toonud kaasa usu kaotamise suurtesse narratiividesse ja autoriteetsesse, kehtestavasse „jutustajasse”, nii nagu seda on defineerinud Prantsuse filosoof Lyotard. Võibolla peegeldab

ego kadumine muusikas, antud juhul signatuuris ka ajakirjanduspildi mitmekesisustumist, kõvade ja pehmete uudiste segunemist, ühe suure tõe puudumist, arvamuste paljusust.

Harmonia

Tegemist on klassikalise harmonia mõistes ebatavalise harmoonilise järgnevusega.

Signatuuri harmooniline liikumist võib väljendada järgmiselt: d – e – d7. Signatuuri „sabas” vahetuvad üksteise järel katkematult kaks akordi C7 ja B7. On tähelepanuväärne, et signatuuri põhiosa on minoorses laadis. Keeruline öelda, millele see võiks antud juhul viidata: kas üritatakse järgnevaid uudiseid dramatiseerida, muuta tõsiseltvõetavamaks – vastukaaluks meelelahutuslikkusele?

Võrreldes nõukogude aegsete signatuuriga omab harmooniline liikumine antud signatuuris vähem tähtsust. Mikronarratiiv siiski tekib – signatuuri põhiosas liigutakse dissoneerivamast akordist heakõlalisele akordile ning seejärel lahendatakse akord toonika septakordi. Väärub märkimist, et signatuuri „sabas” helistik muutub – selleks saab C ning toimub tsükliline liikumine kahe septakordi vahel.

Nii nagu meloodia osatähtsus on 20. sajandi teisel poolel hakanud Euroopa muusikas taanduma, on sama tendentsi märgata ka narratiivse harmonia (s.o. harmonia, kus igal kooskõlal, akordil on oma funktsioon liikumises lõppeesmärgi poole) puhul.

Faktuur

Meloodia taandumine tähendab automaatselt ka faktuuri muutumist. Puudub meloodia ja saatehääle dualism, mis on omane homofoonilisele muusikale. Selliste tunnustega helistruktuur iseloomustab suurt osa kaasaja tantsu- a klubimuusikast. Kaasaja tantsumuusikale on omane helipilt, kus saatehääled on toodud esiplaanile ning meloodia on figuratiivses rollis või puudub sootuks (Leeuwen 1999: 112).

Millele see võiks viidata raadiosignatuuri puhul? Leeuwen on võrrelnud kahte raadiosignatuuri 1985. aastast. Esimene riigiteleviiooni ABC uudistesaaate signatuur ja teine Sydney eraraadio 2UE uudistesaaate signatuur. Esimeses oli selge meloodiline areng, selgelt eristatavad iseseisvad meloodilised fragmendid. Signatuuris oli selgelt tuntav lineaarne progressioon. Leeuwen hinnangul kasutas raadiojaam signatuuri selleks, et muusikaliselt representeerida liidrit (uudistelugejat), kes pöördub kuulajate poole. Eraraadios aga olid meloodia asemel pidevalt korduvad elektroonilised klikid, elektroonilised piiksatused. Lineaarse arengu oli välja vahetanud tsüklilisus. Leeuwen väidab, et kommertsraadiojaamad ei olnud toona juba avalik meedium, vaid taust mingile tegevusele. Uudised ei olnud enam unikaalsed reportaažid unikaalsetest sündmustest, vaid tsükliline igatunnine infotulv (Leeuwen 1999: 113)

Siingi ilmneb seos laiemate ühiskondlike protsessidega ehki suurte narratiivide ja autoriteetsete „jutustajate” taandumisega. Antud signatuuri puhul on märgata sarnaseid tendentse. Faktuur toetab postmoderniseerumisele viitavat tõlgendust. Kuigi Eesti Raadio on avalik-õiguslikku teenust pakkuv organisatsioon ning Raadio 2-s on informatiivsete saadete osakaal suurem, kui eraringhäälingus, ei eksisteeri avalik-õiguslik ringhääling vaakumis - ringhäälingu arengutendentsid mõjutavad ka avalik-õigusliku meediumit. Areng suurema meelelahutuslikkuse suunas on tajutatav ka Raadio 2 uudiste signatuuri puhul.

Kõlavärv

Raadio 2 signatuuri helid on sünteetilised, st heli tekitamiseks ei kasutata mitte naturaalseid pille, vaid digitaalseid muusikainstrumente. Naturaalpillide asendumine sünteetilistega on olulisimaid muutusi 20. sajandi teise poole muusikas. See on kaasa toonud nii kompositsioonitehnikate kui ka muusika kõlapildi olulise teisenemise võrreldes enne Teist maailmasõda loodud muusikaga. Sünteetiliste helide kirjeldamine on keeruline tegevus, ühtlasi on neid pahatihti üsna võimatu selgelt representeerida noodikirjas või mõnes muus märksüsteemis.

Sünteetiliste muusikainstrumentidega loodud signatuur konnoteerib masinlikkust, sest isegi kui püütakse inimteerida naturaalseid helisid, pole absoluutset sarnasust naturaalsete pillidega helipildis siiski võimalik saavutada – puudub inimlik faktor.

Joonis 12. 2005. aasta Raadio 2 uudiste signatuuri elemendid ja tõlgendus.

Elemendid	Tõlgendus
Kiire tempo (135 lööki minutis, „saba” 140 lööki minutis)	Viide kiirusele kui ühele ajakirjanduslikkuse (uudislikkuse) kriteeriumile Tähistab ka elutempo muutust
Signatuuri põhiosa kestus 8 sekundit	Erinev ajakäsitlus võrreldes nõukogude aja meediaga
Signatuuri „saba” regulaarne ja kordustel põhineb rütm	Representatsiooni asendumine repetitsiooniga Raadio kui uudistevool, mitte unikaalne reportaaž unikaalsetest sündmustest
Tantsumuusika elemendid	Ajakirjandus, uudised kui meelelahutus
Meloodia puudumine	Märk suure narratiivi taandumisest Ajakirjanduspildi mitmekesisistumine Ühe suure tõe puudumine Arvamuste paljusus
Narratiivse harmoonia taandumine	Märk suure narratiivi taandumisest Ajakirjanduspildi mitmekesisistumine Ühe suure tõe puudumine Arvamuste paljusus
Minoorne signatuur	Minoor kui „kurbust”, „tõsisust” konnoteeriv laad Viide millelegi tõsisele, vastukaaluks meelelahutuslikkusele?
Homofoonia taandumine	Märk suure narratiivi taandumisest Ajakirjanduspildi mitmekesisistumine Ühe suure tõe puudumine Arvamuste paljusus
Süntetilised helid	Viitavad masinlikkusele, sõltuvusele masinatest nii meediatööstuses kui ka ühiskonnas

5. EKSPERTINTERVJUUDE ANALÜÜS

Järgnevas peatükis esitan tabelitena ekspertintervjuude tulemused. Intervjueerisin kaheksat muusikaga tegelevat inimest, paludes neil hinnata kuut erinevast ajastust pärit Eesti Raadio signatuuri.

Pidasin vajalikuks jagada vastused kolme gruppi. Esimese grupi ehk muusika struktuurilise tasandi puhul olen koondanud vastused, kust nähtub, milliseid muusikalisi elemente (tempo, rütm, meloodia, harmoonia, tämber) intervjueeritavad signatuurides tähele panid, pidasid vajalikuks esile tõsta või tajusid tähenduslikena.

Emotsionaalse tasandi puhul toon välja, milliste omadussõnadega intervjueeritavad signatuure iseloomustasid või milliseid emotsioone signatuurid neis esile kutsusid. Leeuweni hinnangul võib emotsioonist tuleneda heli tähenduspotentsiaal (näiteks kui mingi heli mõjub kuulajale närviliselt, siis tähistab see heli närvilisust). Ühtlasi võime uurida, millised muusikalised elemendid seda närvilisust esile kutsuvad ning millisele ühiskondlikule reaalsusele need võivad viidata.

Ühiskondliku tasandi puhul olen koondanud intervjueeritavate hinnangud sellele, milliseid otseseid ühiskondlikke seoseid antud signatuur neis tekitab ja millisele ühiskondlikule reaalsusele signatuurid nende arust võivad viidata.

5.1. „Päevakaja” signatuur 1958. aastal

	Muusika struktuuriline tasand	Emotsionaalne tasand	Ühiskondlik tasand
KERRI KOTTA	Klassikaline tonaalne muusika Lihtne harmoonia Muusikas puuduvad takistused	Optimistlik atmosfäär Positiivne emotsioon Asjalik Tarmukas Edasiliikuv Probleemidevaba	Sotsialismiehitaja atmosfäär Ametlikult pidi helilooja kirjutama vormilt rahvuslikku, sisult sotsialistlikku Sotsrealism (restaureeritud rahvusromantism) vastandina avangardile
JAAN ROSS	Paraadimuusika		Eeskujuks Nõukogude Liidu kino ringvaade Signatuurist peegeldub ametlik Nõukogude Liit Energiline nõukogude inimene loovas töös Selge ideoloogiline sõnum
KAIRE	Marsilikkus, paraad- või sõjaväemarsilikkus Tõusva suunaga meloodia, mis algab		Sisendavad või püüavad kuulajale sisendada optimismi, innukust (Pealesunnitud) reipus,

MAIMETS	tõusva kvardiga Meloodiaga koos mängivad ka laad (mažoor) ja tempo (mõõdukalt kiire)		optimism – stiilis „vikat kätte ja põllule“ Kallutatatus/propagandistlikkus tuleb väga esile
TÕNIS LEEMETS	Džässilik harmoonia lõpus	Ei ole pealetükkiv	Ilmselt mingi võidukus oli heliloojale ette kirjutatud Ainult head ja võidukad uudised Ei seostu otseselt stalinistlikkusega Ideoloogiline võitlus on õhus Mulje, et „meil on õigus“
SILJA VAHURI	Marsilik	Õudselt pikk ja lohe Reibas (võltsreibas)	Niisuguse võltsreipa muusika järele oli tellimus
AARNE VAHURI		Pikk	Samas stiilis nagu kui Nõukogude Eesti ringvaated Tol ajal ei viitsitud signatuure lühendada Stalinistlik Muusika on saate sisuga kooskõlas - esimesed „Päevakajad” andsid helge pildi meie Nõukogude Eesti tegelikkusest
OLEV ERLICH		Ülioptimistlik Paatoslik	Stalinistliku aja hommikuvirgutus Ajastupärane Tänapäeval ei jaksaks keegi ära kuulata, sest on jube pikk Tänapäeval mõeldav vaid komöödia puhul
JAAN ELGULA	Marss	Optimistlik Edasiminev	Selgesti tuntav Vene aeg ja stalinlik ajamärk Vormilt rahvalik, sisult sotsialistlik Noorte leninlaste marss Sel ajal kokku ei hoitud, kasutati sümfooniaorkestrid Eesmärk oli olla jõuline

“Päevakaja” 1958. aasta signatuuri muusikalisel tasandil panid intervjueeritavad tähele signatuuri marsilikku, paraadlikku žanri. Muusikateadlane Kerri Kotta osutas, et tegu on

klassikalise tonaalse muusikaga, kus on lihtne harmoonia ja kus muusikaliselt puuduvad takistused. Kaire Maimets osutas meloodia suunale, milleks on ülespoole liikuv teema, mis algab tõusva kvardiga. Ühtlasi mainis, et koos meloodiaga mängivad siin ka laad (mažoor) ja tempo (mõõdukalt kiire). Erinevalt teistest pani muusika ja signatuuride looja Tõnis Leemets tähele džässilikke akorde signatuuri lõpus.

Üldiselt kasutasid intervjueeritavad signatuuri iseloomustamiseks üsna kattuva tähendusega sõnu: asjalik, tarmukas, edasiliikuv, probleemidevaba, optimistlik, reibas (võltsreibas), paatoslik, võidukas. Tõnis Leemets pidas vajalikuks märkida, et signatuur ei ole selle juures pealetükkiv. Eesti Raadios peamiselt 1970-1990. aastatel signatuure teinud Silja ja Arne Vahuri osutasid signatuuri erakordsele pikkusele. Arne Vahuri: „Signatuuri oleks saanud lühendada, aga tol ajal ei viitsitud seda teha.” See näitab, kuidas meediatöötajad ja Nõukogude ühiskond aega väärtustas.

Kõik intervjueeritavad tajusid signatuuri selgelt poliitilisena. Muusikaliselt viitab signatuur muusikateadlase Kerri Kotta arvates sotsrealismile, mis kujutas endast restaureeritud rahvusromantismi ning mis pidi kujutama endast vastandit Lääne avangardile. Üldiselt väideti, et sellest signatuurist peegelduvad ametlik Nõukogude Liit, sotsialismiehitaja atmosfäär, (pealesunnitud) reipus, optimism stiilis „vikat kätte ja põllule“, ainult head ja võidukad uudised, õhus olev ideoloogiline võitlus, kallutatud, propagandistlikkus. Mainiti, et niisuguse võltsreipa muusika järele oli sel ajal tellimus, eesmärk oligi olla jõuline, propagandistlik. Tõnis Leemets pidas vajalikuks märkida, et vaatamata ideoloogilisusele ei seostu see signatuur temale otseselt stalinistlikkusega. Võibolla on põhjuseks signatuuri lõpus olevad džässilikud akordid, mida ta ainsana intervjueeritavatest ära märkis? Neid akorde tajus ta ehk seetõttu, et Leemets on ise džässmuusik.

Miks tajuvad intervjueeritavad antud signatuuri sedavõrd poliitilisena? Üheks põhjuseks on kindlasti see, et seda tüüpi marsimuusika järele oli Nõukogude Eestis 1950. aastatel tellimus. Marss kui žanr seostus automaatselt sõjaväega. Võibolla tajusid intervjueeritavad igasugust marsimuusikat teatud määral poliitilisena? Samas sisaldab marsimuusika just selliseid muusikalisi elemente, millele võime omistada ideoloogilist tähendust.

5.2. “Reporteritunni” signatuur 1957. aastal

	Muusika struktuuriline tasand	Emotsionaalne tasand	Ühiskondlik tasand
KERRI KOTTA	Elab läbi palju faase Harmooniliselt ebapüsiv Iga fraasiga mängitakse toonika ümber	Võis mõjuda edasipüüdlikuna ja otsivana	Pseudoromantiline orkestrimuusika Klassikalise romantilise traditsiooni restauratsioon ehk sotsrealism Nõukogude helitöö pidi lõppema optimistlikult ja õnnelikult, ta ei saanud teistmoodi lõppeda, see oli võimatu tolle ajastu kontekstis Rahvusromantiline stiil haakus stiilielementide mõttes ametliku ideoloogiaga. Teiselt poolt ta ei kandnud seda ametlikku ideoloogiat - tohutult ambivalentne olukord Türnpu meloodia kasutamine võis olla varjatud vastupanu, justnagu Šostakovitš suutis Leningradi sümfoonia muuta mažoori millekski, mis pole midagi positiivset, vaid otseses mõttes õõva tekitav
JAAN ROSS	Tämbrikselt on suure sümfooniaorkestri vahendid Helitämber muutub järjest rikkamaks	Tsiviilne iseloom Kirev Meenutab vikerkaart Häälestab kuulaja mingile ootusele Arenev Meenutab lilleõie avanemist	Kannab tonaalse muusika kaanonit, Euroopa 19. sajandi lõpp, Eestis populaarne veel ka II maailmasõja järel See võis 1957. aastal olla ühe tavalise Eesti inimese jaoks olla mõiste ,muusika' mingi tuumkehastus
KAIRE MAIMETS	Märkan esmalt laulu „Nii ajaratas ringi käib...“ tsiteerimist	Žesti, mis selles teemas väljendub, võiks nimetada 'avanemiseks', 'lahtiminekuks' Väljendab rahulikkust	

		Kellamäng, klaveri saatepartii ja harfi „lõpuvulin“ mõjuvad Muinasjutuliselt	
TÕNIS LEEMETS		Pateetiline	Mingi võidukus siit läbi kumab Kas saate formaat oli edastada tund aega edulugusid? Probleemsaatele selline signatuur ei sobi
SILJA VAHURI		Õudselt pikk Hiljem Vikerraadios olid kujundused lühemad Pidulik Pomposne	
OLEV ERLICH	Kompositsioonilisema lt rohkem vaeva nähtud	Paatost on vähem, kui 1958. aasta “Päevakaja” signatuuris	„Reporteritunni” jaoks liiga leebe
JAAN ELGULA		Pikk	Tekkis seda kuulates mõte, et aega oli sel ajal küll Raadiokuulamiseks oli inimestel ehk rohkem aega Maailma ei olnud nii kiire ja infoküllane kui tänapäeval Olid ainult “ühed” uudised Signatuure võeti rohkem kui muusikateoseid

1958. aasta „Reporteritunni” signatuuri muusikalisele tasandile intervjueritavad väga palju tähelepanu ei pööranud. Võibolla seepärast, et mitte ükski üksik ja eraldiseisev element ei tunginud esile või ei tundunud eraldivõetuna tähenduslik. Samas osutab muusikateadlane Kerri Kotta, et signatuur elab läbi palju faase ja on harmooniliselt ebapüsiv. Muusikateadlane Kaire Maimets märkab signatuuris esmalt laulu „Nii ajaratas ringi käib...” („Lahkumislaul”) tsiteerimist.

Signatuur tekitas intervjueritavates mitmesuguseid sarnaseid assotsiatsioone. Kerri Kotta jaoks võis signatuur omal ajal mõjuda edasipüüdlikuna ja otsivana. Jaan Rossi jaoks näis signatuur ‘arenev’ ning see võis signatuur kuulajat häälestada mingisugusele ootusele. Jaan

Ross kui ka Kaire Maimetsale seostus signatuur teatud 'avanemisega'. Maimets märkis, et kellamäng, klaveri saatepartii ja harfi „lõpuvulin“ mõjuvad muinasjutuliselt, justkui avaneks üks muinasjutumaailma. Ross pidas mainisväärses ka signatuuri tsiviilset iseloomu, ning kirevust, mis meenutab vikerkaart. Maimets osutas signatuuri rahulikkusele. Tõnis Leemets pidas signatuuri pateetiliseks, Silja Vahuri aga pidulikuks pomposseks ja pikaks, Olev Erlich mainis, et paatoslikkust on vähem kui 1958. aasta "Päevakaja" signatuuris.

Signatuuri võimalike ühiskondlike tähenduste puhul märkisid muusikateadlased (Kerri Kotta ja Jaan Ross), et tegu on pseudoromantilise orkestrimuusikaga, sotsrealismiga ehk klassikalise romantilise traditsiooni restauratsiooniga. Kotta osutas, et rahvusromantiline stiil haakus stiilielementide mõttes ametliku ideoloogiaga. Teiselt poolt ta ei kandnud seda ametlikku ideoloogiat, mis väljendab, et olukord oli üsna ambivalentne. Tärnu meloodia kasutamine võis olla varjatud vastupanu, justnagu Šostakovič suutis Leningradi sümfoonia muuta mažoori millekski, mis pole midagi positiivset, vaid otseses mõttes õõva tekitav. Teatud määral tajub ametlikku ideoloogiat ka Jaan Elgula ("tol ajal olid ainult "ühed uudised") ning Tõnis Leemets ("teatud võidukus siit läbi kumab"). Võib siiski öelda, et intervjueritavad ei tajunud signatuuri nii poliitilisena kui 1958. aasta "Päevakaja" signatuuri. Mitu intervjueritavat osutasid, et signatuur on saate võimalikku formaati arvestades ("Reporteritund" kui esimesi saateid Eesti Raadios, kus sai lubada kriitilisemat lähenemist) liiga leebe. Sellele viitasid nii Tõnis Leemets kui ka Olev Erlich. Jaan Ross märgib, et antud signatuur võis 1957. aastal olla ühe tavalise Eesti inimese jaoks olla mõiste 'muusika' mingi tuumkehastus. Jaan Elgula väitel näitab signatuuri pikkus seda, et "aega oli sel ajal küll". Ka inimestel oli raadiokuulamiseks ehk rohkem aega. Maailma ei olnud nii kiire ja infoküllane kui tänapäeval, märgib Elgula.

5.3. „Päevakaja” signatuur 1960. aastatel

	Muusika struktuuriline tasand	Emotsionaalne tasand	Ühiskondlik tasand
	Signatuuri lõpus on akordijärgnevus, mis klassikalise või	Optimistlik moment on säilinud Lühem	Stiililt neoklassitsistlik 1960. aastad oli aeg,

KERRI KOTTA	rahvusromantilise muusika järgi ei ole kadents, mis lõpetaks mingi muusikalise lõigu. Orkestratsioon viitab teisele arusaamisele, mis on muusika ja kuidas helid peavad olema organiseeritud	Asjalikum Ratsionaalsem Ilmselt tekitab kuulajas rohkem aja taju või aja kiiremat voolamist Signatuur tahaks meile nagu öelda, et aeg on piiratud ja aega tuleb kasutada	kus inimene kohe lendas kosmosesse ja varsti ka Kuule, ning seda on tunda siit signatuurist Neoklassitsism oli stiil, millest nõukogude helilooja sai hakata end suhestama natukene modernsemate stiilidega Läänes Võis Eestis mõjuda modernistlikuna, uuendusmeelsena
JAAN ROSS	Üsna pikk timpani soolo ja sellele järgnev gongilöök. Jääb mulje, et löökpillide tähtsus selles signatuuris on kasvanud. Timpani pikk löik vihjab üsna selgelt modernistlikule muusikale Pigem 20. sajandi muusika esteetika kui 19. sajandi oma	Hästi terviklik Hästi orgaaniline Hästi õnnestunud	Signatuurist kumab läbi 1960. aastate vabadus, dünaamilisus. Kostab läbi 1960. elutuba
KAIRE MAIMETS	Kuulen kõigepealt timpaneid. Timpanid mõjuvad üldiselt ju ähvardavalt. Kusjuures mina kuulen timpanipartiis „Dies irae“ mažoorset varianti – väga naljakas! („Dies irae“ on teatavasti keskaegne ühehäälneline kirikulaul, mida esitatakse „rütmivabalt“; kanoonilise Reekviemi osa Taas tõusva suunaga teema	Väljendab väljapeetust, tasakaalukust Professionaalsust sisendav Usaldusväärsem Professionaalsem	
TÕNIS LEEMETS	Gongilöök	Illustratiivne heas mõttes Mõjub värskelt Tekib pilt, kuidas päev võetakse kokku – see suur ilus ümar gongilöök seal lõpus Samuti tekib pilt, kuidas päev veereb õhtusse, päike loojub ja räägitakse, mis see	Ma ei tea, kas praegu läheks läbi nii pikkade pausidega signatuur

		päev see kaasa tõi	
SILJA VAHURI	Gong	Sügavpateetiline Gong mõjub naljakalt	
AARNE VAHURI		See alguskujundus oleks võinud kesta aastakümneid edasi	
OLEV ERLICH	Suure orkestri arhetüüpne heli		Sotsialistlik Hruštšovilik
JAAN ELGULA		Tekib soe tunne	

1960. aastate „Päevakaja” signatuuris läks enamiku intervjueeritavate tähelepanu muusikalistele elementidele. Tähele pannakse timpaneid (viide modernistlikule muusikale) ja gongilööki signatuuri lõpus. Olev Erlich peab signatuuri heli suure orkestri arhetüüpseks heliks. Kaire Maimets osutab taas tõusva suunaga teemale.

Signatuuri iseloomustamiseks kasutavad intervjueeritavad üsna erinevaid omadussõnu. Kasutati sõnu nagu terviklik, orgaaniline, väljapeetud, tasakaalukas, lühem, asjalikum, ratsionaalsem, kokkusurutum, usaldusväärsem, professionaalsem. Väärrib märkimist, et tegu on omadussõnadega, mis viitavad hea-halva skaalal teatud positiivsele hinnangule signatuuri suhtes. Intervjueeritavad mainivad, et seda signatuuri tajuvad nad signatuurina. Tõnis Leemets mainis, et signatuur on illustratiivne ja toob silme ette pildi, kus päev võetakse kokku, nii nagu „Päevakaja” võtab kokku päevasündmused. Jaan Elgula märkis, et signatuur tekitab sooja tunde. Silja Vahuri märkis, et tema jaoks on signatuur pateetiline ja gong signatuuri lõpus mõjub naljakalt.

Ühiskondliku tasandi puhul väärrib märkimist, et muusikateadlased Kerri Kotta, Jaan Ross ja muusikatoimetaja Olev Erlich tajusid signatuuris 1960. aastate õhustikku, Hruštšovi sula. Jaan Ross ja Kerri Kotta osutavad, et signatuuri kannab juba 20. sajandi muusikaestetikat, mitte enam 19. sajandi oma. Kerri Kotta osutas, et neoklassitsism oli stiil, millest nõukogude helilooja sai hakata end suhestama natukene modernsemate stiilidega Läänes. Eestis võis see mõjuda modernistlikuna, uuendusmeelsena.

5.4. „Päevakaja” signatuur 1998. aastal

	Muusika struktuuriline tasand	Emotsionaalne tasand	Ühiskondlik tasand
KERRI KOTA	Stiililises mõttes on signatuur muutunud neutraalsemaks – signatuuri ei saa seostada orkestri ja muusikastiilidega Erineb muusikast, mis on mõeldud puhtalt kuulamiseks Puudub lõpetatud vorm Signatuur hakkab tõusva käiguga Kõige tihedam osa signatuurist on tulnud ettepoole	Funktsionaalne Ratsionaalne Kunstiline moment on muutunud teisejärguliseks Narratiivi praktiliselt ei teki, tervikliku jutustuse momenti jääb aina vähemaks Staatiline	Elektroonika kasutamine paigutab ta kaasaega
JAAN ROSS	Kasutatud tämbrite identiteeti pole enam väga lihtne analüüsida	Ilmetu Nagu Lasnamäe karpnaja Ei paku mulle huvi Ei tekita seoseid	Süntheeshelide võimalikud konnotatsioonid on minu meelest väiksemad, neid on raskem seostada helivälise reaalsusega
KAIRE MAIMETS	Muusikalise teema tõusev suund	Sümpaatne lakoonilisus Energilisem, tempokam, kaasaegsem. Mõjub usaldusväärset. Selle signatuuri järel ootan informatiivset uudisteprogrammi	
TÕNIS LEEMETS	Standardne signatuur Meloodiakäik on selline, et kõik saavad aru, et tegu on signatuuriga Sel pole enam muusikalist väärtust	Reibastav Energia andev Tempo andev – kas siis uudistelugejale või kuulajale	
SILJA VAHURI	1990. aastatel oli aeg, et kõik kujundused pidid olema tehtud sündiga. Kõik kõlasid ühtemoodi, kui võtad sõna ära, siis ei saagi aru, mis saatega tegu on.	Teeb närviliseks Liiga aktiivne Paks	
AARNE	Tämbritelt tunduvalt vaesem, kui eelmine „Päevakaja” Kujundus on pärit ajast, mil		

VAHURI	süntesaatori vaimustus oli tõusvas joones arenemas		
OLEV ERLICH	1990. aastate süntesaatori kõll - õudne sündiaeg oli see küll, nii oli lihtne teha Kui kuulata signatuuri pakkujaid üle kogu maailma, siis uudiste signatuuri tüübid üldiselt ongi sellised Võib olla üldiselt on nad tempokamad ja agressiivsemad		
JAAN ELGULA			Signatuuris on midagi sellist, mis käib ajaga kaasas 1950. aastate signatuurides oli aega küll, kõik oli rahulik ja pidulik ja kõik jõudsime mõelda kommunismile, mis meid ees ootab tunneli lõpus. Siin signatuuris meloodia on ära, siis tekst „Päevakaja” ning siis hakatakse saate teemasid tausta peale lugema Tempo on tõusnud kiiremaks

1998. aasta “Päevakaja” signatuuri puhul osutavad mitu intervjueeritavat, et signatuuri muusikaline väärtus on taandunud. Kerri Kotta märgib, et stiililises mõttes on signatuur muutunud neutraalsemaks – signatuuri ei saa seostada orkestri ja muusikastiilidega ning signatuur erineb muusikast, mis on mõeldud puhtalt kuulamiseks. Ka Tõnis Leemets osutab, et signatuuril pole enam muusikalist väärtust. Jaan Ross ja Arne Vahuri ja Silja Vahuri ja Olev Erlich toovad esile signatuuri kõlavärvi, tämbri. Ross märgib, et sünteetilisi helisid pole

enam nii lihtne analüüsida. Aarne Vahuri peab signatuuri tämbriliselt tunduvalt vaesemaks kui vanemaid „Päevakaja” signatuure. Silja Vahuri osutab, sarnane tämber muudab süntesaatoriga tehtud signatuurid sarnaseks. Olev Erlich nimetab 1990ndaid lihtsalt „õudsaks sündiajaks”. Kerri Kotta ja Kaire Mainets panevad tähele meloodia tõusvat suunda signatuuri alguses. Tõnis Leemets hinnangul saab meloodiakäigust aru, et tegu on signatuuriga. Nii raadios töötavad Tõnis Leemets kui ka Olev Erlich märkisid, et tegemist on standardse signatuuriga. Kerri Kotta märkis, et narratiivi praktiliselt ei teki, tervikliku jutustuse momenti jääb aina vähemaks.

Signatuuri üldisel iseloomustamisel kasutati väga erinevaid ja vastandlikke omadussõnu. Kerri Kotta pidas signatuuri funktsionaalseks, ratsionaalseks ja staatiliseks. Jaan Ross nimetas signatuuri ilmetuks nagu Lasnamäe karpnõu, mis ei paku talle huvi ega tekita seoseid. Seevastu Kaire Maimets pidas signatuuri sümpaatselt lakooniliseks ning ühtlasi energilisemaks, tempokamaks, kaasaegsemaks ja usaldusväärset mõjuvaks. Tõnis Leemets hindas signatuur reibastavaks ja energiat andvaks. Tema arvates on signatuur „tempo andev”, kas siis uudisteluigejale või kuulajale. Silja Vahuri seevastu märkis, et signatuur teeb närviliseks, sest on liiga aktiivne ja tekstuurilt „paks”.

Ühiskondliku tasandi peegeldusi intervjuueeritavad antud signatuuri puhul nii selgesti ei tajunud. Näiteks Jaan Ross märkis, et sünteeselide võimalikud konnotatsioonid on tema meelest väiksemad, neid on raskem seostada helivälise reaalsusega. Kerri Kotta märkis, et elektroonika kasutamine paigutab signatuuri kaasaega. Rohkem tajuti seost konkreetselt ajakirjanduse ja raadiosaatega. Kaire Maimets märkis, et selle signatuuri järel ta ootaks informatiivset uudisteprogrammi. Vaid signatuuride looja Jaan Elgula märgib, et signatuuris on midagi sellist, mis käib ajaga kaasas. Ta osutab, et „1950. aastate signatuurides oli aega küll, kõik oli rahulik ja pidulik ja kõik jõudsi mõelda kommunismile, mis meid ees ootab tunneli lõpus. Siin signatuuris meloodia on ära, siis tekst „Päevakaja” ning siis hakatakse saate teemasid tausta peale lugema. Tempo on tõusnud kiiremaks.”

5.5. „Reporteritunni” signatuur 2007. aastal

	Muusika struktuuriline tasand	Emotsionaalne tasand	Ühiskondlik tasand
	Muusikaline osa viidud		Elektrooniline muusika kui

<p>KERRI KOTTA</p>	<p>miinimumini Muusikaline foon ujub efektide (fotoaparaadi plöksud) alt alles signatuuri lõpus välja Ei ole enam mõttes muusika, fotoaparaadi klõpsu me ei kuula esteetiliselt kui tämbrit Ebastabiilne vorm, mis laheneb stabiilsemasse harmooniasse Minidramaturgia Meloodilist aspekti enam ei ole</p>	<p>Funktsionalistlik Rütm loob aktiivse fooni</p>	<p>eemaldumine või võõrandumine muusikast. Beethovenit me saame reprodutseerida, aga signatuuri, mis on võibolla oluliselt lihtsam kui Beethoven, me enam ei suuda taasesitada. Vanad signatuurid on järgi lauldavad, uued enam mitte</p>
<p>JAAN ROSS</p>	<p>Esteetikat võiks seostada selle 20. sajandi muusika uuslihtsusega Mažoorokolkõla - suund „ilusatele helidele” või „ilusate” helide kasutamine – ilusad jutumärkides – seda on siin märgata. Muusikaline taust ja pealeloetud tekst viitavad räppmuusikale Esil on rütmimasin Mažoorne kolmkõla jääb kõlama. Tonaalse muusika seisukohast on see mažoorne kolmkõla kõige kesksem, kõige lõpetavam, kõige kokkuvõtvara iseloomuga</p>	<p>Mažoorokolkõla tekitab kindlustunde, turvalisuse tunde. Selles on isegi mingi muusika terapeutiline aspekt – ta sisendab kuulajale, et kõik on hästi, korras, kõik on stabiilne, kõik laheneb nagu eeldatakse, meie ootused saavad täidetud</p>	
<p>KAIRE MAIMETS</p>	<p>Esil fotoaparaadi pildistamishelid Signatuuri lõpuheli kellukesetämbri (triangel?)</p>	<p>„Tehnistsistlik“ (ilmselt fotoaparaadi pildistamishelide tõttu taustal Samas on signatuur kõrvale meeldiv kuulata, see ei „astu pähe“ Siin väljendub teatud pehmus, rahulikkus, lubadus saates pealiskaudselt mitte rabistada („kiiret pole kuhugi“)</p>	

		Sellise „pehme“ signatuuri järel ootaks „pehmemas“ formaadis saadet (nt vestlussaade või „pehmed“ uudiseid). Kellukesetämbel (triangel?) jääb meelde kõlama helgelt ja rõõmsalt	
TÕNIS LEEMETS	Ma ei teadvusta neid alguse heliefekte. See oleks võinud olla mistahes sündisaund. Drum ´n´ bassi stiilis rütm	Signatuur ei öelnud mitte midagi Ei tekita mingit emotsiooni, ei negatiivset ega positiivset	
SILJA VAHURI	Kui meie tegime signatuure, siis me hakanud kunagi signatuuri sõnaga, vaid alati muusikaga		
AARNE VAHURI		Iseloomutu	
OLEV ERLICH		Täidab oma funktsiooni - praegune „Reporteritund“ on just selline	
JAAN ELGULA		See on minu tehtud. Taotlesime pressikonverentsi fiilingut, et oleks fotoklõpsud ja rahvatausta	

2007. aasta „Reporteritunni“ signatuuri puhul märkisid eelkõige muusikateadlased, et muusika osa on viidud miinimumini (meloodiline aspekt puudub) ja domineerivad heliefektid. Kerri Kotta osutas, et see ei ole enam selles mõttes muusika, sest fotoaparaadi klõpsu me ei kuula esteetiliselt kui tämbrit. Ka Kaire Maimets osutas, et esil on fotoaparaadi pildistamishelid. Samas tajusid muusikateadlased ja muusikalist fooni, mis tõuseb signatuuris esile pärast heliefekte. Kerri Kotta osutas signatuurile kui ebastabiilsele vormile, mis laheneb stabiilsemasse harmooniasse. Jaan Ross märkis, et mažoorikolmkõla (nn „ilusad helid“ viitab püüdele 20. sajandi muusika uuslihtsuse suunas). Signatuur sabas on aga muusikaliselt erinev. Jaan Ross osutab, et muusikaline taust ja pealeloetud tekst viitavad räppmuusikale. Samuti on esil rütmimasin.

Signatuuri üldiselt iseloomustades kasutasid intervjueeritavad üsna erineva tähendusväljaga omadussõnu. Kerri Kotta pidas signatuuri aktiivset fooni loovaks ja funktsionalistlikuks. Jaan Ross osutas, et mažoorokolkõla tekitab kindlustunde, turvalisuse tunde. Signatuur sisendab kuulajale, et kõik on hästi, korras, kõik on stabiilne. Kõik laheneb nagu eeldatakse ja meie ootused saavad täidetud. Kaire Maimets pidas signatuuri tehnikalistlikuks, kui märkis, et sellest hoolimata on seda hea kuulata, sest see “ei astu pähe”. Maimets tajus, et signatuuris väljendub teatud pehmus, rahulikkus, lubadus saates pealiskaudselt mitte rabistada („kiiret pole kuhugi“).

See on mõneti vastandlik Kerri Kotta tõlgendusele, et signatuur loob aktiivse fooni. Võibolla tuleneb vastuolu sellest, et signatuuri põhiosa ja “saba” on erinevad. Sellise „pehme“ signatuuri järel ootaks Maimets „pehmemas“ formaadis saadet (nt vestlussaade või „pehmed“ uudiseid). Signatuuri autor Jaan Elgula märkis, et signatuuriga on taotletud pressikonverentsi fiilingut (fotoklõpsud ja rahvataust). Osade intervjueeritavatega signatuur ei kõnelnud. Näiteks Tõnis Leemets märkis, et signatuur ei öelnud talle mitte midagi ega tekitanud ka mingisugust emotsiooni. Ka Silja Vahuri pidas signatuuri iseloomutuks. Raskusele muusikalist mõtet sõnadesse panna iseloomustab Olev Erliche hinnang, et praegune „Reporteritund” on just selle signatuuri moodi, täpsustamata, kuidas ja mis mõttes.

Selle signatuuri puhul on iseloomulik, et võimalikke ühiskondliku tasandi peegeldusi intervjueeritavad esile ei tõstnud. Vaid Kerri Kotta märkis, et elektrooniline muusika võib tähistada eemaldumist või võõrandumist muusikast. Näiteks Beethovenit me saame reprodutseerida, aga elektrooniliste vahenditega komponeeritud signatuuri, mis on võibolla oluliselt lihtsam kui Beethoven, me enam ei suuda taasesitada. Vanad signatuurid on järgi lauldavad, uued enam mitte. Hinnati pigem tema mõju ja sobivust raadiosaate signatuuriks.

5.6 Raadio 2 uudiste signatuur 2005. aastal

	Muusika struktuuriline tasand	Emotsionaalne tasand	Ühiskondlik tasand
			Sageli uudised on negatiivsed ja

<p>KERRI KOTTA</p>	<p>Masinamuusika Rütmipillide suur osakaal Stiililisi konnotatsioone tuleb otsida tantsumuusikast Ebatavaline harmooniajärgnevus Rütm on regulaarn</p>	<p>Mingis mõttes väga ühtlane. Ühelt poolt on neutraalne. Teiselt poolt üks iseloomulik moment – ebatavaline harmooniajärgnevus Energiline ja positiivne Selline signatuur loob turvalise tunde</p>	<p>stressitekitavad, aga kui vaatame seda formaati, millesse nad pakitud – signatuuri, siis on see selline tarmukas, turvaline ja mõnus. R2 signatuur on just see mõnus pakend. Võibolla on esimene uudis, et täna mõrvati Tallinnas kaks inimest Et kuulaja kanalit ei vahetaks ja diktoril oleks kergem lugeda, siis pannakse tantsubiit peale. Energiline ja positiivne muusika justkui neutraliseeriks sellist uudist</p>
<p>JAAN ROSS</p>	<p>Rütmimasin Kostub mingi akordiline faktuur Räppmuusika ideoloogia</p>	<p>Üsna teadvustamatu iseloomuga. Seda lihtsalt ei jõua tähele panna</p>	<p>Maailmas 50 aastat tagasi oli palju vähem helisid. Praegu me oleme kogu ümbrissetud mingit laadi muusikast, ükskõik poes või kohvikus või ka bussis. Tähelepanu, mis muusikale pööratakse, peab olema palju väiksem. Lihtsalt seepärast, et muusikat on nii palju. Siit tulenevalt on see signatuur üsna teadvustamatu iseloomuga. Seda lihtsalt ei jõua tähele panna Suund meelelahutuslikkuse suunas on kindlalt jälgitav 1957. aasta aastani 2007</p>
<p>KAIRE MAIMETS</p>	<p>Heliliselt/muusikaliselt on tegemist segapudrugaga Kõrva jääb ka veider taustatümps</p>	<p>Signatuur mõjub ebamäärasena, hajusa ja laialivalgavana Ei mõju usaldusväärsele Signatuur nagu tahaks olla „popp ja noortepärane“, aga pole Huvitav, miks on tahetud uudiseid niimoodi signaliseerida? Uudistesignatuurina</p>	

		minu jaoks ei toimi	
TÕNIS LEEMETS	<i>Drum 'n' bassi</i> rütm liialt domineerib, kahtlen kas uudis sealt alt välja paistab	Tundub vähem meeldejääv	Viitab sellele, et tegemist on noorteprogrammiga Tekkis küll see küsimus, et kas need on ikka päris uudised või kas need on sellised meelelahutusuudised
SILJA VAHURI	Algus võiks signatuuril olla konkreetne	Sebimine ja liikumine Ei paista millegi silma Ei jää meelde Ei kutsu kuulama	
AARNE VAHURI	Puudub konkreetne algus	See signatuur ei eristu	
OLEV ERLICH		Kaasaegne ja tänapäevane Tunduvalt kvaliteetsem kõll kui paljud teised	Ta on määratud tähistama seda, et umbes sellist stiili peaks Raadio 2 kuulajaskond aktsepteerima. Kuulajaga ses mõttes arvestama
JAAN ELGULA	Liiga domineeriv, hakkab teksti segama	Signaturi “saba” osa natuke liiga närviline	Raadio 2 uudised on natuke kollasemad, natuke nooruslikemad, natuke vähem poliitilisemad. Nad on noorele inimesele tehtud. Siit kumab läbi, et ära võta mind väga tõsiselt, võta mind kui meelelahutust. Tantsulikkus kostab siit signatuuris läbi

Raadio 2 uudiste 2005. aasta kasutusel olnud signatuuris osutasid muusikateadlased sellele, et signatuur on masinamuusika / rütmimasina keskne. Kerri Kotta osutas, et stiililisi konnotatsioone tuleks otsida tantsumuusikast. Kaire Maimets osutas, et kõrva jääb veider taustatümps. Ka Tõnis Leemets osutas, et märkab drum 'n' bassi rütme, kuid nentis, et see on signatuuris liialt domineeriv. Rütmi osa domineerimist pidas negatiivseks ka Jaan Elgula. Ross osutas ühtlasi, et signatuuri “saba” meenutab talle räppmuusika esteetikat. Kerri Kotta pani tähele ebatavalist harmooniajärgnevust, Jaan Ross tajus “mingit akordilist faktuuri”. Kaire Maimets hindas signatuuri muusikaliseks/heliliseks segapudruks. Silja ja Arne Vahuri panid tähele, et signatuuril justkui puudub konkreetne algus – ning seda pidasid nad signatuuri puuduseks.

Signatuur tekitab mitmes punktis sarnaseid emotsioone. Kõige rohkem kattusid hinnangud, mis nimetasid signatuuri tähelepandamatuks, teadvustamatuks. Jaan Ross leidis, et signatuur on üsna teadvustamatu iseloomuga, mida lihtsalt ei jõua tähele panna. Tõnis Leemets ja Silja Vahuri peavad signatuuri mitte meeldejäävaks. Arne Vahuri hindab signatuuri mitte eristuvaks. Kaire Maimetsa jaoks mõjub signatuur ebamäärasena, hajusa ja laialivalguvana, mis ei mõju usaldusväärset. Ta lisab, et uudistesignatuurina tema jaoks see signatuur ei toimi. Silja Vahuri jaoks toimub signatuuris “sebine”. Ka Jaan Elgula peab signatuuri “saba” liiga närviliseks. Erinev on Kerri Kotta hinnang, mille kohaselt signatuur on energiline ja positiivne ning mis loob turvalise tunde. Ühtlasi märkis ta, et ühelt poolt on signatuur neutraalne, kuid teisalt sisaldab ka iseloomulikke momente – ebatavalist harmooniajärgnevust. Olev Erlich peab aga signatuuri kaasaegseks ja tänapäevaseks, tunduvalt kvaliteetsemaks kui paljud teised.

Ühiskondliku tasandi peegeldustest tajusid intervjueritavate kõige rohkem seda, et signatuuriga on ilmselt üritatud püüda nooremat sihtgruppi. See on esimene analüüsitud signatuur, kus kerkib üles sihtgrupi probleem. Tõnis Leemetsa hinnangul viitab signatuur sellele, et tegemist on noorteprogrammiga, kuid tekitab ka küsimuse, kas signatuurile järgnevad päris uudised või rohkem meelelahutus uudised. Olev Erlich väitel on signatuur määratud tähistama seda, et umbes sellist stiili peaks Raadio 2 kuulajaskond aktsepteerima. Ka Jaan Elgula märgib, et Raadio 2 uudised on natuke kollasemad, natuke nooruslikumad, natuke vähem poliitilisemad. Nad on noorele inimesele tehtud. Tema väitel kumab signatuurist läbi, et ära võta mind väga tõsiselt, võta mind kui meelelahutust. Veidi rohkem üldistades märgib ka Jaan Ross, et signatuuride areng meelelahutuslikkuse suunas on antud signatuuri näitel kindlalt jälgitav. Meelelahutuslikkusega haakub ka Kerri Kotta hinnang, mille kohaselt on huvitav, et sageli uudised on negatiivsed ja mõnikord stressitekitavad, aga kui vaadata seda formaati, millesse nad pakitud – signatuuri –, siis on see pakend selline tarmukas, turvaline ja mõnus. R2 signatuur on Kotta hinnangul just see mõnus pakend. See signatuur justkui neutraliseerib uudist.

5.7. Nõukogude ja tänapäeva signatuuride erinevused

	Muusika struktuuriline tasand	Emotsionaalne tasand	Ühiskondlik tasand
KERRI KOTTA		<p>Kõigi signatuuride emotsioon pigem positiivne või energiline, edasitungiv</p> <p>Emotsiooni ei olnud seotud langemise või lakkamisega</p> <p>Oli tunda positiivset atmosfääri</p> <p>Mida lähemale tänapäevale, seda rohkem muusika iseseisev väärtus kahaneb, signatuur muutub aina funktsionaalsemaks.</p> <p>Muusika pole enam kuulamiseks, muusikaline osa muutub vähemtähtsamaks.</p> <p>Kui ma seda muusikat kuulan, siis mul on tunne, et see muusika tunneb huvi selle vastu, mis asub väljaspool</p>	<p>Üldine kultuuriline taust on signatuuridest väga selgesti tajutav, eriti 50ndad ja 60ndad</p> <p>Kaasaja signatuure peaksime kuulama 20 aasta pärast.</p> <p>Usun, et nad räägiksid meile tohutult palju.</p> <p>Me oleme neile liiga lähedal, et seda hästi näha, aga ma olen kindel, et on siin olemas.</p> <p>Kahtlemata on signatuurid väga suurel määral oma aja lapsed</p>
JAAN ROSS	<p>Väljendusvahenditest kõige olulisem jõnk on helisünteesi võimaluste kättesaadavaks muutumine</p> <p>Tasuks mainida, rütmimasina jõulist tungimist muusikasse</p>	<p>Enamik on seadnud mingi üsna selge väljendusliku eesmärgi. Et nad tahavad kuulajale avaldada mõju lisaks oma informatiivsele sisule</p> <p>Nad tahavad kuulajad häälestada ja seda lähtudes Eestis oma loomise ajal aktsepteeritud tõekestpidamistest</p>	<p>Nad peegeldavad neid muudatusi, mis võibolla võrdlevalt oleksid jälgitavad soovikontsertide repertuaaris</p> <p>Kogu meie maailm muutub järjest tehnilikumaks</p> <p>Tehnoloogia tungib ellu järjest enam, internet, helitehnika, virtuaalne reaalsus</p> <p>Kui signatuuri looja leiab, et tema toodang peab olema kooskõlas teda ümbritseva ühiskonnaga, siis järelikult on meil vaja ka akustiliselt instrumentidest kaugemal seisvaid helilisi vahendeid, et rõhutada selle maailma virtuaalsust</p>
JAAN ELGULA	<p>Signatuurid on muutunud kiiremaks ja intensiivsemaks</p> <p>Enam ei tehta 40 sekundilist signatuuri, sest võtaks nii palju saate aega ära.</p> <p>Teine ajamärk on see, et püütakse</p>	72	

Signatuurides toimunud peamisi muutusi hinnates langesid intervjueeritavate hinnangud suures osas kokku. (Ligi pooled intervjueeritavad ei soovinud sel teemal üldistusi teha.) Muusikatehniliselt märkis Jaan Ross, et väljendusvahenditest kõige olulisem muutus on helisünteesi võimaluste kättesaadavaks muutumine. Ta juhtis tähelepanu rütmimasina jõulisele tungimisele muusikasse. Eesti Raadios muusikatoimetaja töötanud Aarne Vahuri märkis, et erineb signatuuri loomise tehnika, nüüdisajal kasutati palju süntesaatoreid. Signatuuride looja Jaan Elgula märgib, et signatuurid on muutunud kiiremaks ja intensiivsemaks. Enam ei tehta 40 sekundilist signatuuri, sest võtaks nii palju saate aega ära. Teine praeguse aja märk on tema hinnangul see, et püütakse võimalikult odavalt läbi saada – signatuuri tegemine on läinud võimalikult arvutikeskseks.

Muusikateadlane Kerri Kotta märkis, et kõigi signatuuride emotsioon oli pigem positiivne või energiline, edasitungiv, emotsiooni ei olnud seotud langemise või lakkamisega. Ta mainis ta, et mida lähemale tänapäevale, seda rohkem muusika iseseisev väärtus kahaneb – signatuur muutub aina funktsionaalsemaks. Muusika pole enam kuulamiseks, muusikaline osa muutub vähemtähtsamaks. Ühtlasi juhtis ta tähelepanu, et üldine kultuuriline taust on signatuuridest väga selgesti tajutav, eriti 50ndate ja 60ndate signatuurides. ”Kaasaja signatuure peaksime kuulama 20 aasta pärast. Usun, et nad räägiksid meile tohutult palju. Me oleme neile liiga lähedal, et seda hästi näha, aga ma olen kindel, et see on siin olemas,” märgib Kotta ja resümeerib, et kahtlemata on signatuurid väga suurel määral oma aja lapsed.

Muusikateadlane Jaan Ross osutas, et enamik signatuure on seadnud mingi üsna selge väljendusliku eesmärgi. Et nad tahavad kuulajale avaldada mõju lisaks oma informatiivsele sisule. Nad tahavad kuulajad häälestada ja seda lähtudes Eestis oma loomise ajal aktsepteeritud tõekspidamistest. Ross osutab, et kogu meie maailm muutub järjest tehislikumaks ning tehnoloogia tungib ellu järjest enam. internet, helitehnika, virtuaalne reaalsus. „Kui signatuuri looja leiab, et tema toodang peab olema kooskõlas teda ümbritseva ühiskonnaga, siis järelikult on meil vaja ka akustiliselt instrumentidest kaugemal seisvaid helilisi vahendeid, et rõhutada selle maailma virtuaalsust,” märgib Ross.

Kokkuvõttes vajalikuks märkida, et intervjueeritavatel ei olnud hinnangute andmiseks või analüüsiks mingit ettevalmistusaega. Seetõttu on hinnangud pealiskaudsed, kuid võibolla sellest tulenevalt ka kõige esiletungivamad ja kõige rohkem nähtaval.

6. DISKUSSIOON JA JÄRELDUSED

Käesolev peatükk koosneb kolmest osast. Esimese moodustab Eesti Raadio signatuuride semiootilise analüüsi ja intervjuude võrdlev analüüs, teise osa moodustavad töö põhijäreldused ning kolmanda osa töö kokkuvõte.

6.1. Semiootilise analüüsi ja ekspertintervjuude võrdlus

Eesti Raadio signatuuride semiootiline analüüs võimaldas kaardistada, millised on need elemendid, mis signatuuris või muusikas laiemalt tähendusi moodustavad. Ühtlasi on võimalik andmete põhjal teha järeldusi nii vastava ajastu meedia kui ka ühiskonna kohta. Nagu näitas analüüs, on signatuurides leiduvaid muusikalisi elemente tõlgendada erinevalt, mitmel puhul tunduvad elementide tõlgendused justkui üksteisele vasturääkivad. See näitab aga pigem seda, et nii nagu mistahes verbaalne või visuaalne tekst võimaldab erinevad tõlgendusi, võimaldab seda ka heliline/muusikaline tekst.

Nii nagu sõnakasutus, grammatika ja diskursused sisaldavad infot oma ajastu ühiskonna ja kultuuri kohta, sisaldavad kõnekat infot ühiskonna kohta ka signatuuri muusikalised elemendid. See pilt võib olla väga heterogeenne. Nõukogude Eestis kasutusel olnud signatuurides leidis elemente, millest peegeldus vastu Nõukogude Liidu ideoloogia ning meedia roll riikliku propagandavahendina. Samas võis leida viiteid sellele, et mitte kõik semiootilised elemendid neis signatuurides ei peegelda ametlikku ideoloogiat, vaid viitavad ka topeltkoodidele, varjatud tähendustele.

Kuna signatuurid on „oma aja lapsed”, siis võimaldab nende semiootiline analüüs teha järeldusi mitte ainult poliitilise kliima, vaid ka üldkultuuriliste fenomenide kohta. Üheks

näiteks on kindlasti aja mõiste muutumine ühiskonnas nii meedia kui ka ühiskonnas, samuti suurte narratiivide taandumine mikronarratiivide, mikrojutustuste ees.

Ekspertintervjuude eesmärk oli teada saada, kas ja milliseid tähendusi tajuvad Eesti Raadio signatuurides muusikateaduse või muusikaga lähedalt kokku puutuvad inimesed. Nagu intervjuude analüüs näitab, keskenduvad erineva muusikalise ettevalmistusega või erineva valdkonnaga tegelevad inimesed signatuuride analüüsimisel, hindamisel, kommenteerimisel erinevatele aspektidele. Kui keele puhul tähendab mõistmine eelkõige tõlgendamist, siis veelgi rohkem kehtib see muusika puhul, mida saame vaid tinglikult võrrelda keelega.

Intervjueeritavate vastuste grupeerimisel jagasin need kolme rühma: muusikalise struktuuri tasand, emotsionaalne tasand ja ühiskondlik tasand. Vastused nende kolme grupi vahel ei jagunenud kaheksa signatuuri puhul ühtlaselt. Mõne signatuuri puhul tõstsid intervjueeritavad rohkem esile muusikalisi elemente, mõni signatuur tekitas rohkem emotsioone, mõne puhul seevastu koondus tähelepanu signatuuri võimalikele ühiskondlikele peegeldustele. See sõltus paljuski intervjueeritava tegevusalast. Näiteks muusikateadlased (Jaan Ross, Kerri Kotta, Kaire Maimets) lähenesid signatuuridele kui muusikateadlased ning suutsid ilma signatuuri muusikasse süüvimata sõnastada seal kõige rohkem esile kerkivamad muusikalised elemendid ning pakkuda, millisele muusikavälisele reaalsusele võiksid need viidata. Raadiosignatuuride loomisega tegelnud või tegelevad intervjueeritavad lähtusid hindamisel rohkem ehk käsitööoskustest ehk tehnilisest vaatepunktist – sellest lähtuvalt kasutati ka vastavaid omadussõnu signatuuri hindamisel.

Samas on märkimisväärne, et kõigi signatuuride puhul kujunes neis kolmes grupis suuremal või vähemal määral välja ühisosa, mida enamik intervjueeritavaid signatuuris märkasid või mille puhul nende tõlgendus langes üldjoontes kokku. See on oluline märk sellest, et helid, ja sellest tulenevalt ka signatuurid, peegeldavad muusikavälisest reaalsust.

Intervjuude vastuste analüüsist selgus, et kaasaja signatuurides on muusikavälisest reaalsust keerulisem eristada ja tõlgendada. Seda tõdes ka näiteks muusikateadlane Kerri Kotta, kelle hinnangul peaks ajaline distants olema natuke suurem, et näha signatuurides ühiskondlikke peegeldusi. Minu hinnangul siiski teatav üldpilt vastustest välja kujunes.

Märkimist väärrib ka see, et nõukogude aegseid signatuure ei tajunud intervjueeritavad signatuuridena. Tegemist oleks võinud olla lühipala või pisema vormiosaga mõnest suuramast teosest. Kaasaaja signatuuride puhul tajuti signatuuri juba omaette žanrina, mida ei ole võimalik kuulata kui iseseisvat nähtust. Ilmselt on põhjuseks asjaolu, et signatuurid on kindlasti läinud mitu korda lühemaks, kuhu mahub oluliselt vähem muusikalisi elemente. Järgnevalt võrdlen omavahel kuue signatuuri semiootilise analüüsi ning ekspertintervjuude intervjuude tulemusi.

„Päevakaja” signatuur 1958. aastal

1958. aasta „Päevakaja” signatuuri semiootilises analüüsis tõin esile eelkõige järgmised muusikalised elemendid ning nende võimaliku tõlgenduse. Signatuuri tempo, rütm ja meetrum viitavad marsimuusikale, mis on olemuselt sõjaväeline žanr. Signatuuri teema on tõusva iseloomuga, mis konnoteerib avatust, edasiliikumist ja heroilisust. Signatuur on kirjutatud mažoorse laadis, mis oli Nõukogude Liidus heliloojale „kohustuslik” žanr. Signatuuri vertikaalne ülesehitus ehk faktuur on homofooniline, mis põlistab diktori ja uudistekuulaja suhet – diktor kui autoriteet ja kuulajad kui passiivsed järgijad. Signatuuri sisse mänginud orkester ja naturaalsed pillid konnoteerivad väarikust ja autoriteetsust (orkester kui kõrgkultuur). Täenduslik on signatuuris toimuv areng heli valjenemine kuni signatuuri lõpus toimuva kulminatsioonini – see võib sümboolselt tähistada kasvamist üha jõulisemaks ja tugevamaks, mis oli kommunistliku utoopia eesmärke.

Signatuur sisaldab elemente, mis viitasid nõukogude ideoloogiaga mitte haakuvatele (vastandlikele) nähtustele. Näiteks kuuleb signatuuris (sordiiniga) trompetid, mis viitavad rohkem hoopis džässmuusikale – see võib tõlgendada kui valitseva ideoloogiaga opositsioonis olevat märki. Ka džässilikud akordid signatuuri lõpus võivad viidata pigem Lääne (USA) kultuurile ja olla seega toonases kontekstis valitseva ideoloogiale vastanduv märk.

Arvestades, et 1958. aastal oli Eesti Raadio ja massimeedias tervikuna EKP kontrolli all ning pidi ametlikult funktsioneerima nõukogude propagandakanalina, väidan eelnevale tuginedes, et „Päevakaja” signatuur sisaldab elemente, mis peegeldavad toleaeget ühiskonnakorraldust ja meedia ideologiseeritust. Ka eelpool nimetatud nõukogude ideoloogiaga mitte

kokkukuuluvaid märke võib tõlgendada poliitilisena, kuivõrd tegu on viidetega Ameerika Ühendriikidele, NSVL-i ideoloogilisele vaenlasele.

Intervjueeritavad tajusid 1958. aasta „Päevakaja” puhul, et tegu on marsimuusikaga, millele viitavad eelkõige tempo, rütm ja meetrum. Samuti pandi tähele signatuuri ülespoole liikuvat teemat. Ühtlasi mainiti, et koos meloodiaga mängivad signatuuris laad (mažoor) ja tempo (mõõdukalt kiire). Ainsana intervjueeritavatest pani muusika ja signatuuride looja Tõnis Leemets tähele džässilikke akorde signatuuri lõpus. Intervjueeritavad kasutasid signatuuri kommenteerimisel sõnu asjalik, tarmukas, edasiliikuv, probleemidevaba, optimistlik, reibas (võltsreibas), paatoslik, võidukas. Väideti, et sellest peegelduvad ametlik Nõukogude Liit, sotsialismiehitaja atmosfäär, (pealesunnitud) reipus, optimism stiilis „vikat kätte ja põllule“, ainult head ja võidukad uudised, õhus olev ideoloogiline võitlus, kallutatus, propagandistlikkus.

Kõik intervjueeritavad tõlgendasid signatuuri samuti poliitilisena ning tegelikult veelgi rohkem ideologiseerituna, kui mina seda oma semiootilises analüüsis tegin. Ainsana ei taju signatuuris otsest stalinistlikkust signatuuride looja ja muusika Tõnis Leemets. Kuigi ta ise seda ei sõnasta, võivad põhjuseks olla džässilikud akordid signatuuri lõpus, mis viitavad Nõukogude Liidu ideoloogilisele vaenlase, Ameerika Ühendriikide kultuurile. Signatuuri tõlgenduses langesid semiootilise analüüsi tulemused ja intervjueeritavate tõlgendused suuremas osas määral kokku.

„Reporteritunni” signatuur 1957. aastal

1957. aasta „Reporteritunni” signatuuri semiootilises analüüsis tõin esile eelkõige järgmised muusikalised elemendid ning nende võimaliku tõlgenduse. Signatuuri keskmine tempo ja selle aeglustamine võib viidata ajamõiste erinevale käsitlusele nõukogude ühiskonnas ja meedias ja / või inimlikule mõõtmele signatuuris, mis on seotud “Reporteritunni” rolliga 1950. aastate lõpu Nõukogude Eesti meedias. Meloodia aluseks on Konstantin Tüürpu “Lahkumislaul”, mis stiililt on rahvusromantistlik ja võib viidata ametlikule ideoloogiale, kuivõrd sotsrealism

kujutas endast muusikaliselt restaureeritud rahvusromantismi. Teisalt on Tüürnpu Eesti autor, kelle meloodia kasutamine võibolla viide rahvuslikkusele, vastandina Nõukogude Liidu ideoloogiale. Signatuuri meloodia fraasid on pidevalt tõusva iseloomuga ja avatud lõpuga, mis annab meloodiale tungleva, edasipüüdleva, modernistliku (kommunism kui modernistlik utoopia) iseloomu. Mažoorne laad oli toonases Nõukogude Liidus „kohustuslik” žanr. Harmoonias kasutatakse peamiselt klassikalise harmoonia järgi heakõlalisi akorde. Küll on aga tegu ebatavaliste harmooniliste järgnevustega – loo esimese ja viimase akordi vahele jääb „rännak” läbi mitme helistiku, mis omakorda tugevdab muljet edasitunglemisest, paatoslikkusest. Signatuuri homofooniline faktuur sümboliseerib grupi ja liidri suhet, mis võis olla märk ajakirjanduse suuremast autoriteedist 1950. aastatel. Mitmekesine muusikainstrumentide valik (sh kella tiksumine, akordion, harf) võivad konnoteerida mitmekesisust, rahvalikkust, lähedust lihtsale inimesele (nõukogude ajakirjanduse ametlikult sõnastatud eesmärk) või hoopis vastandada end totalitaarsele pealiinile ja väljendada igatsust inimlikkuse järele. Näiteks harfi on peetud muinasjutulisust konnoteerivaks instrumendiks. Kaks tähendusvõimalust: muinasjutulisus = kommunistlik utoopia ja/või muinasjutulises = igatsus vabama ühiskonna järele.

Signatuuris sisalduvad semiootilised elemendid on minu hinnangul tõlgendavad poliitilistena. Ühelt poolt peegeldab signatuur nõukogude ametlikku meediapilti ja ühiskonda, kui teisalt võib leida ka võimalikke opositsioonilisusele viitavaid märke (nt. Tüürnpu meloodia, „inimlikumad tämbrid”, aeglustamine), eriti võrreldes 1958. aasta „Päevakaja” signatuuriga.

Intervjueeritavad eraldiseisvatele muusikalistele elementidele erilist tähelepanu ei pööranud. Võibolla seepärast, et mitte ükski üksik ja eraldiseisev element ei tunginud esile või ei tundunud eraldivõetuna tähenduslik. Samas osutab muusikateadlane Kerri Kotta, et signatuur elab läbi palju faase ja on harmooniliselt ebapüsiv. Muusikateadlane Kaire Maimets märkab signatuuris esmalt laulu „Nii ajaratas ringi käib...” tsiteerimist. Neile aspektidele osutasin tähelepanu oma semiootilises analüüsis.

Mis puutub tõlgendustesse, siis nii nagu semiootilises analüüsis tuleb ka intervjueeritavate vastustest välja, et signatuuri ei mõisteta enam nii sarnaselt nagu 1958. aasta „Päevakaja” signatuure. „Reporteritunni” signatuuris on tõlgendusvõimalusi rohkem. Ühelt poolt tajuti signatuuri paljuski kandvat nõukogude ideoloogia pitserit (“tol ajal olid ainult “ühed uudised”, “teatud võidukus siit läbi kumab”, „pidulik pomposne”, „pateetiline”). Kerri Kotta

ja Jaan Ross märkisid, tegu on pseudoromantilise orkestrimuusikaga, sotsrealismiga ehk klassikalise romantilise traditsiooni restauratsiooniga, mis haakus stiilielementide mõttes ametliku ideoloogiaga.

Teisalt töid intervjueeritavad esile signatuuri „tsiviilset iseloomu”, „rahulikkust”. Samuti ei saa väita, et Türrpu „Lahkumislaul” kui rahvusromantismi näide oleks tingimata väljendanud ametlikku ideoloogiat - olukord oli võrdlemisi ambivalentne. Semiootilise analüüsiga haakub ka mitme intervjueeritava kirjeldus signatuurist mis „areneb” ja justkui „avaneb” („uks muinasjutumaailma”). Siingi on vähemalt kaks vastandlikku tõlgendamisvõimalust. Arenemist ja avanemist võime tõlgendada kui modernistlikke väärtusi. Kommunism oli oma olemuselt selgelt modernistlik utopia. Samas ei pruugi „avanemist” või viidet muinasjutumaailma mõista ideoloogilises võtmes, vaid kui igatsust inimliku mõõtme järele tollases kinnises ühiskonnas. Osutasin semiootilises analüüsis signatuuri pikkusele ja võrdlemisi aeglasele tempole. Seda tajusid ka mitmed intervjueeritavad (Jaan Elgula, Silja Vahuri).

„Päevakaja” signatuur 1960. aastatel

1960. aastate „Päevakaja” signatuuri semiootilises analüüsis tõin esile eelkõige järgmised muusikalised elemendid ning nende võimaliku tõlgenduse. Range pulss, marsirütmid, sõjaväelisus on signatuurist kadunud - 1960. aastad kujutasid endast sula aega. Signatuuri tempo, rütm ja meetrum loovad ebaregulaarsuse, aja pidurdamise, ajast väljumise üldmulje, mis võib viidata millelegi jumalikule, igavikulisele, ajatule. Siin on kaks tähendusvõimalust: viited jumalikule, igavikulisusele (ühtlasi inimülesele) võisid tugevdada „Päevakaja” kui Eesti Raadio keskse uudistesaste autoriteeti. Teisalt aga võis viidata hoopis püüdele ideoloogia kammitaist pääseda. Signatuuri meloodiajoon on peamiselt tõusev, mis konnoteerib avatust, edasilikumist ja heroilisust. On märgata, et Euroopa klassikaline harmoonia hakkab oma tähtsust kaotama, see on areng moodsama helikeele ja ühiskonna suunas. Signatuur on laadilt mažoorne, komponeeritud Nõukogude Liidu kohustuslikus laadis. Signatuuri hakkab silma antifoon – erinevate instrumentide, hääle – omavaheline „dialog” –, mis võib sümboliseerida liidri (sooloinstrument) ja grupi (orkester) dualismi – ideoloogilise ajupesu kanali hääletoru (liider) ning raadiokuulaja kui manipuleeritava massi (grupp) dualism.

Signatuuris kasutatud instrumentide kooskõla viitab tõsisele muusikale, orkestrile, mis konnoteerib väärikust ja autoriteetsust. Signatuuris võib eristada ka (sordiiniga) trompeteid, mis viitavad džässmuusikale ning sellest tulenevalt kapitalistliku Lääne kultuurile ehk vastandlikule ideoloogiale.

Intervjuueeritavad panevad signatuuris tähele timpaneid (viide modernistlikule muusikale) ja gongilööki signatuuri lõpus. Kaire Maimets osutab taas tõusva suunaga teemale. Kasutati sõnu nagu terviklik, orgaaniline, väljapeetud, tasakaalukas, lühem, asjalikum, ratsionaalsem, kokkusurutum, usaldusväärsem, professionaalsem. Semiootilise analüüsiga on keeruline seletada, mis võis olla nende hinnangute põhjuseks. Kui Tõnis Leemets mainis, et signatuur on illustratiivne ja toob silme ette pildi, kus päev võetakse kokku, nii nagu „Päevakaja” võtab kokku päevasündmused, siis annab see tunnistust signatuuri narratiivsest olemusest. Võibolla tugevdab seda muljet tõusva suunaga teema ja dünaamiline areng kulminatsiooni suunas.

Kui semiootiline analüüs näitas, et signatuuris on stalinistlikkuse välja vahetanud 1960. aastate vabamad olud, märkisid, tajusid ka muusikateadlased Kerri Kotta, Jaan Ross ja muusikatoimetaja Olev Erlich signatuuris 1960. aastate õhustikku, Hruštšovi sula. Signatuuri tempo, rütm ja meetrum ning modernsem helikeel (timpanid, džässilikud akordid) kuuluvad selgelt Stalini-järgsesse ajajärku.

„Päevakaja” signatuur 1998. aastal

1998. aasta „Päevakaja” signatuuri semiootiline analüüs näitas, et signatuur on oluliselt lühem ja tempolt oluliselt kiirem kui nõukogude signatuurid, mis võib peegeldada muutust meediatööstuses (lühem uudistevalmimise tsükkel, lühemad uudised) kui ka ühiskonnas (kiirem elutempo). Uus nähtus – signatuuri „saba” – kui lineaarsele narratiivile vastanduv fenomen, kus representatsioon on asendunud repetitsiooniga, tsüklilisusega. See võib vidata autoriteedi rolli vähenemisele ajakirjanduses ja kogu ühiskonnas. Range digitaalselt mõõdetud regulaarne rütm on märk sellest, et ajakirjandustööstus (ja ehk Eesti ühiskond tervikuna) on võtnud omaks „lääneliku” elukorralduse, kus kell dikteerib inimese elu. Signatuuri meloodia on tõusev, mis võib konnoteerida avatust, edasiliikumist. Ühtlasi puudub klassikalisele harmooniale omane harmooniline liikumine. Klassikalise harmoonia tähtsuse vähenemine on

üldine tendents 20. sajandi muusikas. Võibolla on tõusev meloodia suund kujunenud üheks signatuuri žanritunnuseks? On võimalik, et tõusva teemaga üritatakse kuulajat positiivselt häälestada. Signatuur lõpeb minoorsesse helistikku – minoori on mõistetud kui kurbust konnoteerivat laadi vastandina mažoorile. Võibolla püüe olla rohkem tõsine (usaldusväärne), vastandina varem domineerinud minoorile? Signatuuri kõlavärv konnoteerib teatud masinikkust, peegeldades muutusi, mis on viimase 50 aasta jooksul toimunud massimeedia ja ühiskonna arengus. Signatuuri „saba” mõjub oma minoorse laadi ja närvilise, tsüklilise meloodiaga pingelise ja dramaatilisena, mis võib tekitada raadiokuulajas vastava ootuse uudiste suhtes.

Mitu intervjuueritavad osutavad, et võrreldes nõukogude ajaga on signatuuri muusikaline väärtus taandunud. Ka semiootiline analüüs näitas, et klassikaline harmoonia on taandunud, signatuur on oluliselt lühem ning on kasutusele võetud tsüklilise loomuga signatuuri „saba”. Kerri Kotta osutas, et narratiivi peaaegu ei teki, jutustuse momenti on jäänud vähemaks.

Signatuuri hinnati erinevalt: „teeb närviliseks”, „reibastav”, „usaldusväärne”, „ilmetu”. Ilmselt on erinevate hinnangute põhjuseks asjaolu, et inimesed kuulavad signatuuris erinevaid elemente. Närviliseks võib teha näiteks minoorses laadis signatuuri „saba”, reibastav võib olla tõusva suunaga teema. Usaldusväärsus võib samas olla seotud lakoonilisusega (signatuuri lühidus) ja minoorsete akordide kasutamisega vastandiks „rõõmsale ja optimistlikule” mažoorile. „Ilmetus” võib olla seletatav intervjueeritava suhtumisega sünteetilistesse helidesse ja narratiivsuse taandumisse.

Ühiskondliku tasandi peegeldusi intervjueeritavad antud signatuuri puhul nii selgesti ei tajunud. Näiteks Jaan Ross märkis, et sünteeshelide võimalikud konnotatsioonid on tema meelest väiksemad, neid on raskem seostada helivälise reaalsusega. Kerri Kotta aga märkis, et elektroonika kasutamine paigutab signatuuri kaasaega. Küll aga tajuti, et signatuur on muutunud kiiremaks, mis võib peegeldada ka elutempo muutust.

“Reporteritunni” signatuur 2007. aastal

2007. aasta “Reporteritunni” signatuuri semiootilises analüüsis pean tähenduslikuks

digitaalselt ranget pulssi ja metronoomilist rütmi, mis võib olla märk ajakirjandusliku tööprotsessi kiirenemist ja aja käsitlese muutmisest viimase 50 aasta jooksul. Tantsumuusikale viitavaid rütmifiguurid viitavad meelelahutuse rolli suurenemisele massimeedias. Meloodia ja klassikaline harmoonia ja sellega seondult homofooniline faktuur liikumine puudub, selle on asendanud heliefektid – see võib olla seotud suurte narratiivide taandumisega Lääne ühiskonnas. Küll aga pääseb signatuuris mõjule nn mikronarratiiv, kus dominantakord laheneb heakõlalisse mažoori. Selles liikumises („määramatusest” „heakõlalisse”, helgesse akordi) tunda, et meedia tajub enda trolli maailma selgitajana: „Reporteritund” kui saade, mis pakub vastamata küsimustele vastuseid, muudab selgusetu selgeks. See on märk sellest, et avalik-õiguslik infokanal tajub oma rolli mitte pakkuda vaid meelelahutust, vaid säilitada selle kõrval ka autoriteetne, usaldusväärne informeerija roll. Signatuur on kõlavärvilt sünteetiline, kuivõrd kasutatakse digitaalseid muusikainstrumente ja heliefekte. Sünteetilised helid viitavad masinlikkusele, tehiskkusele, mis iseloomustab kaasaja ajakirjandusprotsessi tehnilist külge.

Intervjueeritavad panid signatuuris samuti tähele, et muusika osa on signatuuris viidud miinimumini (meloodilist aspekti enam pole) ja domineerivad heliefektid. Selgus, et intervjueeritavatele mõjus kesksena mažoorne akord, mis lõpetas signatuuri põhiosa. Jaan Ross märkis, et signatuuri põhiosa helid viitavad 20. sajandi teise poole muusika lihtsusele. Jaan Ross osutas, et mažoorokolkõla tekitab kindlustunde, turvalisuse tunde. Signatuur sisendab kuulajale, et kõik on hästi, korras, kõik on stabiilne. Ilmselt tekitab selle tunde harmooniline liikumine „määramatusest” „heakõlalisse”, helgesse akordi.

Kaire Maimets pidas signatuuri tehniksistlikuks (sünteetilised helid), kui märkis, et sellest hoolimata on seda hea kuulata, sest see „ei astu pähe”. Mõningase üllatusena leidis Kaire Maimets, et signatuuris väljendub teatud pehmus ja rahulikkus, lubadus saates pealiskaudselt mitte rabistada („kiiret pole kuhugi“). Mina tõlgendaksid sünteetilise heliefekte pigem närvilisena. Ent võibolla sisendab rahulikkust ja pehmust juba mainitud mažoorne heakõlaline akord, mis signatuuri lõpetab. Kui Maimets leiab, et sellise „pehme“ signatuuri järel ootaks ta „pehmemas“ formaadis saadet (nt vestlussaade või „pehmed“ uudiseid), siis võibolla mängib siin lisaks mažoorsele kõlale oma osa ka homofoonilise faktuuri taandumine – kuna meloodia (liider) ja saatehäälte (rahvas) dualism on kadunud, siis võibolla ajakirjandus ei oma rahva seas enam nii suurt autoriteeti. On märkimisväärne, et Tõnis Leemetsas ei tekitanud signatuur tema enda hinnangul mingit emotsiooni, Silja Vahuri aga pidas signatuuri iseloomutuks.

Võibolla on põhjuses heliefektide rohkus ja narratiivsuse taandumine. Näiteks Kerri Kotta märkis, et elektrooniline muusika võib tähistada eemaldumist või võõrandumist muusikast.

Raadio 2 uudiste signatuur 2005. aastal

2005. aasta Raadio 2 uudiste signatuuri semiootilises analüüsis tõin esile eelkõige järgmised muusikalised elemendid ning nende võimaliku tõlgenduse. Kiire tempo viitab kiirusele kui ühele uudislikkuse kriteeriumile, ühtlasi tähistab elutempo muutumist kiiremaks.

Signatuuris kasutatud tantsumuusika elemendid loovad seose vaba aja ja meelelahutusega, piirajakirjanduse ja meelelahutuse vahel muutub järjest ähmasemaks. Signatuuri „saba” on tantsuline, kus narratiivsus on asendunud tsüklilisusega. Süntesaatoritega loodud signatuur konnoteerib masinlikkust ning on märk sellest, et nii meediatööstus kui ka kogu maailm on üha rohkem masinatest sõltuv. Homofoonilise faktuuri, meloodia ning klassikalise harmoonia taandumine on suurte narratiivide taandumisest Lääne ühiskonnas. See viitab ühtlasi ka autoriteedi rolli vähenemisele. On huvitav, et signatuuris kasutatakse minoorseid akorde. Võibolla tasakaalustab pigem „tõsist” tähistav laad signatuuri meelelahutuslikkust ning üritab siiski olla rohkem tõsiseltvõetav?

Intervjueeritavad tajusid signatuuris tantsumuusikale viitavaid elemente. Jaan Ross sidus signatuuri saba räppmuusika esteetikaga, kus diktor tutvustab saate teemasid muusika taustal. Ilmselt on seegi üks märk ajakirjanduse muutumisest meelelahutuslikumaks. Enamike intervjueeritavate jaoks ei olnud signatuuris esiletungivaid ja tähenduslikke elemente, mistõttu signatuuri hinnata rohkem skaalal hea-halb. Mainiti, et signatuur ei eristu, ei jää meelde ning on väheütlelev. Võibolla on põhjuseks meloodia puudus. Mainiti, et signatuuris toimub sebimine ja et signatuuri „saba” on liiga närviline. Selle taustal on huvitav, et näiteks Olev Erlich peab signatuuri kaasaegseks, tänapäevaseks ja kvaliteetseks. Intervjueeritavate tajusid seda, et signatuuriga on ilmselt üritatud püüda nooremast sihtgruppi (tantsumuusika elemendid) See on esimene analüüsitud signatuur, kus kerkib üles sihtgrupi probleem. Ühtlasi aga tekkis mitmel intervjueeritaval küsimus, kas signatuurile järgnevad päris uudised või meelelahutusuudised. Ka semiootiline analüüs näitas, et mitmed elemendid viitavad meelelahutuslikkusele ning ajakirjanduse autoriteedi vähenemisele. Kuna intervjueeritavad

signatuuri minoorsena ei tajunud, siis ilmselt ei olnud minoor antud signatuuris nii tähenduslik, et oleks mõjule pääsenud.

6.2. Järeldused

Analüüs näitas, et semiootilise analüüsi ja ekspertintervjuude tulemuste ühisosa oli märkimisväärne ning võimaldab põhjendatumalt teha järeldusi signatuuri kui muusikavälisest tähendusest kandva žanri kohta. Alljärgnevalt teen ülevaate, millisele muusikavälisele reaalsusele signatuurid viitavad ja milliseid ühiskondlikke nähtusi Eestis viimase 50 aasta jooksul peegeldavad.

- 1950-1960. aastate lõpu signatuurid peegeldavad meedia äärmist politiseeritust
- aja mõistmine on nii meedias kui ka ühiskonnas laiemalt 50 aastaga muutunud
- meloodia ja harmoonia taandumine signatuurides võib peegeldada suurte narratiivide hääbumist
- massimeedia kui autoriteedi roll on asendunud massimeedia kui meelelahutaja rolliga
- masinad, tehnika, virtuaalsus omab aina suuremat kandepinda nii meedias kui ka ühiskonnas tervikuna

6.2.1. Nõukogude signatuuride politiseeritus

1950-1960. aastate lõpu signatuurid peegeldavad selgelt meedia äärmist politiseeritust. Arvestades, et 1958. aastal oli Eesti Raadio ja massimeedias tervikuna EKP kontrolli all ning pidi ametlikult funktsioneerima nõukogude propagandakanalina, võib väita, et 1958. aasta „Päevakaja” signatuur sisaldab elemente, mis peegeldavad tolleaegset ühiskonnakorraldust ja meedia reguleeritust. Signatuuri tempo, rütm ja meetrum viitavad selgelt marsimuusikale. Signatuuri 2-osaline taktimõõt sümboliseerib võib sümboliseerida progressi, ekspansiooni ja natsionalistlikke väärtusi. Signatuuri rütmi, tempot ja meetrumit võib pidada pigem kollektiivsust, sõjaväelikkust, heroilisust ja maskuliinsust põlistavaks. Signatuuri meloodia

algab iga fraasi alguses toonika suhtes järjest kõrgemalt, ning see annab meloodiale tõusva iseloomu. Aina suurenevad intervallid signatuuri meloodia fraaside alguses viitavad teatud arengule aina suurema ekspressiivsuse ja energilisuse suunas.

Mažoori kasutamine signatuuris võib olla tähenduslik, kuivõrd Nõukogude Liidus nõuti heliloojatelt mažoorse ehk „rõõmsa” muusika kirjutamist. Valik oli selgelt ideoloogilise iseloomuga. On märkimisväärne, et kõik signatuuri fraasid algavad toonikaharmoniaga. Harmoonia küll liigub, kuid üha uuesti ja uuesti kinnitab oma keset. Siin võib tõmmata teatud paralleele narratiiviga, kus sõltumata eksirännakutest (harmoonia lahkumine toonikast) põlistatakse toonikat kui narratiivi selgroogu, ideoloogilist keset. Ka marsimuusika eesmärgiks on luua mulje meelekindlusest, vankumatuses, väeramatuses ning toonikahelistiku pidev rõhutamine võimaldab seda muljet võimendada.

Tämbriksel tasandil on tuntav areng pehmemast kõlavärvist jõulisema suunas. Meloodiat veavad esialgu viiulid, nõ lüürilise kõlaga instrumendid. Madalas registris ja seega pehme kõlaga puhkpillid on saatehäälte rollis. Neljanda fraasi lõpus, esimese kulminatsiooni ajal sekundeerivad neile kõrges registris ja dramaatiliselt kõlavad puhkpillid. Arvestades, et sotsiaalset konteksti 1958. aastal võib orkestri kasutamine, kõlavärvi ja dünaamika kasutamine viidata püüdele omistada ajakirjandusele, raadioprogrammide rohkem autoriteetsust ja luua narratiivi, mis aitaksid väljendada heroilisust ja väarikust. Dünaamika on antud signatuuri puhul oluline narratiivi loomise vahend, kuivõrd signatuuri jooksul heli pidevalt valjeneb ning kulmineerub viimases fraasis.

Intervjuud näitasid, et „Päevakaja” 1958. aasta signatuur tekitas kõigis intervjuueeritavates palju kattuvaid seoseid. Signatuuri peeti asjalikuks, tarmukaks, edasiliikuvaks, paraadmarsilikuks või sõjaväemarsilikuks, sisendavaks, selget ideoloogilist sõnumit kandvaks. Väideti, et sellest peegelduvad ametlik Nõukogude Liit, sotsialismiehitaja atmosfäär, (pealesunnitud) reipus, optimism – stiilis „vikat kätte ja põllule“, ainult head ja võidukad uudised, õhus olev ideoloogiline võitlus, jõulisus, kallutatus, propagandistlikkus. Mainimisväärseks peeti meloodia suunda – ülespoole liikuvat teemat, mis algab tõusva kvardiga. Energilised teemad (alguses tõusev kvart või kvint) töötavad nii, et sisendavad või püüavad kuulajale sisendada optimismi, innukust. Signatuuri võrreldi veel mõnusa noorte leninlaste marsiga, ülioptimistlik stalinistliku aja hommikuvirgutusega. Arvati, et muusika on

saate sisuga kooskõlas, kuivõrd esimesed „Päevakajad” andsid helge pildi meie Nõukogude Eesti tegelikkusest.

1960. aastate „Päevakajas” on politiseeritust vähem tunda, kuid mitu intervjuueeritavat leidsid, et signatuur viib mõtted 1960. aastatele ja Hruštšovi sulale. Signatuuris on ka rohkem viiteid mitteametlikule ideoloogiale, džässmuusikale ja selle kaudu Lääne kultuurile. Viited erinevatele ideoloogiatele on mõistetavad, kui arvestame, et Eesti Raadio arenes 1960. aastatel vastuoluliselt – siin eksisteerisid sõbralikult kõrvuti erinevad suunad ja lähenemisviisid: kõrgesteetiline suund, rahvuskultuuriline suund, liberaalne moderniseeriv suund, sotsialiseeriv suund, agraarne-keskkonnakeskne, tarbijalik ning propagandistlik-ideoloogiline suund (Lõhmus 2004: 101). Võimalik, et muusika peegeldab neid erinevaid suundi ja lähenemisviise.

1957. aasta “Reporteritunni” signatuuri meloodia võimaldab kahte vastandlikku tõlgendust. Ühelt poolt on signatuuri meloodia dünaamiline, väljendusrikas, kõrgustesse tunglev ja püüdlev, konnoteerib optimismi ja heroilisust ning moodustab oma liikumisega tajutava narratiivi. Signatuuri homofoonilise struktuur viitab võimuhetele, kus eksisteerib autoriteetne liider ja temaga suhestuv rahvamass. Harmoonia tugevdab ja rõhutab neid seoseid, kuivõrd harmoonias kasutatakse mažoorseid (röömsakõlalisi) ja tertsilisi konsoneerivaid (heakõlalisi) akorde ning ebatavalisi harmoonilisi järgnevusi. Ühtlasi, nii nagu meloodia, on ka harmoonia olulisi narratiivi loomise vahendeid, väljendades oma liikumisega pidevat arengut. Kasutatakse instrumente, mis viitavad klassikalisele muusikale, millel omakorda on ühiskonnas autoriteetne positsioon.

Võib öelda, et signatuuris kannab endas teatavat modernistlikku unelmat, mis võib olla seotud ka selliste modernistlike projektide nagu marksism ja sotsialism, „mille tõdede levitamine oli Nõukogude meedia ametlikeks eesmärkideks (McQuail 2000: 138). On tähelepanuväärne, et nõukogude ajakirjanduses kasutati silmatorkavalt palju kogu maailma seletavaid, nn suuri narratiive ning üldisi kategooriaid (Lõhmus 1999: 13). Signatuuri motiiv pärineb Konstantin Tüرنpu koorilaulust ning koorilaulu on võimalik mõista kui teatud kollektiivsuse, rahva ühtse jõu väljendajat. Sotsialistlikus traditsioonis konnoteerisid rahvahulgad tavaliste tööinimeste jõudu ja solidaarsust, kui nad on koondunud kollektiivsete eesmärkide nimel.

Signatuuri teine tõlgendusvõimalus on vastupidine. Signatuuri meloodiat, mis põhineb Tüürnpu „Lahkumislaulule”, võib mõista märgina vastandlikust ideoloogiast. Nagu eespool mainitud, oli meedia rahvusvabariikides (eriti Baltimaades oluline osa kultuurisfäärist, kultuurilise identiteedi ja opositsiooni kandja (Vihalemm & Lauristin 2004: 4). Tüürnpu on helilooja, kelle looming on tugevate rahvusromantiliste ja isamaaliste mõjutustega. Juba viide sellisele autorile saates, mis pidi ametlikult olema valitseva ideoloogiaaparaadi osa, kuid lubas endale ka ühiskonnakriitikat, võib olla märk vastandumisest – s.o. püüdest hoida alal kultuurilist identiteeti. Arvestades seda, et suure sula periood oli muu hulgas rehabiliteerimiste ja Siberist tagasipöördumiste algus, loob signatuur oma narratiivse meloodiaga, kus meloodia lahkub („Lahkumislaul”) toonikast ja jõuab pärast eksirännakuid toonikasse ehk „koju” tagasi, seose küüditamise ja koju naasmisega. Sellise tõlgendamisevõimaluse puhul võime küsida, kas oli ehk signatuuril 1950. aastate lõpul lisaks saate algusest teavitamisele ka omamoodi opositsiooniline roll, sarnaselt saate sisuga, kuhu peideti kriitikat valitseva ühiskonnakorralduse aadressil. Opositsioonilisena võime tõlgendada ka signatuuri tempot ja rütmi. Rahulik tempo ja mitte range metronoomist kinni pidamine (aeglustus signatuuri lõpus) võib olla märk inimlikust mõõtmest või inimliku mõõtme igatsusest signatuuris. „Reporteritund” oli esimene saade Nõukogude Eesti ringhäälingus, kus esile hakkas tõusma ajakirjanik kui persoon oma maailmavaatega.

1958. aasta „Reporteritunni” signatuuris märkasid muusikateadlased pseudoromantilist orkestrimuusika, klassikalise romantilise traditsiooni restauratsiooni, mis ühtlasi haakub sotsrealismiga ning ametliku ideoloogiaga. Teisalt ei kandnud see pseudoromantism otseselt ametlikku ideoloogiat, mistõttu olukorda võib pidada üsna ambivalentseks. Seda enam, et antud juhul on signatuuris kasutatud Konstantin Tüürnpu „Lahkumislaulu” motiivi, mida muusikateadlased tähele panid. Tegemist ei ole marsiliku muusikaga, nagu 1958. aasta „Päevakaja” puhul, „Reporteritunni signatuuris pandi tähele selle „tsiviilset iseloomu”. Mainiti, et signatuur võis oma aja kuulajale mõjuda üsna edasipüüdlikuna ja otsivana, mis võis samuti viidata nõukogude ideoloogia ideaalidele.

1960. aastatel kasutusele võetud „Päevakaja” signatuuris on militaarsus kadunud. Marsilikkus ja sellega seonduvad militaarsed konnotatsioonid puuduvad. Samas sisaldab signatuur elemente, mis peegeldavad 1960. aastate poliitilist reaalsust. Tuginedes muusikateadlaste varasematele uuringutele, ebaregulaarsus nii tempos, meetrumis kui ka rütmis võib viidata millelegi jumalikule, igavikulisele, ajatule. Arvestades seda, et 1960.

aastad kujutasid endast sula aega, peegeldub see muusikas sedakaudu, et range pulss, marsirütmid, sõjaväelisus on signatuurist kadunud – signatuur on ses mõttes tsiviilsema iseloomuga. Samas võib viidet jumalikule, igavikulisele tõlgendada endiselt domineeriva ideoloogia osana. Viited jumalikule, igavikulisusele (ühtlasi inimülesele) võisid tugevdada „Päevakaja” kui Eesti Raadio keskse uudistesaaate autoriteeti.

Signatuuri meloodiajoon on peamiselt tõusev, mis konnoteerib avatust, edasiliikumist ja heroilisust. Signatuur on laadilt mažoorne. Mažoori mõistetakse Lääne muusikas alates hilisest keskajast loomuliku tonaalsusena. Mažoorist kõneldakse kui “rõõmsast” ja minoorist kui “kurvast”. Signatuuri „rõõmus” kõla võib häälestada raadiokuulaja positiivsele lainele, teisisõnu luuakse vastav foon uudiste vastuvõtuks.

Homofooniline struktuur viitab võimusuhetele, kus eksisteerib liider ja temaga suhestuv rahvas. Signatuuris võib täheldada sümboolset liidri ja grupi dualismi ka horisontaalsel tasandil, kui võrd signatuuris kasutatakse antifooni. Näiteks esimeses fraasis on selgelt domineeriv juhthääl (ühehääline meloodia), teises fraasis vastab sellele puhkpillirühm kolme akordiga (grupp), kolmandas fraasis kõlavad timpanid ja gong (liider), neljandas ehk viimases fraasis kogu orkestri kaks lõppakordi (grupp). Arvestades, et „Päevakaja” oli Eesti Raadio keskne uudistesaaade, võis selline dualism sümboliseerida meedia kui ideoloogilise ajupesu kanali hääletoru (liider) ning raadiokuulaja kui manipuleeritava massi (grupp) dualismi. Signatuuris kasutatud instrumentide kooskõla viitab tõsisele muusikale, orkestrile, mis konnoteerib väarikust ja autoriteetsust.

Intervjueeritavad märkisid 1960. aastate „Päevakaja” signatuuri kuulates ühelt poolt, et signatuuris on taas tuntav optimistlik moment, taas tõusva suunaga teema. Kasutati sõnu nagu sügavpateetiline, naljakas, sotsialistlik. Signatuur seostus mitmele intervjueeritavale 1960. aastate muusikaestetikaga. Signatuuri nimetati neoklassitsistlikuks, uuendusmeelseks. Osutati, et sellele näiteks timpan. Märgiti, et signatuuris on tunda teatud hruštšovilikkust, 1960. aastate vabadust, dünaamilisust. Signatuur toob meelde 1960. aastate elutoa, DDR-i atmosfääri.

6.2.2. Ajakäsitluse muutus

Aja mõistmine on nii meedias kui ka ühiskonnas laiemalt 50 aastaga muutunud. Viis, kuidas käsitletakse aega, ütleb ühiskonna kohta palju ning muusika tihti peale väljendab seda, kuidas ühiskond aega tajub ja mõtestab (Leeuwen 1999: 37).

1958. aasta „Päevakaja” on 40 sekundit pikk, tempo 122 lööki minutis. 1957. aasta „Reporteritund” kestab 40 sekundit ning tempo on 95 lööki minutis. 1960. aastal kasutusele võetud „Päevakaja” kestab 25 sekundit. Tempo ca 70 lööki minutis, mis kuulub aeglaste tempode sekka. On märkimisväärne, et enne lõpuakorde on signatuuris sees ca 5 sekundiline paus.

„Päevakaja” 1998. aasta signatuuri põhiosa kestab 7 sekundit. Signatuuri põhitempo (koos „sabaga”) on 150 lööki minutis. 2007. aasta „Reporteritunni” signatuur kestab 12 sekundit ning selle tempo on 120 lööki minutis. Raadio 2 uudiste signatuuri põhiosa pikkus on 8 sekundit ning tempo 135/140 sekundit (koos „sabaga”)

Ilmneb, et 1950-1960. aastate signatuurides kasutatakse rohkem aeglasem tempovööndisse kuuluvaid temposid, 1990-2000. aastate signatuurides kasutatakse kiirese tempovööndisse kuuluvaid temposid. Kordades erinev on signatuuri pikkus: 1950 -1960. aastate signatuurides ulatus see 25-40 sekundini. 1990-2000. aastate signatuurides aga 7-12 sekundini.

Selline muutus võib peegeldada erinevat aja käsitlust massimeedias erinevatel kümnenditel. Nõukogude ühiskonnas ei olnud allumine kellaaja diktaadile nii range kui Lääne arenenud ühiskondades, ühtlasi oli elutempo aeglasem. 1950. aastate Nõukogude Eesti ajakirjanduses ei olnud kiirus ja operatiivsus primaarsed ajakirjanduslikkuse kriteeriumid. Meenutab Feliks Kaasik, kes määrati oktoobris 1958 „Päevakaja” vastutavaks toimetajaks: „Sõna täna ei olnud uudistes kriteerium. Uudis võis olla ka kümme päeva vana.” (Loit 1993: 19).

21. sajandi alguseks on massimeedias selgelt toimunud muutus kiirema tempo, lühiduse suunas, seda nii kogu ajakirjandusliku protsessi (tsükkel mingi sündmuse toimumisest kuni uudise edastamiseni, uudise operatiivsus) kui ka žanriliste kriteeriumide lõikes (lühidus). Kiires tempos kulgev signatuur uudistesaaate ees võib aidata tekitada muljet operatiivsest uudisteprogrammist.

Samuti on märkimisväärne, et 1990-2000. aastate signatuurides kasutatakse rütmimasinaid, mis suudavad tempot mõõta digitaalselt täpselt. Digitaalselt range tempo kasutamine võib väljendada seda, et ühiskond hindab korrastatust, digitaalselt täpset elukorraldust,.

Ka intervjueeritavate hinnangutest tuli välja, et aja tajus on nii meedias kui ka ühiskonnas 50 aastaga teisenenud. Nõukogude ühiskonnas ei olnud allumine kellaaja diktaadile nii range kui Lääne kapitalistlikes ühiskondades, ühtlasi oli elutempo märkimisväärselt aeglasem. 1950. aastate Nõukogude Eesti ajakirjanduses ei olnud kiirus ja operatiivsus primaarsed ajakirjanduslikkuse kriteeriumid.

Mitu intervjueeritavat märkisid, et 1950. aastate lõpu signatuuridest ei saa aru, et tegemist on signatuuridega. Nad on tänapäevamõistes signatuuri jaoks liiga pikad. Mainiti, et „keegi ei jaksaks neid tänapäeval ära kuulata. Muusikatoimetaja Aarne Vahuri märkis, et signatuure oleks saanud lühendada küll, aga „tol ajal ei viitsitud seda teha”. Peale pikkuse on 1950. aastate signatuuride tempo oluliselt aeglasem. Näiteks märkis üks intervjueeritav, et 1957. aasta „Reporteritund” väljendab rahulikkust, rahuliku voogamist.

6.2.3. Suurte narratiivide taandumine

Meloodia ja harmoonia taandumine võib viidata suure narratiivi taandumisele. Kõik kolm 1950. aastate signatuurid on narratiivsed, nad jutustavad muusikalist lugu. Meloodia analüüs näitas, et tõusvate meloodiakaartega luuakse pilt edasipüüdlikkusest, optimistlikust heroilisusest. Kasutatakse klassikalist narratiivset harmooniat, kus toimub liikumine toonikast eemale ja tagasi. Võime väita, et ilmneb teatud struktuurne sarnasus sellega, mida pidi endast kujutama nõukogude ajakirjandus. Nõukogude ajakirjanduses kasutati silmatorkavalt palju kogu maailma seletavaid, nn suuri narratiive (Lõhmus 1999: 13).

Kui vaatame intervjueeritavate hinnanguid, siis 1957. aasta „Päevakaja” seostatakse selge sõnumiga, selge looga, mida meile tahetakse öelda: reipus, optimism – stiilis „vikat kätte ja põllule“, ainult head ja võidukad uudised, õhus olev ideoloogiline võitlus, jõulisus, kallutatus, propagandistlikkus. 1958. aasta „Reporteritunni” puhul tajusid intervjueeritavad samuti

narratiivsust: märgiti, et signatuur on arenev, meenutab lilleõie avanemist, lahtiminekut. Märgiti, et klaveri saatepartii ja harfi „lõpuvulin“ mõjuvad muinasjutuliselt (umbes nagu avaneks üks muinasjutumaailma).

Mõneti erinev on 1960. aasta „Päevakaja“ signatuur, kus arusaam harmoonilisest liikumisest on muutunud ega järgi enam klassikalise harmoonia kaanoneid. Samas jutustatakse lugu teiste muusikaliste väljendusvahenditega. Ühe intervjuueeritava hinnangul tekib pilt silme ette, kuidas päev veereb õhtusse, päike loojub ja räägitakse, mis see päev see kaasa tõi.

1990-2000. aastate signatuuride puhul on märgata, et nii meloodia kui harmoonia mängivad neis aina vähem rolli. Teisisõnu, puuduvad muusikalised vahendid, millega lugu jutustada. Signatuuridele on tekkinud „sabad“, mille peale loetakse uudiseid ning mis on selgelt tsüklilise iseloomuga. Signatuuridel puudub kulminatsioon ja püüe sinna jõuda. Ühtlasi ei kasutata signatuuris väljendusvahendina dünaamikat ehk helitugevuse vahelduvust.

Homofoonilisele muusikale omane meloodia ja saatehäälte dualism on uuema aja signatuuridest kadunud. Kasutatakse helistruktuuri, mis iseloomustab pigem teatud osa kaasaja tantsu- ja klubimuusikast, kus näiteks saatehääled on toodud esiplaanile ning meloodia on ainult figuratiivses rollis või puudub sootuks (Leeuwen 1999: 112).

Suurte narratiivide kadumist ja asendumist väikestega on defineeritud postmodernismi ühe olulisema tunnuseks. Prantsuse kultuuriteoreetik Lyotard osutab, et 20. sajandi vältel hakkab inimeste usk suurtesse narratiividesse kaduma. (Kraavi 2005: 77) Postmodernism kujundab kaasaegset vaimu selles mõttes, et meil pole enam ühist ja kindlat usku või kohustust, levivad hedonism, individualism ja praeguses hetkel elamine (McQuail 2003: 104) Suurte narratiivide hääbumise ajastul ei eksisteeri enam autoriteetset ja kehtestavat jutustajat, keda tingimusteta usaldada ja tõe mõõdupuuks seada (Kraavi 2005: 77).

Muusikasemiootik Philip Taggi arvates märgib esiplaanil oleva meloodiliste figuuride taandumine “suure ego” (suur narratiiv ooperis, jazzis, rockis) kadumist. Võibolla peegeldab suure narratiivi kadumine ka raadiosignatuuris muutusi ühiskonnas ning ka meedias, kasvõi näiteks kõvade ja pehmete uudiste segunemises, ühe suure tõe puudumises, arvamuste paljususes.

6.2.4. Massimeedia rolli muutus

Massimeedia kui autoriteedi roll on asendunud massimeedia kui meelelahutaja rolliga. 1950. aastate signatuuride puhul on kõige esiletungivamaks ja tähendusi pakkuvamaks muusikaliseks vahendiks meloodia, mis konnoteerib avastust, edasiliikumist, heroilisust, edasipüüdlisust. Signatuuride faktuurid on homofoonilised. Homofoonilises muusikas on helid omavahel liidri ja grupi rollis (Leeuwen 1999: 83). Homofooniline struktuur viitab võimusuhetele, kus eksisteerib liider ja temaga suhestuv rahvas. Leeuwen on signatuuri puhul homofooniat mõistnud, kui diktori ja uudistekuulaja suhet – diktor kui autoriteet ja kuulajad kui passiivsed järgijad.

„Päevakaja” 1960. aastate signatuur on küll tsiviilsema iseloomuga, samas puuduvad signatuuril nii kindel tempo, rütm kui ka meetrum. Nii nagu keskaja mittemõõdetud muusika tähistas jumalikku aega, nii võib ebaregulaarse tempo, rütmi ja meetrumiga muusika tähistada midagi jumalikku, looduslikku, universumit, üleloomulikku, väidavad muusikaurijad. Viited jumalikule, igavikulisusele (ühtlasi inimülesele) võisid tugevdada „Päevakaja” kui Eesti Raadio keskse uudistesaate autoriteeti.

Signatuur kasutab muusikalise võttena antifooni, so mudel, kus vaheldumisi „saavad sõna” eeslaulja ja koor või erinevad pillirühmad ja on teineteisega nõ dialoogis. Leeuwen väidab, et ka see mudel põlistab liidri ja grupi dualismi. Teisisõnu, nii pea muusikas representeeritakse liidripositsiooni, on vaja, et suurem grupp seda toetaks. Kirikulauludes on selleks toetuseks näiteks „Aamen” või „Halleluuja”, mida toob kuuldavale kogu koor (Leeuwen 1999: 72).

Ka antud signatuuris võib täheldada teatud sümboolset liidri ja grupi dualismi. Näiteks esimeses fraasis on selgelt domineeriv juhthääl (ühehäälnelise meloodia), teises fraasis vastab sellele puhkpillirühm kolme akordiga (grupp), kolmandas fraasis kõlavad timpanid ja gong (liider), neljandas ehk viimases fraasis kogu orkestri kaks lõppakordi (grupp). Arvestades, et „Päevakaja” oli Eesti Raadio keskne uudistesaade, võis selline dualism sümboliseerida meedia kui ideoloogilise ajupesu kanali hääletoru (liider) ning raadiokuulaja kui manipuleeritava massi (grupp) dualismi.

Kõigis kolmes signatuuris süvendab autoriteetsust asjaolu, et signatuur on sissemängitud sümfooniaorkestriga. Jonathan Bignall on oma raamatus "Media Semiotics" osutanud, et puhkpillid konnoteerivad tähtsust, väärikust ja draamat (Bignall 2002: 113).

Autoriteetsuse rõhutamine oli 1950-1960. aastate Eesti meedias keskse tähtsusega, kuivõrd ajakirjandus oli EKP Keskkomitee kontrolli olev propagandaorgan, mille ametlikuks eesmärgiks oli levitada nõukogude ideoloogiat.

Seevastu 1990-2000. aastate signatuurid ei sisalda elemente, mis võiks viidata autoriteetsusele või seda kuidagi rõhutada. Uuema aja signatuurid on muutunud hoopis meelahutuslikumaks, kuivõrd neis kasutatakse vähem elemente, mis pretendeerivad olema tõsine muusika ning ühtlasi rohkem elemente, mis viitavad pop- ja tantsumuusikale. Tantsumuusika kasutamine loob seose ajakirjanduse ning vaba aja ja meelelahutuse vahele.

Homofoonilisele muusikale omane meloodia ja saatehäälte dualism on kadunud. Kasutatakse helistruktuuri, mis iseloomustab pigem teatud osa kaasa tantsu ja klubimuusikast, kus näiteks saatehääled on toodud esiplaanile ning meloodia on ainult figuratiivses rollis või puudub hoopis. Leeuwen väidab, et sellist tüüpi signatuuris on kadunud diktori kui autoriteedi ning kuulajate vaheline sümboolne suhe. Võibolla haakub see ühtlasi suurte narratiivide hääbumisega, kuivõrd ei eksisteeri enam autoriteetset ja kehtestavat jutustajat, keda tingimusteta usaldada ja tõe mõõdupuuks seada (Kraavi 2005: 77)

Ka dünaamil, helitugevuse vaheldumisel on erineva ajastu signatuurides erinev kaal. 1950-1960. aastate signatuuris kasutatakse dünaamikat kulminatsioonini jõudmise vahendina, kogu signatuuri jooksul toimub areng valjeneva muusika suunas. Leeuweni arvates suhestub heli tugevus vajadusega olla kaugetelt distantsidelt kuuldav. See põhjustab heli tugevuse seostamise domineerimise ja võimuga (Leeuwen 1999: 140). Vali või valjenev heli kui teatav jõudemonstratsioon. 1990-2000. aastate signatuuris püsib helitugevus peaaegu muutumatuna.

Signatuuride muutumist kerglasemaks märkasid ka mitmed intervjueeritavad. Mainiti, et suund meelelahutuslikkuse suunas on kindlalt jälgitav 1957. aasta aastani 2007.

Uuema aja signatuurid seostusid vähemal või rohkemal määral tantsumuusikaga, kõige rohkem Raadio 2 uudiste signatuur. Ühel intervjueeritaval tekkis küsimus, kas signatuurile järgnevad „päris uudised” või pigem kollased meelelahutus uudised. Mainiti, et tantsulikkusega ütleb signatuur seda, et teda (ja järgnevat saadet) ei tuleks võtta väga tõsiselt, vaid seda tuleks võtta kui meelelahutust. Arvati, et signatuur ei mõju uudistesignatuurina usaldusväärset.

Samuti väideti, et signatuur pakib uudised tarmukasse, turvalisse ja mõnusasse pakendisse. Uudised võivad olla negatiivsed, kuid mõjuvad sellegipoolest turvaliselt positiivselt ja tantsuliselt ega sunni meid kanalit vahetama. Tantsuline formaat loob turvalise tunde. See muusika justkui emotsionaalselt neutraliseerib võimalikku negatiivset seda uudist. Isegi juhul kui uudiseks on laibad ja surm. Signatuur „saba” puhul mainiti seda, et vormel, kus diktor loeb uudiseid muusika peale, meenutab räppmuusika esteetikat. Seda võib samuti tõlgendada kui muutumist meelelahutuslikumaks.

Üheks autoriteetsuse vähenemise märgiks on ka asjaolu, et signatuuride helikeel on muutunud rohkem tsüklilisemaks. Seda tugevdab monotoonne rütm ja eelkõige signatuuri „sabad”. Signatuuri „saba” ei kujuta endast kompositsioonilist tervikut, tegu on ühe ja sama taktiga (sama rütm ja meloodia), mida korratakse tsükliliselt vastavalt vajadusele, „saba” on range rütmi ja meetrumiga. Leeuwen vastandab tsüklilisust lineaarsele narratiivile, kus on selge algus, keskpaik ja lõpp. Muusikateadlane Jaan Ross leiab, et signatuuri „saba”, kuhu diktor teksti peale loeb kannab endas räppmuusika esteetikat, mis viitab samuti meelelahutuslikkusele.

Ta osutab, et tsüklilisus iseloomustab eelkõige kommertsraadiojaamasid, kelle jaoks ei ole tähtis programmi autoriteetsus. Prantsuse ühiskonnateadlane Jacques Attali (1985) on väitnud, et just eelkõige kommertsraadiojaamades on märgata, et representatsioon on asendunud repetitsiooniga. Raadio ei ole enam avalik meedium, vaid taust mingisugusele muule tegevusele, nõnda et uudised ei kujuta endast unikaalset reportaaži unikaalsetest sündmustest, vaid igatunnist infotulva (Leeuwen 1999: 113).

6.2.5. Masinlikkuse pealetung

Masinaid, tehnikat, virtuaalsust omab aina suuremat kandepinda nii meedias kui ka ühiskonnas tervikuna. Analüüsisid signatuuride kõlavärvi, on suurim muutus viimase 50 aasta jooksul naturaalsest ehk akustilistest muusikainstrumentide asendumine sünteetilisestega. Kui 1950-1960. aastatel kasutati signatuurides orkestripile, siis kõik 1990-2000. aastate signatuurid on tehtud rütmimasinate ja süntesaatoritega. See on kaasa toonud nii kompositsioonitehnikate kui ka muusika kõlapildi olulise teisenemise võrreldes enne Teist maailmasõda loodud muusikaga.

See tendents on tähenduslik mitmes mõttes. Nõnda peegeldab signatuuri kõlavärv mingil määral neid muutusi, mis on viimase 50 aasta jooksul toimunud massimeedia ja ühiskonna arengus. Paralleele saab tõmmata ajakirjandusprotsessiga, mis on üha rohkem sõltuv masinatest, arvutitest, telefonidest, diktofonidest ja muudest kaasaja tehnilistest vahenditest.

Ühest küljest suurendavad sünteetilised instrumendid helilooja võimalusi. Signatuur ei pea põhinema enam muusika, vaid mistahes heliefektidel. Teisalt on sünteetilised helidel omadus konnoteerida teatud kunstlikkust. Kui varem sõltus muusika rohkem muusikust ehk inimlikust faktorist, siis nüüdseks on kasutusel digitaalsed muusikainstrumendid, mis võimaldavad hoida digitaalset ja masinlikult täpset tempot ning kasutada arvutite süntesaatorite loodud rütmifiguure. Kas võib tähendada teatud inimhõõrme vähenemist (massi)kommunikatsiooniprotsessis?

Ka intervjueritavad osutasid asjaolule, et uuemate signatuuride puhul on naturaalpildid asendunud sünteeshelidega, masinamuusikaga. Arvati, et põhjuseks võib olla kogu maailma muutumine järjest tehislikumaks. Järjest rohkem tungib meie ellu internet, helitehnika, virtuaalne reaalsus. Kui signatuuri looja leiab, et tema toodang peab olema kooskõlas teda ümbritseva ühiskonnaga, siis järelikult on meil vaja ka akustiliselt instrumentidest kaugemal seisvaid helilisi vahendeid, et rõhutada selle maailma virtuaalsest. Sellel muutusel on mitmeid tagajärgi. Mõni intervjueritav arvas, et sünteeshelide konnotatsioonid ei ole nii selged kui akustilise helide puhul. Mainiti, et pakuvad esteetiliselt vähem huvi. Signatuuri võrreldi Lasnamäe karpmajaga – täidab oma funktsiooni ära, kuid esteetiliselt ei paku huvi. Samas osutati, et tänu sünteeshelidele muutuvad kompositsioonilised võimalused palju avaramaks

Süntheeshelidel põhinevad signatuure peeti samas rohkem funktsionalistlikuks. Osutati, et mida lähemale tänapäevale, seda rohkem muusika iseseisev väärtus kahaneb. Muusika pole enam kuulamiseks, selle osa muutub vähemtähtsamaks. Näiteks 2007. aasta „Reporteritunni” signatuuris ja Raadio 2 uudiste signatuuris on muusika osa vähenenud, meloodiline aspekt puudub. ”Reporteritunni” signatuuri fotoaparaadi klõpsu me ei kuula esteetiliselt kui tämbrit, see on selge viide ajakirjanduslikkusele.

Muusikateadlane Jaan Ross osutab, et kogu meie maailm muutub järjest tehiskumaks ning tehnoloogia tungib ellu järjest enam. internet, helitehnika, virtuaalne reaalsus. „Kui signatuuri looja leiab, et tema toodang peab olema kooskõlas teda ümbritseva ühiskonnaga, siis järelikult on meil vaja ka akustiliselt instrumentidest kaugemal seisvaid helilisi vahendeid, et rõhutada selle maailma virtuaalsust,” märgib Ross.

Need viis järeldust, mida signatuuride semiootiline analüüs ja ekspertintervjuude analüüs teha võimaldas, on kõige selgemini välja joonistunud peegeldused ja tendentsid. Käesoleva töö eesmärgiks ei olnud signatuuride ning vastava ajastu ühiskonna ja kultuuri detailne ja võrdlev analüüs. Põhjalikuma uurimistöö tulemusena on ilmselt võimalik samadest signatuuridest leida veel midagi huvitavat ja tähenduslikku. Kuna aga minule teadaolevalt ei ole sel teemal vähemat Eestis tehtud ühtegi uurimistööd, siis pean oluliseks, et esimese sammuna tõestas analüüs käesoleva töö hüpoteesi, et raadiosignatuur on žanr, millel on omadus peegeldada oma ajastut ja ühiskonda.

6.5. Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli tõestada hüpoteesi, et raadiosignatuur on žanr, millel on omadus peegeldada oma ajastut ja ühiskonda. Hüpoteesi kontrollimiseks valisin uurimismaterjaliks järgmised Eesti Raadio signatuurid: „Päevakaja” signatuur 1958. aastal, „Reporteritunni” signatuur 1957. aastal, „Päevakaja” signatuur 1960. aastatel, „Päevakaja” signatuur 1998. aastal, „Reporteritunni” signatuur 2007. aastal ja Raadio 2 uudiste signatuur 2005. aastal.

Töö esimeses osas näitasin semiootilise analüüsi abil, millistest semiootilistest elementidest signatuurid koosnevad ja milliseid tähenduspotentsiaale kannavad. Tuginesin eelkõige lingvist Theo van Leeuweni 1999. aastal raamatus “Speech, Music, Sound” välja pakutud meetodile, mis püüab rakendada lingvistikast ja semiootikast pärit põhimõtteid massimeedias kõlava muusika analüüsimiseks.

Töö teise osa eesmärk oli täiendada ja toetada raadiosignatuuride semiootilist analüüsi ning selleks viisin läbi ekspertintervjuud kaheksa heliloomingu ja/või muusikateadusega tegeleva inimesega. Soovisin teada, kuivõrd signatuuride semiootilise analüüsi tulemused haakuvad intervjuu raames saadud tulemustega. Uuringu meetodina kasutasin semi-struktureeritud intervjuud.

Analüüs näitas, et semiootilise analüüsi ja ekspertintervjuude tulemused olid peamistes punktides kattuvad. See annab põhjust väita, et käesoleva töö hüpotees leidis mitmekülgset kinnitust. Teisisõnu, uurimistöö tõestas, et signatuur sisaldab elemente, mis viitavad muusikavälisele reaalsusele, ning mis ühtlasi peegeldavad muutusi nii meedias kui ka ühiskonnas laiemalt.

Ühtlasi selgus uuringust, millistele nähtustele signatuurid viimase 50 aasta jooksul viitavad ja milliseid tendentse peegeldavad. Nii semiootiline analüüs kui ka intervjueritavate kommentaaride põhjal joonistusi välja järgmised tendentsid.

1. 1950-1960. aastate lõpu signatuurid peegeldavad meedia äärmuslikku politiseeritust
2. aja mõistmine on nii meedias kui ka ühiskonnas laiemalt 50 aastaga muutunud
3. meloodia ja harmoonia taandumine signatuurides võib peegeldada suurte narratiivide hääbumist
4. massimeedia kui autoriteedi roll on asendunud massimeedia kui meelelahutaja rolliga
5. masinad, tehnika, virtuaalsus omab aina suuremat kandepinda nii meedias kui ka ühiskonnas tervikuna

Signatuuri sügavamad seosed signatuuri-välise reaalsusega, ühiskondlike olude ja muutustega väärksid põhjalikumat uurimist. Selline ülesande püstitus nõuaks rohkemate ja erinevatest perioodidest pärit signatuuride analüüsimist ning põhjalikumat võrdlust sotsiaalsete olude ja protsessidega.

Summary

The paper titled „Signature Tune As a Communicative Sign: Analysis of Estonian Radio Signature Tunes” presents an hypothesis that radio signature tunes can reflect society and culture. I analyzed six radio signature tunes of the following broadcasts: „Päevakaja” (1958), „Reporteritund” (1957), „Päevakaja” (1960s), „Päevakaja” (1998), „Reporteritund” 2007 and a news signature tune of Radio 2 (2005).

I used semiotics as a method to describe the elements of the radio signature tunes as meaning potentials. As a theoretical foundation I used a book “Speech, Music, Sound” by a Dutch linguist Theo van Leeuweni who has presented an original approach to apply the linguistic and semiotic concepts to deconstruct and analyze mass media music.

Also, I conducted eight semi-structured interviews with experts (including musicologists, composers and music editors) to support and complement the semiotic analysis. It was my aim to find out if the results of the semiotic analysis are compatible with results of the interviews.

The study shows that the results coincide, which makes it possible to claim that the research proves my hypothesis. Hence, the radio signature tunes consist of elements that carry meaning potentials which, in turn, reflect the society and social and cultural changes.

The reflections, as evident in the radio signature tunes, are as follows:

1. The radio signature tunes from 1950s and 1960s reflect the soviet ideology and media’s role as a propaganda channel.
2. During the past 50 years, the appreciation of time has changed in the media and society.
3. The role of melody and harmony in music has decreased which may represent the increasing skepticism toward the grand narratives.
4. Mass media have lost some its authority and have become an entertainer.

5. Technology has become a vital part of our everyday life.

Joonised ja noodistused

Joonis 1. 1958. aasta „Päevakaja” meloodia ja harmoonia. Lk. 15

Joonis 2. 1958. aasta „Päevakaja” signatuuri elemendid ja tõlgendus. Lk. 21

Joonis 3. 1957. aasta „Reporteritunni” meloodia ja harmoonia. Lk. 24

Joonis 4. 1957. aasta „Reporteritunni” signatuur elemendid ja tõlgendus. Lk. 30

Joonis 5. 1960. aastate „Päevakaja” signatuuri struktuur. Lk. 31

Joonis 6. 1960. aastate „Päevakaja” elemendid ja tõlgendus. Lk. 36

Joonis 7. 1998. aasta „Päevakaja” signatuuri struktuur. Lk. 37

Joonis 8. 1998. aastate „Päevakaja” signatuuri elemendid ja tõlgendus. Lk. 41

Joonis 9. 2007. aasta „Reporteritunni” signatuuri struktuur. Lk. 42

Joonis 10. 2007. aasta „Reporteritunni ” signatuur elemendid ja tõlgendus. Lk. 47

Joonis 11. Raadio 2 uudiste signatuur 2005. aastal. Lk. 48

Joonis 12. 2005. aasta Raadio 2 uudiste signatuuri elemendid ja tõlgendus. Lk. 52

Kasutatud kirjandus ja allikad

Bouissac, P. (1998) *Encyclopedia of Semiotics*, New York, Oxford University Press

Kraavi, J. (2005). *Postmodernismi teooria ja Postmodernistlik kultuur*. Viljandi Kultuuriakadeemia.

Lõhmus, M. (1999) *Toimetamine: Kas looming või tsensuur*, Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus

Lõhmus, M., Vihalemm, P. (2004) "Raadio Eestis 1960-2004: Struktuur, programm ja kuulajad". *Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965–2004*. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Lään, V. (1996) *Esimesed 70 - Eesti Raadio*, Tallinn-Tartu

Maimets, K. (2001) *Sissejuhatus muusikasemiootikasse*, Akadeemia 06/2001

McQuail, D. (2000) *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*, Tartu Ülikooli kirjastus

Stanley Sadie, Alison Latham. *Brief Guide to Music*. 1990. Prentice-Hall

Sloboda, J. (2000) *Muusikaline meel - kognitiivne muusikapsühholoogia*, Tallinn, Scripta Musicalia

Tarasti, E (1994) *A Theory of Musical Semiotics*, Bloomington, Indiana University Press

Tagg, P. (1999) *Introductory notes to the Semiotics of Music*. www.tagg.org

Tagg, P. (1987) *Musicology and the Semiotics of Popular Music*, *Semiotica* 66-1/3 1987, Amsterdam, Mouton de Gruyter

Triikkel, I. (1977) Ringhääling eile ja täna, Tallinn, Valgus

Van Leeuwen, T. (1999) Speech, Music, Sound, Palgrave Macmillan

Van Leeuwen, T. (1998) Music and Ideology: Notes toward a Sociosemiotics of Mass Media Music. Popular Music and Society, Winter, 1998, University of Bowling Green

Vihalemm, P., Lauristin, M. (2004) "Eesti ühiskonna ja meedia muutumine 1965-2004" Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965–2004. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Ekspertintervjuud muusikateadlaste, raadiotoimetajate, heliloojatega

Kerri Kottaga, aprill 2007

Jaan Rossiga, aprill 2007

Kaire Maimetsaga, aprill 2007

Tõnis Leemetsaga, aprill 2007

Aarne Vahuriga, aprill 2007

Silja Vahuriga, aprill 2007

Jaan Elgulaga, aprill 2007

Olev Erlichiga, aprill 2007

Lisa 1

1.1. Intervjuud

1.1.1. „Päevakaja” signatuur 1958. aastal

KERRI KOTTA: See on väga selgelt selline lühike orkestripala. Kui emotsionaalses plaanis kirjeldada, siis siit tuleb välja selline optimistlik atmosfäär. Märkan kohe, et see atmosfäär on muutumatu, ta muutub ainult ehk pisut intensiivsemaks. Muidugi, kuna tegemist oli orkestrimuusikaga, siis muusikateadlane hakkab seal kuulama orkestratsiooni ja erinevaid pille ja harmooniajärgnevusi – tegin harmoonia analüüsi automaatselt –, aga see on asi, mida enamik inimesi ei tee. [---] Selgelt hakkas kõrva see, et kui tänapäeval mängitaks raadios see asi ette, siis ei saaks keegi ilmselt aru, et tegu on signatuuriga, mis alustab mingit saadet. Ilmselt tunduks, et on sattunud Klassikaraadio lainele või midagi taolist. Signatuur võis tekitada positiivseid emotsioone, sellist rõõmsalt-homsesse-tunnet. See võis olla taotluslik eesmärk. Selgelt on signatuur selline asjalik, tarmukas, edasiliikuv. Eks seal selline sotsialismiehitaja atmosfäär ole, optimistlik igas mõttes. Muusikas puuduvad igasugu takistused, muusika läheb edasi katkematult – see on probleemidevaba muusika. Nii et igal juhul on see pigem millegi sellise positiivse ja energilisega seotud. Muusikastiil tuleneb kahtlemata romantismist või veel täpsemalt rahvusromantismist. Ja see oli tegelikult muusikastiil, mille sotsrealism teatud vormis restaureeris. See oli see soovitud maneer, milles tolle aja inimene pidi kirjutama. See oli see, mis vastandus sellele nõ manduvale avangardistlikule lääne kultuurile. Mis sotsirealism täpselt muusikas on, seda pole mitte keegi suutnud muusikas defineerida, aga kui vaadata neid näiteid, mida omal ajal sotsrealismi headeks näideteks peeti, siis on just nimelt näha, et tegemist on teatavas vormis restaureeritud rahvusromantismiga, 19. sajandi teise poole muusikaga. So klassikaline tonaalne praktika, pikitud teatavate rahvuslike elementidega muusikas ja selline optimistlik sisu, klassikaline lihtne harmoonia, suhteliselt kergesti mõistetav. Ametlikult tuli heliloojatel kirjutada sellist vormilt rahvuslikku ja sisult sotsialistlikku. Miks meile tundub see optimistlik? Sest see žestikulatsioon tuleb just romantilisest muusikast. Seal tähendavad samad kujundid samu asju.

Seesama sotsrealism adapteerib, taaselustab needsamad kujundid. See kontekst on ilmne ja selge ja tuleb sellest näitest hästi välja.

JAAN ROSS: Mulle tundub, et see signatuur on tehtud ühel väga otsesel eeskujul ja see eeskuju on tollaegse Nõukogude Liidu keskse kino ringvaate signatuur, mille nimi vene keeles oli Novosti Dnja, päevauudised. 1960. aastate algul, kui ma hakkasin kinos käima, siis filmile eelnes 10-15 minuti pikkune ringvaade, mis kuuel juhul kümnest koosnes päevauudiste dokist. Seda signatuuri ma kuulsin esimest korda elus ja ta meenutas mulle seda Novosti Dnja signatuuri. [---] Sellest signatuurist peegeldub ametlik Nõukogude Liit. Paraadimuusika, mis seostub demonstratsioonidega. Energiline nõukogude inimene loovas töös – see võiks olla see juhtmõte. [---] Kui võtame tollaegse nõukogude ühiskonna, siis see oli reglementeeritud üksikasjadeni. Olid olemas mingisugused pooleldi kohustuslikud või soovituslikud ettekujutused, kuidas asjad peaksid olema. Kui vaatate 20. sajandi alguse fotosid, siis on need üsna üheülbalise malli järgi tehtud. Seal on mingisugused poosid ja näoilmed, mis ilmselgelt on fotograafi poolt teatud määral indutseeritud. Aga võibolla see pole nõukogude kultuuri spetsiifiline nähtus, võibolla on see 20. sajandi esimese poole üldisem nähtus, ma ei tea seda. [---] Kui võrrelda „Päevakaja” signatuuri BBC signatuuriga, mis on muutumatuna püsinud väga pikka aega, siis „Päevakaja” signatuur kannab palju selgemat ideoloogilist sõnumit, kui BBC või omaaegne Ameerika Hääle signatuur. [---] Eestis kindlasti kirjutati sedalaadi muusikat ja mulle tuli kohe Gennadi Podelski nimi, kes selliseid paraadmarsi tüüpi muusikateoseid kirjutas, aga minu meelest see on selgelt Vene eeskujudel tehtud signatuur. Intuitiivselt mulle seostub see tugevalt sellega.

KAIRE MAIMETS: Marsilikkus, sealjuures paraad- või sõjaväemarsilikkus. Minu arust väärrib siin märkimist meloodia suund – ülespoole liikuv teema, mis algab tõusva kvardiga. Seda tüüpi energilised teemad (alguses tõusev kvart või kvint) töötavad nii, et sisendavad või püüavad kuulajale sisendada optimismi, innukust. Vrd: NSVL hümn, Internatsionaal, Richard Straussi “Also Sprach Zarathustra”, filmi “Star Wars” (rež. George Lucas) põhiteema, filmi “Air Force One” (rež. Wolfgang Petersen, 1997) põhiteema, Keskerakonna telereklaam, reklaam “Tallinn kultuuripealinnaks”... Kõigil toodud juhtudel ei tööta meloodia suund mõistagi üksi: koos sellega mängivad siin ka laad (mažoor) ja tempo (mõõdukalt kiire). Selle kaudu, et tegemist on üles liikuva suunaga teemaga, mis algab tõusva kvardiga, on see seotud

teiste sarnaste teemadega (vt ülal), milles võib tajuda väljendumas üht ja sama „maailmapilti“. (Pealesunnitud) reipus, optimism – stiilis „vikat kätte ja põllule“. Suurepärase signatuur! Tänapäeval selle signatuuriga küll tõsiseltvõetavaid uudiseid ei ootaks, kallutatus/propagandistlikkus tuleb kuidagi väga esile.

TÕNIS LEEMETS: Oma aja kohta hea signatuur. Praegu oleks ta liiga pikk ja helikvaliteet on nagu on. Eks ilmselt mingi võidukus oli helilooja ette kirjutatud, signatuur pidi olema võidukas, et nüüd tulevad ainult head ja võidukad uudised. Aga seda oleks saanud ka palju hullemini lahendada. Siin olid isegi mingid arglikud džässilikud harmooniad lõpus, mis korra vilksatasid. Samas minu jaoks see ei olnud selline pealetükkiv, ta ei seostu küll mingisuguse stalinlikkusega. Selline signatuur võiks väga vabalt olla ka näiteks Rootsi raadio eetris. Aga mingi ideoloogiline võitlus on õhus, ja jääb tunne, et meil on õigus igal juhul.

SILJA VAHURI: Õudselt pikk ja lohe tundub. Sel ajal oli sellist marsilikku muusikat, sellise reipa, niisuguse võltsreipa muusika järele oli tellimus.

AARNE VAHURI: Samas stiilis nagu olid need Nõukogude Eesti ringvaated. Leo Tautsi järgi lõhnab see marss. Küll oleks seda lühendada saanud, aga siis ei viitsitud seda teha. Selline stalinistlik lugu. Viisaastak nelja aastaga ja kõik need loosungid, mis seal püstitati. See muusika on selle sisuga kooskõlas, esimesed „Päevakajad” andsid helge pildi meie Nõukogude Eesti tegelikkusest.

OLEV ERLICH: Ülioptimistlik stalinistliku aja hommikuvirgutus. Niisugune ajastupärane ja paatoslik ta on, ega muud nagu ei oskagi öelda. Praegu saaks ehk kasutada mõne komöödiasarja puhul. Kuid ainult tunduvalt lühendatuna, sest keegi ei jaksaks seda ära kuulata.

JAAN ELGULA: Siin on väga selgesti Vene aeg ja stalinlik ajamärk, mis on nii tüüpiline sellele ajale. Kui ma ei oleks teadnud, siis ma oleks öelnud, et signatuur on aastatest 1955-1960. See on nii tüüpiline, optimistlik, edasiminev. Vormilt rahvalik, sisult sotsialistlik. Niisugune mõnus noorte leninlaste marss. Sel ajal kokku ei hoitud. Võimalused olid väga

suured. Kasutati sümfooniaorkestrid. See oli visiitkaart. Oligi eesmärk olla jõuline. Ma kujutan, et ette ka lääneraadiote signatuurid olid peaaegu samas võtmes.

1.1.2. „Reporteritunni” signatuur 1957. aastal

KERRI KOTTA: On üllatav, et see signatuur elab läbi nii palju faase. Siin on palju eri asju, ta algab hästi asjalikult, öeldakse see „Reporteritund” ära, siis on kellatiksumine, mis viitab aja kulgemisele ja siis kasvab sellest täiesti ootamatult välja selline pseudoromantiline orkestrimuusika. Kui räägime stiililistest assotsiatsioonidest, siis ta on alguses konkreetne ja asjalik, aga siis tuleb pikk ja ulatuslik järelmäng, mida mingis mõttes on kummaline tänapäeval kuulata. Ma arvan, et tollaegne kuulaja võis seda tajuda natukene teistmoodi, sest kui me analüüsime seda muusikat, siis harmooniliselt on ta hästi ebapüsiv. Tal on küll romantiline kontekst, aga teisalt kui vaatame harmoonilisi järgnevusi, siis pidevalt iga fraasiga see keskus või toonika mängitakse ümber. Ta võis oma aja kuulajale mõjuda üsna edasipüüdlikuna ja otsivana.

Signatuuri esteetika kujutab endast klassikalise romantilise traditsiooni restauratsiooni teatavates vormides nagu ta sotsrealismis oli. Kas Tüürnu kasutamine võis olla kuidagi tähenduslik? Dmitri Šostakovits oli teataval hetkel N. Liidu ekspordiaartikkel number üks muusika mõttes ja tema muusikas on teinekord näha sedasama asja, et N. Liidu heliloojad pidid kirjutama teatavas maneeris, heliloojana radikaal sa ei tohtinud olla ning tema ja väga paljud teised andekad Nõukogude heliloojad kirjutasid selles maneeris, aga mingis mõttes nad valitseva ideoloogia tahet justkui ei täitnud. Näiteks seesama asi, et Nõukogude helitöö pidi lõppema optimistlikult ja õnnelikult, ta ei saanud teistmoodi lõppeda, see oli võimatu tolle ajastu kontekstis. Ja mida teeb Šostakovits, ta panebki oma Leningradi sümfooniasse selle do-mažoor-akordi teose lõppu, aga mitte üks kord, mitte kaks korda, mitte kuus korda, ja mitte kümme korda, mitte 15 korda, vaid rohkem, 20-40 korda, 5, 6, 7 minutit do-mažoori, neli trombooni, kaheksa metsasarve, fortfortissimo, aina pidulikumaks läheb. Ja ühel hetkel sul hakkab õudne, sest see ei ole normaalne. Ja tollaegsed nõukogude kuulajad kontserdisaalis said aru, et see mis laval toimub, on tragöödia. See on nii ebanormaalselt suur õnn, et see ei ole normaalne. Mingisugustes analoogilistes vormides see vastupanu võis olla ka siin. Eesti aja helilooja muusika kasutamine võis olla ohtlik, eriti kui helilooja oli Läände ära läinud, kuid kui võtta helilooja, kes oli Eesti ajal surnud, kes polnud otseselt riigivastane, või veel parem võtta kedagi ärkamisajast. Ja samas see rahvusromantiline stiil, milles kirjutavad

Saebelmann ja Kunileid, see haakus stiilielementide mõttes ametliku ideoloogiaga. Ja teiselt poolt ta ikkagi ei kandnud seda ametlikku ideoloogiat. Tohutult ambivalentne olukord. Justnagu Šostakovitsil, Leningradi sümfoonia lõppeb justkui optimistlikult, kuid millegipärast kogu saalitäis nuttis. Tänapäeval ei osata seda topeltkoodi enam välja lugeda. See on geniaalne, kuidas muuta mažoor millekski, mis ei ole mitte midagi positiivset, mis on otseses mõttes õõva tekitav asi. Eks kompartei sai aru, et midagi on jama, aga nad ei saanud kuskilt külge hakata, sest kaanonid olid täidetud. Do-mažoor oli lõpuks, oli. Ja mitte natuke, vaid helilooja pingutas ja pani palju.

JAAN ROSS: See on Eesti asi. Kui 1958. aasta „Päevaaja” signatuur oli pigem Vene asi, siis see on Eesti asi. Tämbrikselt on siis suure sümfooniaorkestri vahendid, see annab kogu asjale tsiviilse iseloomu. Kui „Päevakaja” signatuur oli teatud militaarse kallakuga, siis siin on seda edukalt püütud vältida. Ta on hästi kirev, ta meenutab vikerkaart, siin on erinevad instrumendid selliste lühikeste fraaside või lõikude kujul. Võiks öelda, et ta häälestab kuulaja mingile ootusele. Ta on niisugune arenev või nii nagu lilleõis avaneb, nii muutub ka helitamber järjest rikkamaks. Lõpp on orkestri *tutti* ehk täiskõlavus. Kannab tonaalse muusika kaanonit, mille me Euroopa kultuuris paigutaksime 19. sajandi lõppu, modernismieelne periood, aga mis Eestis on endiselt populaarne ja viljeldav veel ka kahe maailmasõja vahelisel ajal ja muidugi II maailmasõja järel ka. 1957. aasta seisuga see on see, mis ühe tavalise Eesti inimese jaoks on muusika, ja kui tegu on tolerantse inimesega, siis ta ütleb et tegu on tõsise muusikaga. See signatuur on mõiste ‚muusika’ mingi tuumkehastus.

KAIRE MAIMETS: Märkan esmalt laulu „Nii ajaratas ringi käib...” tsiteerimist; seinakella kõla imitatsiooni muusikas. Seda žesti, mis selles teemas väljendub, võiks nimetada ‚avanemiseks’, ‚lahtiminekukuks’. Väljendab rahulikkust (selline rahulik voogamine, avanemine). Kogu see muusikaline kulgemine, eriti aga kellamäng, klaveri saatepartii ja harfi „lõpuvulin“ mõjuvad mu jaoks millegipärast muinasjutuliselt (umbes nagu avaneks üks muinasjutumaailma).

TÕNIS LEEMETS: Sellega tekivad natuke vastakamad tunded. Ma ei tea, mis selle saate formaat oli, võibolla on see õigustatud millegagi, aga hästi ma ei saa aru sellest, et kuidas see kellatiksumine, mis kasvab pateetiliseks orkestriks, on seotud „Reporteritunniga”. Muusikaliselt on hästi teostatud, aga ma ei mõista seda taotlust. Eks mingi võidukus siit läbi kumab, aga ta jääb arusaamatuks. Kui saate formaat oli edulugusid tund aega edastada, siis on

see mõistetav. Aga kui oli tegu ajakirjandusega, kus olid ka probleemid, siis ma ei mõista seda hästi.

SILJA VAHURI: Jälle õudselt pikk, pidulik ja pompoosne. Kui „Vikerraadio” tuli, oli kujundused kõik lühemad.

OLEV ERLICH: Siin on juba tõsisemalt kompositsioonilisemalt vaeva nähtud. Salvestatud mingisugused kellad ja helid. Niisugust paatost enam ei ole. Iseenesest on ta „Reporteritunni” jaoks liiga leebe.

JAAN ELGULA: Mul tekkis seda kuulates mõte, et aega oli sel ajal küll. Signatuurid olid ikka pikad. See harfikäik seal lõpus – aeg ei maksnud. Signatuure võeti rohkem kui muusikateoseid. Võimalused olid tollal maailmatasemel. Maailmatasemel heliloojad töötasid siin operaatoritena. Professionaalsed pillimehed olid raadiomehed. Ju siis oli ka raadiokuulamiseks rohkem aega, ei olnud see maailma nii kiire ja infoküllane kui tänapäeval. Samuti – olid ainult ühed uudised.

1.1.3. „Päevakaja” signatuur 1960. aastatel

KERRI KOTTA: Teatud optimistlik moment on jäänud. 1960. aastad oli aeg, kus inimene kohe lendas kosmosesse ja kohe varsti ka Kuule, ning seda on tunda siit ka. Signatuur on läinud lühemaks, asjalikumaks, ratsionaalsemaks. Ilmselt tekitab kuulajas rohkem aja taju või aja kiiremat voolumist. Aga ma ei oska seda lahti rääkida. Signatuur tahaks meile nagu öelda, et aeg on piiratud ja aega tuleb kasutada.

On tore tajuda seda, et niiöelda restaureeritud rahvusromantism on asendunud neoklassitsismiga. See oli pind, millest nõukogude helilooja sai hakata end suhestama natukene modernsemate stiilidega Läänes. Läänes oli selleks ajaks neoklassitsism juba vana ja kulunud asi, sest tegemist oli muusikastiiliga, mis omas tähtsust kahe maailmasõja vahelisel perioodil. Aga Eesti heliloojate jaoks oli just nimelt neoklassitsism see stiil, mis võimaldas Eesti helilooja või Eesti muusika avalikkuse ühendada nende stiilidega, mis 20. sajandil olid olulised. Nii et siinsetes tingimustes mõjus modernistlikuna, uuendusmeelsena. See on huvitav, et see moment tuleb ka siia signatuuri sisse. Kas või see kadents seal lõpus, mis pole enam dominant –toonika kadents nagu klassikalises harmoonias. Seal on akordijärgnevus, mis

klassikalise või rahvusromantilise muusika järgi ei ole kadents, mis lõpetaks mingi muusikalise lõigu. Juba orkestratsioon viitab juba hoopis teisele arusaamisele, mis on muusika ja kuidas helid peavad olema organiseeritud.

JAAN ROSS: See on kõigepealt üks minu esimesi mälestusi elus üldse, seepärast, et meie kodus kuulati „Päevakaja” iga päev ja sellest ajast peale, kui ma üldse oma elu teadvustan. Mäletan seda nii selgelt, kui üldse saab mäletada. [---] Siin on üsna pikk timpani soolo ja sellele järgnev gongilöök. See jätab mulje, et löökpillide tähtsus selles signatuuris oleks kasvanud, kuigi me kuulsime, et siin on kasutatud ka teisi pillirühmi. Siin tuleb mängu objektiivsuse ja subjektiivsuse küsimus. Mine sa võta kinni, kas tegu on sellega, et lihtsalt minu isiklikku teadvusse on see signatuur kuidagi eriti tihkelt sisse keevitatud, aga ta tundub kuidagi hästi terviklik, hästi orgaaniline ja hästi õnnestunud. Mul ei oleks mitte midagi selle vastu, kui ka tänapäeval „Päevakaja” signatuur oleks see sama. Siit tõesti kumab läbi see 1960. aastate vabadus, dünaamilisus, mida ühiskonnateadlased oskavad märksa paremini analüüsida kui mina. Näiteks see timpani pikk löik on miski, mis vihjab üsna selgelt modernistlikule muusikale. Sellest signatuurist ei jää kõlama keelpillirühm, kuigi neid seal kasutatakse. Selle signatuuri mälujäljed seostuvad eeskätt löökpillide ja vaskpuhkpillidega ja see on pigem 20. sajandi muusika esteetika kui 19. sajandi oma. Ma loodan, et mu kolleegid annavad mulle selle väite andeks. Eks siit võib ju lõpuks välja jõuda selleni, et midagi 1960. aastad üldse Eesti elus muutsid. Et mööbel vahetati tikkjalgedega neerukujuliste laudade vastu. Kogu see, mida meil seostatakse DDR-iga. Teatud määral see on see 60ndate aastate elutuba, mis siit läbi kostab.

KAIRE MAIMETS: Kuulen kõigepealt timpaneid. Timpanid mõjuvad üldiselt ju ähvardavalt. Kusjuures mina kuulen timpanipartiis „Dies irae“ mažoorset varianti – väga naljakas! („Dies irae“ on teatavasti keskaegne ühehäälneline kirikulaul, mida esitatakse „rütmivabalt”; kanoonilise Reekviemi osa. Taas tõusva suunaga teema. Väljendab väljapeetust, tasakaalukust, professionaalsust sisendav. Usaldusväärsem, professionaalsem.

TÕNIS LEEMETS: See on puhas klassika. Siin ma ei saa küll väga objektiivselt rääkida. Igal juhul on see minu mällu sügavalt talletunud. Siin ma esimesest noodist alates tean, mis tuleb, selles mõttes ma värske kõrvaga ei kuula. Minu tundub ta küll selline illustratiivne heas mõttes. Tekib pilt, kuidas päev võetakse kokku – see suur ilus ümar gongilöök seal lõpus.

Isegi tekib pilt silme ette, kuidas päev veereb õhtusse, päike loojub ja räägitakse, mis see päev see kaasa tõi. Ma ei tea, kas praegu läheks läbi nii pikkade pausidega signatuur, aga minu meelest need pausid teritavad veelgi seda kõrva või tekitavad seda ootust. Suhteliselt sellise piiripeal pikkusega pausid kannavad küll. Kui ma hiljuti paarkümmend signatuuri läbi kuulasin, siis just see oli see, mis mõjus värskelt.

SILJA VAHURI: Kui hakata tänasesse päeva võtma, siis on ta ikkagi sihuke sügavpateetiline. Gong on üsna naljakas. Aga ta oleks võinud kauem eetris olla.

AARNE VAHURI: Nüüd uuemal ajal on selline komme, et uuel hooajal tuleb ka uus saatepea teha, nagu näiteks televisioonis "Pealtnägija" puhul tehti. Kuigi vana oli hea ja sissetöötatud. Näiteks Eesti Raadio "Päevakaja" on nii suurepärase staažiga saade, omal ajal mängiti signatuur orkestriga sisse. Ma saan aru, et lint füüsiliselt vananeb, aga selle oleks võinud uuesti salvestada või uuesti lugeda. See alguskujundus oleks võinud kesta aastakümneid edasi.

OLEV ERLICH: See on hästi tuntud kõll. Samasugune sotsialistlik, hruštšovilik. Eks ta oma aja esteetikast ole kantud. Selle aja ringvaated ja taustad olid kõik selliste helipõhjadega kujundatud. Kasutati suure orkestri niisugust arhetüüpset heli. Mulle tundub, et seal võis olla ka laiem mõju, sest ju signatuuri tegijad tasapisi hiilisid ka välismaa raadiojaamu. Tolle aja esteetika oligi selline. Mingit muud võimalust polnud, sest üksikpill ei oleks kandnud välja selle. Ja süntesaatoreid polnud. Sel ajal võis kõlli tegemine olla selline, et toodi suur orkester ja pandi mängima. Praegu ei tehta seda puht majanduslikel otstarbel.

JAAN ELGULA: See on nüüd see signatuur, mis on mind lapsepõlvest saatnud. Jälle sama asi, et rikkumata loodus. Kõik pillid on mängitud ise. Kõik, kes seda signatuuri mäletavad, neil tekib soe tunne. Muidugi mina olen audiopervert. Ma kuulen, kui on mikrofoni lahti, müra on sees. Aga see on nii armas. Et on heli ja on digitaalne vaikus. See polnud tollel ajal tähtis. Mina püüan [signatuuri tegijana] teha võimalikult puhtaks, rohkem steriilseks. Võibolla see inimlikkus kaob nii ära.

1.1.4. „Päevakaja” signatuur 1998. aastal

KERRI KOTTA: Oluline muutus on, et muusika jätkub, kuni põhiteemad öeldakse ära. Kõigepealt võib kindlalt öelda seda, et stiililises mõttes on signatuur muutunud

neutraalsemaks. See tundub olevat juba väga erinev muusikast, mis on mõeldud puhtalt kuulamiseks. Ka siin on huvitav, et signatuur hakkab tõusva käiguga. Kuigi ta tuleb lõpus ühe astme võrra alla tagasi, aga põhitendents on tõusev. Mis on veel huvitav, et see kõige tihedam osa signatuurist on tulnud ettepoole.

Võibolla ka nüüd see kulminatsioon tuleb hiljem, aga mis on tähtis, et signatuur ei hakka neutraalse, vaid karakterse käiguga. Alguses on väga karakterne käik, see mis pärast tuleb, on vähem neutraalsem, võibolla ka tänu sellele, et ta sulandub teksti sisse, et ei tohigi sellega konkureerida. Signatuur on kujunenud funktsionaalseks. Ta haarab mu tähelepanu, täidab oma funktsiooni ära, ratsionaalsuse moment on kasvanud ja kunstipärasuse moment (et lisaks sellele, et ta on signatuur, on ka tore muusika) on jäänud kõrvale või muutunud teisejärguliseks. Ta ei ürita olla veel midagi muud, ta ütleb tähelepanu, valmis olla, läks.

Seda signatuuri ma ei seosta orkestri ja muusikastiilidega. Signatuur küll ei määratle stiili, kuid sellisena kannab ta mingisugust esteetikat. Me võime sõnastada tema väärtuse. See väärtus tuleneb tema informatsioonist, mis ta annab. Ta on siin puhtalt vahend. Tema eesmärgiks on tõmmata kuulaja tähelepanu, mis nüüd algab.

Ta paigutub konteksti juba lihtlabaselt öeldes tänu elektroonikale, nii et selles mõttes elektroonika kasutamine paigutab ta kaasaega, see on masinamuusika. Teiseks paigutab selle signatuuri kaasaega see, et tal puudub lõpetatud vorm, nagu oli eelnevatel signatuuridel. Ta jääb lahtiseks. Esimene signatuur oli nagu klassikaline muusikateos, seal oli algus, idee, idee arendus, kulminatsioon. Esimest signatuuri võib analüüsida kasutades samu mõisteid mis Beethoveni sümfooniade analüüsimise puhul. Teise signatuuri puhul sai seda ainult osaliselt teha, sest ta oli juba natuke fragmentaarsem, natuke kokkusurutum, aga seal olid muusikalised kujundid, mis üksteisele vastandusid. Ka teise signatuuri puhul võime öelda, et tekkis mingisugune muusikaline jutustus. Mul on tunne, et selle kolmanda signatuuri puhul peaaegu seda enam ei teki, narratiivi praktiliselt ei taha siin tekkida enam. Seda tervikliku jutustuse momenti jääb aina vähemaks. Ta muutub mingis mõttes staatiliseks.

JAAN ROSS: Siin on toimunud see nihe, et kasutatud tämbrite identiteeti pole enam väga lihtne analüüsida. Ma kahtlustan et siin on tegu sünteeshelidega. Üks põhimõtteline muudatus tekib, kui me ei kasuta akustilise päritoluga helisid. See on see, et sünteeshelide võimalikud konnotatsioonid on, andke andeks, aga minu meelest väiksemad. Neid helisid on minu meelest raskem seostada helivälise reaalsusega.

Me ei tea kas ma teen kellelegi ülekohtu, aga mulle tundub see signatuur ilmetum, kui eelmised, mis me oleme kuulnud. Kui ma olen omandanud tema tähenduse, et talle järgneb „Päevakaja”, siis see on niisugune, mida kuulamisest ma kõige vähem oleksin huvitatud. Ta ei paku mulle mitte mingisugust huvi. Ta ei tekita seoseid. Mul ei teki seda meloodiat kuulates assotsiatsiooni oma isikliku helilise mäluga, ma ei oska öelda, miks. Raske on kirjeldada midagi, mis ei tekita huvi. Ta on umbes nagu Lasnamäe karpimaja, mis täidab oma otstarbe, aga ta ei paku mulle huvi, kui arhitektuuriline objekt ega tekita minus mingit tungi seda objekti kuidagi esteetilisest lähtekohtadest analüüsida. Kui me Stalini aja arhitektuuri võrdleme Lasnamäe karpimajadega, siis Lasnamäe karpimajas on lihtsalt ilmetud. Stalini aja arhitektuuri üle võib vaielda, kas see on väärtkunst või mitte, aga seal on näha mingisugused ideed või suundumused, aga selles viimases signatuuris on mul neid raske tajuda.

KAIRE MAIMETS: Muusikalise teema tõusev suund. Sümpaatne lakoonilisus.

Energilisem, tempokam, kaasaegsem. Mõjub usaldusväärset, selle signatuuri järel ootan informatiivset uudisteprogrammi.

TÕNIS LEEMETS: Hästi standardne signatuur. Siin tulevad mängu isiklikud maitseküsimused, ma ei ole objektiivne hindaja. Minu jaoks need sünditrummid on selline natuke soine ala, ma ei lihtsalt ei armasta neid. Aga see on mu isiklik maitse, aga ma ei saa öelda, et signatuur on sellepärast halb, et seal kasutatud konkreetseid tämbreid. See meloodiakäik on selline, et kõik saavad aru, et tegu on signatuuriga. Kui neil eelmistel signatuuridel oli muusikaline väärtus, need oleksid võinud olla mingi teose finaali või lõik mingisugusest kompositsioonist, siis siin on suurelt ja rasvaselt peale kirjutatud, et see on signatuur. Aga ta kindlasti täidab oma otstarvet. Ja see üleminek sellele korduvale osale, millele uudiseid peale loetakse, ei ole üldse halb. Ma olen kuulnud palju halvemaid sama lahendusega signatuure. Pigem selline reibastav ja energiat andev funktsioon on sel olnud võibolla eesmärgiks. Tempot andev – kas siis uudistelugejale või kuulajale.

SILJA VAHURI: Meie oleme ka teinud niimoodi, et algusteksti alla jääb see kujunduse saba. Aga konkreetselt see, mis siia alla jääb, teeb närviliseks. Ta on liiga aktiivne, sõna tõsisel mõttes närviliseks teeb. Ta on nii paks. Tihti peale, kui naishääl hakkas peale lugema, pidin raadio kõvemaks keerama, et kuulda, mida loetakse. Meil oli omal ajal mingi kõhtutunne, et kui oli selline signatuur, kuhu pidi peale lugema, siis iial ei tulnud me selle peale, et jätta

sinna alla mingi vaskpill või paks orkester, me alati mõtlesime, mida seal lugema hakatakse ja mis hääled seda lugema hakkavad. See on ka üks kriteerium. [---] Muusikalise ettevalmistusega inimest võib see kujundus natuke häirida. Vahepeal oli aeg 1990. aastatel, et kõik kujundused pidid olema tehtud sündiga. Kui hakkasid neid eraldi kuulama, siis kõlasid nad kõik ühtemoodi. Juba sellepärast olid nad ühtemoodi, et nad olid sündiga tehtud. Kui võtad sõna ära, siis ei saagi aru, mis saatega tegu on.

AARNE VAHURI: Mulle tundub, et see kujundus on pärit sellest ajast, kus süntesaatori vaimustus oli tõusvas joones arenemas. Signatuuride tegijad mõtlesid, et oh, see on lihtne, ise mängin kõik asjad sisse, ei ole vaja mingit orkestrit, kõige odavam oli see. Tämbritelt on ta tunduvalt vaesem, kui eelmine „Päevakaja”.

OLEV ERLICH: See on niisugune 1990. aastate süntesaatorikõll. Õudne sündiaeg oli see küll. Võib öelda, et nii oli lihtne teha. See on tavaline signatuur. Tänapäeva signatuurid on olemuselt sarnased ja tehniline kvaliteet on parem. Kui kuulata massiivseid signatuuri pakkujaid, siis uudiste signatuuri tüübid ongi sellised. Võib olla üldiselt on nad tempokamad ja agressiivsemad. Signatuur on nagu silt pudeli peale, et see maitseb hapu ja see maitseb magus.

JAAN ELGULA: See on minu tehtud. Uku Toom oli tollal „Päevakaja” boss. See läks käima 1999. aasta 1. jaanuaril. Enne seda oli Alo Mattieseni tehtud signatuur. See oli nii ajast ja arust. Me olime ajas edasi astunud. Mulle tundus, et ta oli kopitanud haisuga. Et vähegi edasi jõuda, kuulasin palju maailma uudiste signatuure. Uudisteinimeste poolt võeti see kohe vastu. Signatuuris on midagi sellist, mis käib ajaga kaasas. 1950. aastate signatuurides oli aega küll, kõik oli rahulik ja pidulik ja kõik jõudsime mõelda kommunismile, mis meid ees ootab tunneli lõpus. Kuid siin signatuuris meloodia on ära, siis tekst „Päevakaja” ning siis hakatakse saate teemasid tausta peale lugema. Tempo on tõusnud kiiremaks. Praeguseks on see Eesti Raadio uudiste kõll nii sisse söönud, et võibolla eelmist ei mäletatagi. Järjepidevust eelmiste „Päevakaja” signatuuridega ei ole ma taotlenud. Kuigi ehk võinuksin. Raputan endale tuhka pähe.

1.1.5. „Reporteritunni” signatuur 2007. aastal

KERRI KOTTA: Ma ütleksin, et see on kõige funktsionalistlikum kõigist kuuldutes. Muusika osa on siin viidud miinimumini. Kõige funktsionalistlikum selle mõttes. Siin öeldakse see „Reporteritund”, siis on need fotoaparaadi plõksud, ja mingisugune muusikaline foon, mida me saame nimetada harmooniaks või akordiks, ujub sealt alt alles lõpus välja. Enne seda on puhas rütm. See ei ole enam selles mõttes muusika, fotoaparaadi klõpsu me ei kuula esteetiliselt kui tämbrit, see on signaal meile. Muusikaline osa on äärmiselt kokkusurutud. Ainult rütm loob teatava sellise aktiivse fooni. Ja teine muusikaline moment on see alt välja ujuv harmoonia. Mingi lahendus on, nii palju seda vormi on. On mingi ebastabiilne vorm, mis laheneb stabiilsemasse harmooniasse. Minidramaturgia tekib, aga see kõik on ülimalt konstruktiivne. Palju rohkem kokkusurutumalt vist enam ei saa.

Muusika tähendus on siin kahtlemata teisenenud. Meloodilist aspekti enam ei ole.

Samas kuulaja kuulab kõigepealt meloodiat. Võib küll kuulata muid aspekte, aga neid tuleb kuulata teadlikult, kui me endale ülesannet ei anna, siis meie taju läheb meloodia järgi, see juhib meid. Uuema muusika, signatuuride puhul, kus meloodia ära kaob, tekib kohe küsimus, et millele meie taju siin võiks, või kas üldse peaks, keskenduma. Kord rütmi, kord harmoonia peal? Ka tantsumuusika puhul on küsimus, millel meie tähelepanu peaks olema. Muidugi iseasi, kas meie tähelepanu peaks üldse olema kuidagi jagatud, kas me peame seda käsitlema kui kontsertmuusikat. Kui mitte, siis see küsimus langeb üldse ära, sest need on kontsertmuusika küsimused. Neutraalsus on teatud mõttes vajalik, kunstmuusika ei ole neutraalne. Ütleme ka seda, et vanad signatuurid on ka järgi lauldavad, uued enam mitte. See ei ole enam midagi sellist, mida sa suudaksid kellelegi ette vilistada. Siin on teatud vastuolu, ta on äratuntav, kuid teda on raske reprodutseerida. Võibolla mängib siin tehniline moment oma rolli, kuna on elektrooniliselt tehtud.

Võibolla on see ka eemaldumine või võõrandumine muusikast. Mõned on rääkinud elektroonilisest muusikast kui võõrandumisest. Beethovenit me saame reprodutseerida, aga signatuuri, mis on võibolla oluliselt lihtsam kui Beethoven, me enam ei suuda taasesitada. Meie suhe sellesse on abstraktsem, sest see on suhe läbi masina. On vahe, kas ma mängin viiulit või keeran nuppu. Ma võin arvuti taga genereerida mingi algoritmi, mis teeb minu eest selle muusika valmis, siis olen ma sellest muusikast veel rohkem võõrandunud, distants vähemalt on suurem. Viiuldaja või laulja peab kogu isiksusega olema seal taga, kuid kas nupukeeramise puhul on võimalik saavutada seda tunnet, et ma olen seal taga... ma ei tea.

JAAN ROSS: Siin on esil rütmimasin. Muusikaline taust ja pealeloetud tekst viitavad räppmuusikale. Tugev mažoorne kolmkõla jääb kõlama. Tonaalse muusika seisukohast on see mažoorne kolmkõla kõige keskem, kõige lõpetavam, kõige kokkuvõtvara iseloomuga. Ta tekitab sellise kindlustunde, turvalisuse tunde. Siin on isegi mingi muusikaterapeutiline aspekt. Ta sisendab kuulajale, et kõik on hästi, korras, kõik on stabiilne. Kõik laheneb nagu eeldatakse. Meie ootused saavad täidetud. Esteetikat võiks seostada selle 20. sajandi muusika uuslihtsusega. Kui vaatame süvamuusika arengut 20. sajandil, siis 20. sajandi I pool on see niisuguste teravate dissonantside, ja nagu Märt Väljataga on öelnud, okastraatmuusika ajajärk. Sellele reaktsiooniks, me näeme seda siin Eestis ka, Pärdi või Tormise puhul, võime öelda, et tänapäeva Eesti süvamuusika heliloojad on kõik ju mingil määral mõjutatud selle uuslihtsuse esteetikast, kus hindama hakatakse jälle ilusaid helisid. Ja siin see tarve või suund „ilusatele helidele” või „ilusate” helide kasutamine – ilusad jutumärkides kõigil juhtudel – seda on siin märgata.

KAIRE MAIMETS: Esimene kirjeldus, mis pähe tuleb on „tehnikalistlik“ (ilmselt fotoaparaadi pildistamishelide tõttu taustal). Samas on signatuur kõrvale meeldiv kuulata, see ei „astu pähe“. Minu jaoks väljendub siin teatud pehmus, rahulikkus, lubadus saates pealiskaudselt mitte rabistada („kiiret pole kuhugi“). Signatuuri lõpuheli kellukesetämbel (triangel?) jääb meelde kõlama helgelt ja rõõmsalt. Sellise „pehme“ signatuuri järel ootaks „pehmemas“ formaadis saadet (nt vestlussaade või „pehmed“ uudiseid).

TÕNIS LEEMETS: See signatuur ei öelnud mitte midagi. Ei domineeri ka see drum ´n´ bassi stiilis rütm. Selga kõlava häälega „Reporteritund” tuleb siit ilusti välja, ja te ei tekita mingit emotsiooni, ei negatiivset ega positiivset. Ta tuleb ja saab läbi. Ausalt öeldes ma ei teadvustanud neid alguse heliefekte. See oleks võinud olla mistahes sündisaund.

SILJA VAHURI: Kui meie tegime, siis me hakanud kunagi sõnaga. Arvestasime seda, et kas diktoriga ütleb kella või on mingi sõnasaade enne, et ei oleks kaks korda järjest erinevat häält, et hakkaks tingimata muusikaga. Meie püüdsime teha, et oleks midagi teistmoodi, et erineks. Signatuur pidi olema niisugune omanäoline ja just ilmingimata kordumatu, et ta ei oleks ühegi teise asjaga samamoodi. Sellised tõekspidamised olid tol ajal.

AARNE VAHURI: Iseloomutu.

OLEV ERLICH: See täidab oma funktsiooni, ning on sildiks selle purgi peal. Praegune „Reporteritund” on just selline.

JAAN ELGULA: Ma tean seda kõlli hästi, ma ise tegin selle. Toimetajad ei rääkinud mulle sellest 1957. aasta „Reporteritunnist”. Ma ei tulnud selle peale, et samanimeline saade on olnud olemas. Siin Kaja Kärner ütles mulle, et tahaks sellist pressikonverentsi fiilingut. Et oleks fotoklõpsud ja rahvatausta. See signatuur on toimetaja näpunäidete põhjal tehtud.

1.1.6. Raadio 2 uudiste signatuur 2005. aastal

KERRI KOTTA: Tegemist on masinamuusikaga. Teiseks, tegemist ei ole sellise muusikalise materjaliga, mis tugevalt assotsieeruks mingi stiiliga. Mingis mõttes väga ühtlane. Jällegi on huvitav see, et ühelt poolt on ta neutraalne. Aga teiselt poolt, üks iseloomulik moment siin on, mis paneb kõrvu kikitama – see on see ebatavaline harmooniajärgnevus. See kindlasti ei ole väga standardne. Sellisena ta haarab tähelepanu. Siin rütmipillide osakaal kogu aeg kasvab. Aga erinevus varasematest on see, et rütm on regulaarne, võrreldes 1960. aastate omaga, kus rütm ei olnud nii kvadraatne. Kui vaadata seda aktiivset rütmi, siis stiililisi konnotatsioone tuleb otsida tantsumuusikast, kahtlemata on seal tantsumuusika alus.

Ma ei tea, kas ma olen kõige õigem isik, et selle raadiojaama kohta seda küsida. Võibolla kui ma oleksin R2 sihtrühm... Minu jaoks oli ta ses mõttes neutraalne, harmooniajärgnevus oli huvitav ja kahtlemata ta korraks pani mind kuulama. Samas minu jaoks suhteliselt sekundaarne on see tantsubiit, mis seal taga on, aga ma ei välista, et see kellegi jaoks oli midagi, mis loob talle teatava meeleolu.

On huvitav, et sageli uudised on ju negatiivsed ja mõnikord stressitekitavad, aga kui me vaatame seda formaati, millesse nad pakitud mitte ainult Eestis, vaid ka rahvusvahelistes uudistekanalites, siis nad on pakitud sellisesse tarmukasse, turvalisse, mõnusasse pakendisse. Selles mõttes R2 signatuur on just see mõnus pakend. Võibolla on esimene uudis, et täna mõrvati Tallinnas kaks inimest. Aga selline signatuur loob sellise turvalise tunde... See muusika emotsionaalselt neutraliseerib seda uudist, ja kui see tühikas jääb diktoriteksti taustale, siis sinna peale on palju kergem lugeda. Kui oleks timpani paus, timpan teeks kolksu, tekiks suur generaalpaus, siis selle uudise mõju oleks hoopis teistsugune, see hoopis rohkem

loksutaks meid, see oleks meile ebameeldiv ja me vahetaksime kanalit. Aga et me seda ei teeks, siis me paneme tantsubiidi peale. Siis me võime sinna peale lugeda, kui mitu surnut ja mitu laipa... energilise ja positiivse muusika saatel.

JAAN ROSS: Siin on rütmimasin hästi keskne. Rütmimasina kohta pole muusikalisest seisukohast midagi eriti palju öelda. Selle peal on mingi akordiline faktuur, mis sarnaneb paljuski tänapäeva „Reporteritunni” signatuurile. Ikka seesama räppmuusika ideoloogia. Kui all on korduv rütmimasin ja selle peale loetakse uudiseid, ega see ei olegi räpi esteetikast väga erinev. Suund meelelahutuslikkuse suunas on kindlalt jälgitav 1957. aasta aastani 2007. See isegi on, ma ütleksin, meie ühiskonna oluline probleem, kui meelelahutus muutub järjest tähtsamaks ja tähtsamaks.

Kui me võrdleme seda, milline oli meid ümbritsev maailm 50 aastat tagasi, siis seal oli palju vähem helisid. Praegu me oleme kogu ümbritsetud mingit laadi muusikast, ükskõik poes või kohvikus või ka bussis. Mulle tundub, et tänapäeval inimene peab välja töötama hoopis mingisugused teised muusikasse suhtumise harjumused. Võibolla tuleks ka öelda, et nad kujunevad tal iseenesest välja. See tähelepanu, mis muusikale pööratakse, peab olema palju väiksem. Lihtsalt seepärast, et muusikat on nii palju. Ja siit tulenevalt see viimane signatuur on üsna teadvustamatu iseloomuga. Seda lihtsalt ei jõua tähele panna. Ma arvan, et kui oleks võimalik teha eksperiment, et pärast selle signatuuri esitust küsida hästi paljude inimeste käest, mis toimus, või kasvõi ettehoiatamata lasta neil seda kirjeldada, siis ma kardan, et suur osa inimesi ei oskaks seda teha, sest nad pole seda teadvustanud kui midagi, millele tasus osutada tähelepanu. 50 aastat tagasi oli norm see, et meid ei ümbritsenud muusika. Kui me tahtsime muusikat kuulata, lülitasime sisse raadio või läksime kontserdile. See, mida muusikateaduses nimetatakse kuulamisharjumuste teisenemine, et see on kindlasti üks asi, mida tuleb silmas pidada selle 50 aasta dünaamikat jälgides.

KAIRE MAIMETS: Heliliselt/muusikaliselt on tegemist segapudruga; signatuur mõjub ebamäärasena, hajusa ja laialivalgavana. Huvitav, miks on tahetud uudiseid niimoodi signaliseerida? Kõrva jääb ka veider taustatümps, mis nagu tahaks olla „popp ja noortepärane“, aga pole. Võimendab ebamäärasuse tunnet. Uudistesignatuurina minu jaoks ei toimi – ei mõju usaldusväärsetl.

TÕNIS LEEMETS: Eks ta väga viitab sellele, et tegemist on noorteprogrammiga. Ma ei ole kuulnud seda signatuuri, ma Raadio 2 viimasel ajal ei kuula. Kuna ma kuulan üksikuid saateid internetist, siis ma seda üldist tausta sinna ümber ei kuule. Sel ajal kui ma ise seal töötasin, seda signatuuri ei olnud. Mul tekkis küll see küsimus, et kas need on ikka päris uudised või kas need on sellised meelelahutus uudised. Mulle *drum 'n' bass* väga meeldib, kuid siin ta hakkab minu jaoks domineerima. Ka see kordus, mis seal on, on muusikaliselt huvitavam kui see Vikerraadio signatuuri sündipassaaž, kuid minu hakkab see domineerima, ma kahtlen kas uudis sealt alt välja paistab. Kui ta oleks noorte programm, siis väga hea, aga Raadio 2 on rääkinud viimasel ajal, et ta ei ole ainult noorteprogramm, vaid tema kuulaja võiks natuke vanem ka olla. Mina ei tunne ennast nende uudiste sihtgrupina. Ta tundub natuke vähem meelde jääv. Mul on meeles see trummi ja bassi rütm, aga ega mul muud praegu meeles ei ole, mis seal oli.

SILJA VAHURI: Ta ei paista millegi silma, niisugune sebimine ja liikumine. See ei jää meelde ja ei kutsu kuulama. Ma ei tunne seda ära, et olen teises toas ja nüüd jooksen kuulama. Mis asi üldse siin kuulama kutsub, kui ta kuskilt taustalt hajub peale? Algas peaks olema väga konkreetne.

AARNE VAHURI: Kui võtta ära sõna „Raadio 2 uudised”, siis see signatuur ei eristu. Tal ei ole konkreetset algust. Kui muusikaline materjal algab, siis ta peaks hakkama konkreetset.

OLEV ERLICH: See on tunduvalt kvaliteetsem kõll kui paljud teised. See on kaasaegne tänapäevane kõll. Pärit ilmselt 2000. aastate algusest. Ta on määratud tähistama seda, et umbes sellist stiili peaks Raadio 2 kuulajaskond aktsepteerima. Kuulajaga ses mõttes arvestama.

JAAN ELGULA: Ma ei saa kritiseerida, sest mul ei ole kontakti R2-ga. Ma ei ole nende sihtgrupis ega kuula nende uudiseid. Kuid minu jaoks on natuke liiga närviline see *headlines'i* osa, see taust mille peale uudiseid loetakse, see on liiga domineeriv, hakkab teksti segama. Raadio 2 uudised on natuke kollasemad, natuke nooruslikemad, natuke vähem poliitilisemad. Nad on noorele inimesele tehtud. Siit kumab läbi, et ära võta mind väga tõsiselt, võta mind kui meelelahutust. Tantsulikkus kostab siit signatuuris läbi. Aga taust on liiga intensiivne, sakiline, tämbraalselt tuleks valida ekvalaiseril peal sellised sagedused, mis ei tapaks häält. Pole võimalik kuulda, mida inimene ütleb, ei kosta välja.

1.1.7. Peamised erinevused nõukogude ja tänapäeva signatuuride vahel

KERRI KOTTA: Kõige üdisemas mõttes oli nende signatuuri emotsioon sarnane. Kõigil oli see pigem positiivne või energiline, edasitungiv ega olnud seotud langemise või lakkamisega. Seda hoolimata stiilidest. Oli tunda positiivset atmosfääri. Erinevus tuleb välja sellest, kuidas signatuuri nähakse. Mida lähemale tänapäevale, seda rohkem muusika iseseisev väärtus kahaneb, signatuur muutub aina funktsionaalsemaks. Muusika pole enam kuulamiseks, muusikaline osa muutub vähemtähtsamaks. Kui saaks seda muusikat iseloomustada sõnaga objektiivne, siis võiks seda kasutada. Kui ma seda muusikat kuulan, siis mul on tunne, et see muusika tunneb huvi selle vastu, mis asub väljaspool. Mitte ei mediteeri, ei vaata sisesusse. Nad vaatavad väljapoole, nad keskenduvad objektile, nad on kommunikatiivsed.

Üldine kultuuriline taust on signatuuridest väga selgesti tajutav, eriti 50ndad ja 60ndad. Mis puudutab kaasaja signatuure, siis peaksime neid kuulama 20 aasta pärast. Ma usun, et nad räägiksid meile tohutult palju. Me oleme neile liiga lähedal, et seda hästi näha, aga ma olen kindel, et on siin olemas. Võibolla see väide, et need viimased on stiililiselt neutraalsed, on petlik. Võibolla see ainult tundub meile nii seepärast, et nad on liiga lähedased meile. Võibolla 20 aasta pärast saame öelda, et see oli see stiil. Aga kahtlemata on signatuurid väga suurel määral oma aja lapsed.

JAAN ELGULA: Signatuurid on muutunud kiiremaks ja intensiivsemaks. Enam ei tehta 40 sekundilist signatuuri, sest võtaks nii palju saate aega ära. Teine ajamärk on see, et püütakse võimalikult odavalt läbi saada. Signatuuri tegemine on läinud võimalikult arvutikeskseks. Kasutatakse olemasolevaid põhju, mis on juba mängitud süntesaatoriga sisse.

JAAN ROSS: Enamik on seadnud mingi üsna selge väljendusliku eesmärgi. Et nad tahavad kuulajale avaldada mõju lisaks oma informatiivsele sisule. Nad tahavad kuulajad häälestada. Tõepoolest nad teevad seda lähtudes Eestis oma loomise ajal aktsepteeritud tõekspidamistest. Nad peegeldavad neid muudatusi, mis võibolla võrdlevalt oleksid jälgitavad soovikontsertide repertuaaris. Kui vaadata, milline on soovikontsertide repertuaar olnud 50 aasta jooksul, siis ilmselt oleks mingeid paralleele võimalik näha.

Väljendusvahenditest kõige olulisem jõnks on helisünteesi võimaluste kättesaadavaks muutumine. Sellest faktist tuleb ka üsna mitu järeldust. Oli juttu, et sünteeshelide

konnotatsioonid ei ole nii selged, kui akustilise helide puhul. Teisalt võimalused muutuvad palju suuremaks. Võibolla tasuks mainida, rütmimasina jõulist tungimist muusikasse.

Võibolla üks seos on veel see, et kogu meie maailm muutub järjest tehnikumaks. Tehnoloogia tungib ellu järjest enam, internet, helitehnika, virtuaalne reaalsus. Kui signatuuri looja leiab, et tema toodang peab olema kooskõlas teda ümbritseva ühiskonnaga, siis järelikult on meil vaja ka akustiliselt instrumentidest kaugemal seisvaid helilisi vahendeid, et rõhutada selle maailma virtuaalsust.

AARNE VAHURI: Erineb signatuuri loomise tehnika. Kuna Nõukogude Liit ei olnud ju mingisuguste suuremate autorikaitselepingutega liitunud, võis vabalt tarvitada igasugust muusikalist materjali. Ja suur osa nende saatepeadest tehti olemasolevatest muusikalisest materjalist, võeti sealt mõnest orkestripalast või laulu sissejuhatusest ja sõna peale ja oligi olemas. Muidugi Eesti Raadio algusest peale telliti saatekujundusi ka heliloojatelt. Heliloojad, kes töötasid siis raadiomajas - Heino Jürisalu, Jaan Koha ja Jaan Rääts - kirjutasid ka originaalmuusikat. Nüüdisajal kasutatakse palju süntesaatoreid.